ნაშრომი ეძღვნება მთარგმნელობისა და საზოგადო მოღვაწის,
ბიბლიოგრათვის, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის
იშვიათ გამოკემათა საკავის დამაარსებლის,
საბჭოთა რეპრესიების მსხვერპლის,
ვიქტორ ბროსეს
ნათელ ხსოვნას.

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ძველნაბეჭდი ქართული წიგნები

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის
კოლექციის აღწერილობა

ტომი I

საქართველოში დაბეჭდილი წიგნები
1709–1818

თბილისი
2010

UDC: 017.1: 655. 11 (479. 22)

ეროვნული ბიბლიოთეკის ძველნაბეჭდი ქართული გამოცემების კოლექციის აღწერილობა ორ ტომად მომზადდა.

პირველ ტომში ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით აისახა 1709-1818 წლებში საქართველოში მოქმედი ქართული სტამბების გამოცემები. წიგნი შედგება სამი ნაწილისაგან: ვახტანგ მეექვსის, ერეკლე მეორისა და იმერეთის სტამბათა გამოცემები. მეორე ტომში შევა 1629-1800 წლებში საქართველოს გარეთ დაბეჭდილი ქართული წიგნები.

ამ ნაშრომში გამოვლენილია გამოცემათა ვარიანტულობა; სრულადაა წარმოდგენილი წინასიტყვაობა-ბოლოსიტყვაობები, მესტამბეთა ანდერძები და შენიშვნები, მკითხველებისადმი მიმართვის ტექსტები; გახსნილია სარჩევი – ნაკრები ფურცლებისა და ძირითადი ტექსტის შედგენილობა; აღნუსხულია ჩართული გრავიურები; მითითებულია: შრიფტის სიმაღლე; ანაწყობის მოცულობა, ერთ გვერდზე განთავსებული სტრიქონების რაოდენობა, რვეულების აღრიცხვის მაჩვენებლი, დანომრაში დაშვებული შეცდომები და სხვა ელემენტები, რომელთა გათვალისწინებაც აადვილებს უთავფურცლო თუ თავბოლონაკლული ეგზემპლარების ამოცნობა-აღწერას, რაც ხელს შეუწყობს ძველნაბეჭდი ქართული წიგნის, როგორც ეროვნული საგანძურის ერთიანი ფონდის, აღრიცხვას.

აქვეა აღწერილი დასახელებულ გამოცემათა ბიბლიოთეკისეული ეგზემპლარის მდგომარეობა; მათი მნიშვნელოვანი დანართ-ჩანართები, ავტოგრაფები, საგულისხმო მინაწერები და ხელით აღდგენილი ფურცლები.

ვიმედოვნებთ, წიგნი სამსახურს გაუწევს ძველი ქართული გამოცემებით დაკომპლექტებული ბიბლიოთეკებისა და მუზეუმების თანამშრომლებს, ერის წიგნადი საგანძურის გაცნობის ყოველ მსურველს.

შემდგენლები: დალი მაჩაიძე
მანანა სამაშვილი

რედაქტორები: მიხეილ ქავთარია
ფერიდე კვაჭანტირაძე

პირველ ტომის მომზადებაში მონაწილეობდნენ: ანა ჯაჯანიძე
გიორგი თეთრუაშვილი

ISBN 978-9941-0-2731-4 (ორიევე ტომი)
ISBN 978-9941-0-2732-1 (პირველი ტომი)

© საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

შინაარსი

ნაწილი I. ვახტანგ VI-ის სტამბის გამოცემები 5

წინასიტყვაობა 7
1.სახარება, 1709. 13
2. დავითნი, 1709. 25
3. სამოციქულო, 1709. 27
4. კონდაკი, 1710. 35
5. ლოცვანი, 1710. 55
6. ჟამნი, 1710. 61
7. გერმანე მღვდელ-მონაზონი. სწავლა ... 1711. 71
8. დავითნი, 1711. 77
9. დავითნი, 1712. 89
10. [შოთა რუსთაველი]. ვეფხისტყაოსანი, 1712. 93
11. კურთხევანი, 1713. 105
12. ჟამნი, 1717. 113
13. პარაკლიტონი, 1720. 121
14. ქმნულების ცოდნის წიგნი. აიათი, 1721. 129
15. ბიბლია, [1709-1710]. 135

ნაწილი II. ერეკლე II-ის სტამბის გამოცემები 139

წინასიტყვაობა 141
1. დავითნი, 1749. 147
2. ანტონ I. ქადაგება... 1751 151
3. კონდაკი, 1751. 153
4. ურთხევანი, 1764. 161
5. პარაკლიტიკოსი, 1772. 169
6. ოჰანესიანი. პოლოს. შესხმა ... 1782 183
7. კონდაკი, 1783. 185
8. კიტაიის სიბრძნე ანუ 1784. 199
9. კურთხევანი, 1784. 203
10. ლოცვანი, 1784. 211
11. სახარება, 1786. 217
12. ზატიკი, 1788. 225
13. კუწრექსი ძლევისათჳს ... 1788. 235
14. დავითნი, [1783-1788]. 237
15. დავითნი, 1790. 241
16. დაუჯდომელი, 1790. 245

17. ჟამნი, 1791. 251
18. სამოციქულო, 1791. 257
19. სახარება, 1791. 267
20. კონდაკი, 1793. 275
21. მარხვანი, 1793. 281
22. მცირე ლოცვანი, 1793. 297
23. კურთხევანი, 1794. 303
24. დაუჯდომელი, 1800. 309
25. დავით ბაგრატიონი. ნარკუწვი, 1800. 313

ნაწილი III. იმერეთის სტამბათა გამოცემები 315

წინასიტყვაობა 317
1. დავითნი. ქუთაისი, 1800. 325
2. სახარება ვნების კვირიაკისა. ქუთაისი, 1803. 331
3. კურთხევანი. ქუთაისი, 1803. 339
4. დავითნი. ქუთაისი, 1807. 347
5. ჟამნი. ქუთაისი, 1808. 353
6. სავედრებელი ღვთისმშობლისა. წესი, 1809. 361
7. ლოცვანი. ქუთაისი, 1810. 365
8. გამოკრებილი სადღესასწაულო. წესი, 1811. 379
9. სამოციქულო. საჩხერე, 1815. 385
10. სახარება. საჩხერე, 1817. 395
11. სახარება მატთესი [საჩხერე, 1818]. 401

სახელთა საძიებელი 403

დანართი I 423

დანართი II 451

დანართი III 469

ნაწილი I

ვახტანგ VI-ის სტამბის გამოცემები

ტფილისი

1709-1721

წინასიტყვაობა

სამი საუკუნის წინ თბილისში ამოქმედდა ევროპულად გამართული ქართული სტამბა, პირველი – საქართველოსა და მთელს კავკასიაში. ეს მოხდა ქართლის განმგებლის, შემდგომში მეფე ვახტანგ VI-ის „შრომითა ფრიადითა“. აქ დაიბეჭდა იმდროინდელი საგამომცემლო მიღწევებისა და ქვეყნის მოთხოვნების შესაბამისი წიგნები, უმეტესად სასულიერო შინაარსის, ასევე სასწავლო და სამეცნიერო. აქვე განხორციელდა შოთა რუსთაველის უკვდავი „ვეფხისტყაოსნის“ პირველი ბეჭდური გამოცემა.

ვახტანგ VI-ის სტამბამ იარსება ხანმოკლე პერიოდით (1709-1722 წწ.). ჩვენამდე მოღწეული და აღნუსხულია მისი 20 გამოცემა. ისინი საუკეთესონი არიან ძველნაბეჭდ ქართულ წიგნთა შორის: განსაკუთრებულია ვლახეთიდან მოწვეული ოსტატის – მიხაილ იშტვანოვიჩის ნამოღვაწარი (1709-1711 წწ.). პირველი ქართული სტამბის გამოცემათა გამორჩეულობას განაპირობებს ხარისხიანი ქაღალდი; ტექსტის განლაგების მაღალმხატვრულობა; სხვადასხვა ზომის, მშვენიერი და ადვილად საკითხავი ნუსხური თუ მხედრული შრიფტები; ორნამენტული საზენაო ასოები; ჩართული გრავიურები, თავსართ-ბოლოსართები, უხვი და კომპოზიციურად მრავალგვარი ტექსტის გამყოფები და ჩარჩოები.

ვახტანგისეული სტამბის გამოცემების შემორჩენილ ეგზემპლართა რაოდენობა გვაფიქრებინებს, რომ შედარებით მეტი გამოსულა „უპირველეს ყოველთა“ დაბეჭდილი „სახარება“ – ქრისტიანთა უმთავრესი წიგნი, ასევე საღვთისმსახურო „კონდაკი“. ეკლესიის საჭიროებათა გათვალისწინებით, რამდენჯერმე მოუხდათ „ლოცვანის“, „ქამნისა“ და „დავითნის“ დაბეჭდვა.

დიდი ხანია, ბიბლიოგრაფიულ ოშვიათობად იქცა ძველნაბეჭდი ქართული გამოცემების უმრავლესობა, მათ შორის ვახტანგის სტამბის საუცხოო ნამუშაკევიც. უფრო მეტ ძველ ქართულ წიგნს შეიწირავდა ისტორიული ძნელბედობა და ჟამთა სვლის დაუნდობლობა, რომ არა XIX საუკუნის მიწურულს ჩამოყალიბებული „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“ და „თბილისის საეკლესიო მუზეუმი“, ასევე XX საუკუნის დასაწყისში დაფუძნებული „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოება“. მათ მრავალი სასიკეთო საქმე გააკეთეს მამულისათვის. მათვე მოიძიეს ქართული გამოცემები, შეაგროვეს და დაიცვეს ისინი თავიანთ წიგნსაცავებში; აღრიცხეს და გამოაქვეყნეს ამ ფონდების მოკლე აღწერილობანი. 1905 და 1911 წლებში გამოცემული კატალოგებით დავით კარიჭაშვილმა გააცნო საზოგადოებას „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ყველაზე მრავალრიცხოვანი ფონდი. გასული საუკუნის 30-იან წლებში საჯარო ბიბლიოთეკაში შეადგინეს თბილისის ბიბლიოთეკათა ქართული წიგნების შეერთებული

კატალოგი; სახელმწიფო მუზეუმში კი სიების სახით აღრიცხეს ძველი ქართული წიგნები. ამ ფონზე გაჩნდა იდეა სრული ბიბლიოგრაფიის შედგენისაც. ეს ფასდაუდებელი საქმე აღსრულდა „წიგნის პალატის“ თაოსნობით. ბიბლიოგრაფიის შემდგენლებმა საფუძვლად მიიჩნიეს „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ბიბლიოთეკის ფონდი. ბაზა შეაჯერეს და შეავსეს საქართველოსა და საბჭოთა კავშირის 18 მნიშვნელოვან ბიბლიოთეკაში მოპოვებული მონაცემებით. ამ სამუშაოს შედეგად, 1941 წელს გამოვიდა „ქართული წიგნი“. ტომი I. ბიბლიოგრაფიაში შედარებით ვრცლადაა აღწერილი ძველნაბეჭდი, იშვიათი წიგნები, და რა თქმა უნდა, ვახტანგის სტამბის გამოცემებიც.

იმჟამად ვერ უნახავთ და დღემდე მიუკვლეველად რჩება წიგნმცოდნეობით წყაროებში დასახელებული 1709, 1710 თუ 1712 წლის „დაუჯდომელი“, „ლოცვანი ანბანითურთ“ და „კვერექსი“. სამაგიეროდ, პირველად აღმოაჩინეს და აღწერეს ვახტანგის სტამბის შემდეგი გამოცემები: 1. ნუსხური „დავითნი“, ძალზე დაზიანებული, უთავფურცლო და იმ დროისათვის ერთადერთი ეგზემპლარი, გამოვლენილი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. წიგნი მიიჩნიეს 1709 წლის გამოცემად; 2. 385 გვერდიანი მხედრული წიგნი, ხარვეზიანი, უთავფურცლო, საწყის, მე-3 გვერდზე დაფიქსირებული თარიღით – 1710 წელი. ბიბლიოგრაფიაში აღწერილია მე-10 ნომრად, მიჩნეულია „ჟამნად“. (აქ ერთგვარი გაუგებრობაა: 1710 წლის ნუსხური „ჟამნი“ – № 11, თავფურცლის თანახმად, პირველი გამოცემაა. ამიტომ აღნიშნული მხედრული წიგნი, თუ ის მართებულადაა სახელდებული, მეორე გამოცემა უნდა ყოფილიყო, მაგრამ თავფურცლისავე მონაცემით 1717 წლის ნუსხური „ჟამნი“ არის „აწ მეორედ დაბეჭდილი“). 3. 1716 წლის „დავითნი“ – იმ დროისათვის ერთადერთი მოძიებული ცალი რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიაში.

არსებობდა ინფორმაცია ვახტანგის სტამბაში ბიბლიის დაბეჭდვის მცდელობის შესახებაც (1709-1722 წწ.). „ქართული წიგნის“ შემდგენლებმა პირველად აღწერეს ეს უთავფურცლო, აკეფალური და დაუმთავრებელი გამოცემა – „წიგნი წინასწარმეტყველთა და სახარება“.

პირველი ცდა ამ სტამბის მშვენიერი ნამუშაკევის კვლევისა არის 1952 წელს გამოცემული შ. კვასხვაძის „ქართული წიგნის გრაფიკული ხელოვნება. ვახტანგ VI-ის სტამბის წიგნი“. ნაშრომში განხილულია გამოცემების მხატვრულ-პოლიგრაფიული სახე და წიგნთა კაზმულობის თავისებურებანი. 1955 წელს გამოიცა ქრისტინე შარაშიძის უაღრესად მნიშვნელოვანი მონოგრაფია: „პირველი სტამბა საქართველოში (1709-1722)“. ქართული წიგნბეჭდვის ზოგადი ისტორიისა და საქართველოს იმდროინდელი ვითარების ფონზე, აქ საფუძვლიანადაა გაშუქებული ამ სტამბის დაარსება, დეტალურადაა აღწერილი და მიმოხილული მისი გამოცემებიც. არაერთი სხვა საყურადღებო ნარკვევი გამოქვეყნდა გასულ საუკუნეშივე, ვახტანგის სტამბის საიუბილეო თარიღთან დაკავშირებით. ამის გამო, პირველი სტამბის გამოცემები

თითქოს ნაკლებად საჭიროებდნენ კვლევას, მაგრამ ეროვნული ბიბლიოთეკის ეგზემპლართა საფუძველზე წარმოჩინდა როგორც არსებულ აღწერილობათა ცალკეული უზუსტობანი, ისე ზოგი გამოცემის უცნობი ვარიანტი. გარდა ამისა, ყურადღებას იქცევენ და წარმოჩენას ითხოვენ: გამორჩეულად ძვირფასი ყდები; უმნიშვნელოვანესი ინფორმაციის შემცველი მინაწერები; უიშვიათეს ბეჭდურ გამოცემათა თუ საუცხოო ხელნაწერთა დანართ-ჩანართები; ისტორიულ პიროვნებათა ავტოგრაფიანი წიგნები. ისინი ცხადყოფენ, რომ წიგნადი საგანძურის წარმოსაჩენად, ყოველი გაღარჩენილი ეგზემპლარის აღწერა, შესწავლა და გამომზეურება ისევე აუცილებელი და საშური საქმეა, როგორც თვით გამოცემების მოძიება-აღნუსხვა და შეერთებული კატალოგის შექმნა; თვალსაჩინო ხდება, რომ ძველნაბეჭდი წიგნები ეროვნული კულტურის უნიკალურ ძეგლებს წარმოადგენენ და მუდმივად საჭიროებენ განსაკუთრებულ ყურადღებასა და დაცვას.

ვახტანგის სტამბის გამოცემათა იშვიათობის აშკარა დასტურია ისიც, რომ ბიბლიოგრაფიასა და ქრ. შარაშიძის მონოგრაფიაში აღწერილი 20 გამოცემიდან ხუთი ქვეყნის უმღიდრეს წიგნსაცავს – ეროვნულ ბიბლიოთეკასაც არ გააჩნია. ეს გამოცემებია: 1. 1710 წლის „ჟამნად“ მიჩნეული მხედრული 385 გვერდიანი წიგნი; 2. „დავითნი“ 1716 წლის; 3. „ლოცვანი“ 1717 წლის; 4. „კურთხევა ეკლესიისა“ 1719-1720 წწ. და 5. „ჟამნი“ 1722 წლის. ბიბლიოგრაფიის 1 ტომის გამოცემიდან დღემდე, ნახევარ საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში, ბიბლიოთეკას მხოლოდ 1709 წლის უიშვიათესი „დავითნი“ შეემატა, ისიც 1985 წელს. ეს წიგნი უფრო დეფექტურია, ვიდრე ბიბლიოგრაფიაში აღწერილი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის წიგნსაცავში აღმოჩენილი ცალი. წარმოდგენილ ნაშრომში აღწერილია დანარჩენი 15 გამოცემის 74 ეგზემპლარი. აქედან 7 ერთეული ეკუთვნოდა ყოფილ „წიგნის პალატას“, 42 „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“, რომლის წვლილიც განუზომელი იყო ქართული წიგნის, ქართული კულტურის ამ ძვირფასი განძის გადარჩენაში. აღნიშნული საზოგადოების გაუქმების შემდეგ (1927 წ.), მისი წიგნსაცავ-მუზეუმი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს გადასცეს, 1937 წლიდან კი წიგნადი ფონდი ეროვნულ ბიბლიოთეკას მიაკუთვნეს. აქ ისინი გადანაწილდა სხვადასხვა საცავში. ჯერკიდევ 1941წლიდან თამარ მაჭავარიანმა დაიწყო ამ ფონდიდან ილია ჭავჭავაძის პირადი ეგზემპლარების მოძიება და ამოკრება, გამოსცა კატალოგიც, რომლის მეორე, შევსებული გამოცემა, ქართველოლოგიის განყოფილების თანამშრომლებმა განახორციელეს 1987 წელს. საქმე საბოლოოდ დასრულდა ამჟამად საბიბლიოთეკო რესურსების დეპარტამენტის დირექტორის, ლევან თაქთაქიშვილის ხელმძღვანელობით. „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წიგნადი ფონდის ისტორიული მნიშვნელობის გათვალისწინებით, მანვე განიზრახა და დაასაბუთა მისი ეგზემპლარების თავმოყრის აუცილებლობა. ეროვნული ბიბლიოთეკის საინვენტარო წიგნთა მონაცემებზე დაკვირვების შედეგად, თაქთაქიშვილის მიერ შემუშავებული

მეთოდით, ამოკრებილ წიგნებს მიეცათ აღდგენილი ნომრები. მათი ძირითადი ნაწილი ბიბლიოთეკის საარქივო ფონდში განთავსდა, იშვიათ გამოცემათა განყოფილებაში კი ილია ჭავჭავაძის, დიმიტრი ბაქრაძისა და დავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციებია.

დავით ჩუბინაშვილისეული წიგნები ძველნაბეჭდი ქართული გამოცემების საუკეთესო ფონდს წარმოადგენს. იგი მოიცავს მრავალმხრივ გამორჩეულ ეგზემპლარებს ლექსიკოგრაფ ნიკო ჩუბინაშვილისა და ქართული სამეფო კარის წევრთა ბიბლიოთეკებიდან. აქ ნახავთ: ვახტანგის სტამბის პირველნაბეჭდ „სახარებას“, 1710 წლის უიშვიათეს „ლოცვანს“; 1710 და 1717 წლის „ჟამნებს“; 1721 წლის „ქმნულების ცოდნის წიგნს“ – თარგმნილსა და გამოცემულს ვახტანგ მეფის მიერ. ამ კოლექციას ამშვენებს: „წიგნი წინასწარმეტყველთა და სახარება“ – ეროვნული ბიბლიოთეკის ერთადერთი ცალი, სულ აღრიცხული 3 ეგზემპლარიდან; 1712 წლის „ვეფხისტყაოსანი“, დავით რექტორის (ალექსი-მესხიშვილის) ავტოგრაფით. მინაწერი სტროფების მნიშვნელობით; მშვენიერი კალიგრაფიით შევსებული ტექსტითა და აღდგენილი გაფორმებით ეს წიგნი საუკეთესოა ბიბლიოთეკის 5 ცალს შორის. ეროვნული ბიბლიოთეკის ფონდში ვახტანგის სტამბის წიგნთაგან გამოირჩევა 1713 წლის „კურთხევანი“ – ნაკრები ფურცლების აგება და შედგენილობა აქ არსებითად განსხვავებულია ლიტერატურაში ცნობილი აღწერილობისაგან.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში არ არის:

N	გამოცემის დასახელება	გამოცემის ადგილი	გამოცემის წელი	გამოცემის შრიფტი
1	ჟამნი	ტფილისი	1710	მხედრული
2	დავითნი	ტფილისი	1716	ხუცური
3	ლოცვანი	ტფილისი	1717	ხუცური
4	კურთხევა ეკლესიისა	ტფილისი	1720	ხუცური
5	ჟამნი	ტფილისი	1722	მხედრული

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში არის:

N	გამოცემის დასახელება	გამოცემის ადგილი	გამოცემის წელი	გამოცემის შრიფტი	ცალი	სრული	ხარვ.
1	სახარება	ტფილისი	1709	ხუცური	11	3	9
2	დავითნი	ტფილისი	1709	ხუცური	1		1
3	სამოციქულო	ტფილისი	1709	ხუცური	4		4
4	კონდაკი	ტფილისი	1710	ხუცური	13	6	7
5	ლოცვანი	ტფილისი	1710	ხუცური	2		2
6	ჟამნი	ტფილისი	1710	ხუცური	5		6
7	გერმანე. სწავლა...	ტფილისი	1711	მხედრული	4	2	2
8	დავითნი	ტფილისი	1711	მხედრული	6	3	3
9	დავითნი	ტფილისი	1712		2		2
10	[შოთა რუსთაველი] ვეფხისტყაოსანი.	ტფილისი	1713	მხედრული	5		5
11	კურთხევანი	ტფილისი	1713	ხუცური	3	1	2
12	ჟამნი	ტფილისი	1717	ხუცური	7	1	6
13	პარაკლიტონი. ტფილისი	ტფილისი	1720	ხუცური	6	1	5
14	ქმნულების ცოდნის წიგნი. აიათი.	ტფილისი	1721	მხედრული	4	2	2
15	ბიბლია. წინასწარმეტყველთა და სახარება.	ტფილისი	[1709-1710]	ხუცური	1		1

დაბოლოს, როგორც ვახტანგის სტამბის მუშაკნი ითხოვდნენ: „უკეთუ იხილოთ რამე სიმრუელე და ნაკლულევანება ... ჩვენთვის ძვირს ნუ ბრახავთ, რამეთუ ვითარცა ვერვის ძალუც ცისა ხილვად, უკეთუ კნინოლენცა არა იპოვებოდეს ღრუბელი, ეგრეთვე ვერ ძალუც კაცობრივსა კელსა საქმედ, თვინიერ ცდომილებისა რასამე“.

ლალი მაჩაიძე

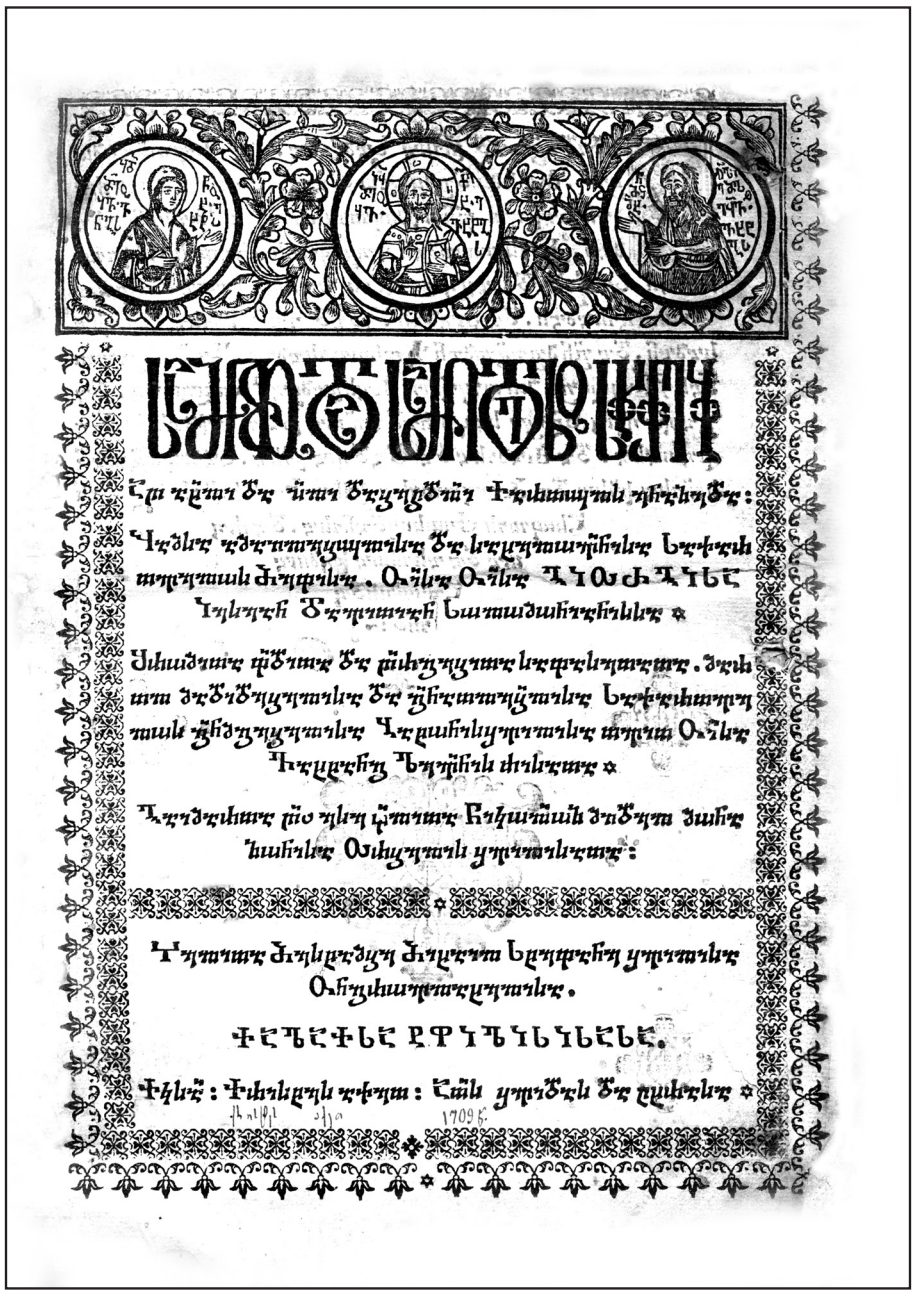

სახარება. ტფილისი, 1709 – თავფურცელი

სახარება. – ტფილისი. – 1709

[6], ტბ (302), [2] გვ. = [3], $ა^4$-$ჵ^4$, $ა_2^3$, [1] ფ.
შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სტრ.= 72 მმ. გვერდზე 33 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი (23,5X15,5) სმ.
პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეში, საერთოა ტექსტისა და საძიებლებისათვის, დაუნომრავია დასაწყისში [6] და ბოლოში [2] გვ. დაშვებული შეცდომები ერთნაირია ყველა ეგზემპლარში: სჲე (265)-ის ნაცვლად სოგ დაბეჭდილია (273), სობ (272) ორჯერ; სოვ (276)-ის მაგივრად სოგ (273), სოზ (277)-ის ნაცვლად სოდ (274), სჟა (291)-ის მაგივრად სჟბ (292).
სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ნუსხურით – ფურცელთა. აღნუსხვა ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად, დანომრილია მათი მხოლოდ 1-2 ფურცლები: ა, ა ა, – –; ბ, ბ ბ – – და ა.შ.
ბეჭდვა: ერთ ფერში. თავებად და მუხლებად დაყოფილი ტექსტი განლაგებულია ორ სვეტად, აქვს ცვლადი კოლონტიტული, კუსტოდები, მარგინალიები.
ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სამღთო და სამღდელო სახარება. აწ ახალი და პირველი დაბეჭდილი ქართულს ენაზედა. ჟამსა ამაღლებულისა და სახელოვანისა საქართველოს მეფისა უფლისა, უფლისა გიორგისა, იესიან დავითიან სოლომონიანისსა. შრომითა ფრიადითა და წარგებითა საფასეთათა მართლმადიდებლისა და განათლებულისა საქართველოს განმგებლისა, ბატონისშვილისა, თვით უფლისა ვახტანგ ლევანის ძისათა. გაიმართა წმიდაჲ ესე კელითა ნიკოლოზ მღდელ-მონაზონისა ორბელის შვილისათა. კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანე შვილისა, უნგროვლახელისა. ქალაქსა ტფილისისასა. ქორონიკონსა ქრისტეს აქეთ ათას შვიდას და ცხრასა".

ვახტანგის ანდერძი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა. მე, გვარტომობით, ძირმოდგმობით დავითიანმან. ძის ძემან სახელგანთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმისწულმან ქებულის მეფის არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთა მეფისა გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნისა ლევანისამან და განმგებელმან ქართლისამან. ბატონისშვილმან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა საკსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა და მამისა და დედისა ჩემისა; სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეუღლისა ჩემისა, ჩერქეზის ბატონის ასულის რუსუდანისა და ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად" – წინა [2] გვ.

მესტამბის მიხაილ უნგროვლახელის მიმართვა – „ყოველთა მკითხველთა გიხაროდენ! პირველად მიზეზი უცხოსა ამის საქმისა და ძალითა მღთისათა

უცონელად შემასრულებელი სტამბისა ამის, სამკვიდრებელსა თქვენსა, იქმნა კურთხევით ჴსენებული, განათლებული და გამგებელი საქართველოსა ბატონიშვილი და თვით პატრონი ვახტანგ, ღმთისმოყვარენო და ყოვლად შვენიერნო მკვიდრნო საქართველოსანო. ხოლო ყოველივე საქმენი, რაოდენნი იხილვებიან: ასონი, ორღანონი და ყოველნი საკმარნი სტამბისა, დაწყებით სრულყოფამდი, მოქმედი და წინამძღოლი მე ვარ, უნდო მონა თქვენი. უწინარეს ყოველთასა დავბეჭდეთ ესე სამღთო და სამღდელო წმიდაჲ სახარება. სიმდაბლით გევედრები თქვენ, ყოველთა დიდთა და მცირეთა: უკეთუ ცთომილი რაჲმე იხილოთ, სიტყვა ანუ ასო, ნუ გამქირდავთ, რამეთუ უცხო ვიყავ ქვეყანისა ამის და უსმენელი სიტყვათა თქვენთა და რომელნი ჩემნი მოწაფენი იყვნენ, ეგრეთვე გამოუცლელნი, საქმისა ამის ჩემისა, ვითა მე ვიყავ ქართლის უნახავი, ეგრეთვე ჩემნი მოწაფენი სტამბისა. გლოცავთ თქვენ, შემინდევით სულიერითა სიყვარულითა, რათა თქვენცა მოგიტევნეს უფალმან. ვით ბრძანებს: „მიუტევნეთ და მოგეტევნეს[1] თქვენ.

მდაბალი ამათ მბეჭდავთაგან მესტამბე მჯურვალითა გულითა ვმუშაკობ. მოსამსახურე თქვენი მიხაელ სტეფანეს შვილი უნგროვლახელი“ – წინა [3] გვ.

რედაქტორის ნიკოლოზ ორბელიანის ანდერძი – „ოდეს განაგებდა საქართველოსა ძმისწული კეთილმორწმუნისა მეფის არჩილისა და სახელოვანის მეფის გიორგისა და ძე ლევანისა, ღმთისმოყვარე, განათლებული ვახტანგ, იგულისმოდგინა და მოიღო სტამბა ვლახეთით, რომელ არაოდეს ყოფილიყო საქართველოში. და კელით წერაში ჩვენი სამღთონი წერილნი გარყვნილიყო. და მე, ღელის ძმისწულსა ამა მეფეთასა და მოსამართლეთუხუცესის ორბელის ძეს, ცოდვილს მღდელ-მონაზონს ნიკოლაოზს მიბრძანა წიგნების გასწორება და ვერ ურჩ ვექმენ. და ეს წმიდა სახარება დიდის ჭირითა, ბერძენთა და ბეჭდის[2] სახარებათა შემოწმებითა სიტყვა და ასო მეტ-ნაკლები გავმართე და ეს საძიებელი, არც ერთს ენაში არ იყო, სიაღვილისა და აღრე პოვნისათჳს ახლა მე გავაკეთე და თუ გულისჴმაჲყოფთ, დიაღ ადვილია. თავისა და მუკლების ანგარიში ნაპირზე უსხეთს და სხვა ნიშნები შიგ ჩართულია. და საძიებელი სწორად იქ მიასწავებს და მას მიჰყევით.

ვინც ჩემნი ნაშრომი წიგნები ნახოთ, ღვთის სიყვარულისათჳს, შენდობას მიბრძანებდეთ. მე დიდად შემეწევის და თქვენ უზრუნველ იქნებით. საძიებელი მუკლები რომ მიგასწავებს, თავის აღება მისწავებულს მუკლს ქვევით არის და ბოლოს მოღება მისწავებულს მუკლს ზეით არის ნიშნები“ – წინა [4] გვ.

ტექსტი:

---

1. არშიაზე დასმულია მარგინალი: „ლუკა ვ:˜ლ˜ზ“. ამავე გამოცემაში ოღნავ განსხვავებულად იკითხება მითითებული ტექსტი: „მიუტევეთ და მოგეტევნენ“ გვ. როღ (134).

2. ქრ. შარაშიძისეული წაკითხვით „დაბეჭდი[ლ]ს“. იხ. პირველი სტამბა საქართველოში (1709-1722). თბ. 1955. გვ. 183..

შესხმა წმიდისა მახარებელისა მათესი, სოფრონის მიერ თქმული – წინა [5] გვ.
სახარება მათესი – ა-ჲზ (1-67) გვ.
შესხმა სოფრონის მიერ წმიდისა მარკოზ მახარებელისა – ჲწ (68) გვ.
მისივე მახარებლისათვის, შესხმა დოროთეს მიერ ... სინოპსელისა – ჲთ (69) გვ.
სახარება მარკოზისი – ოა-რიგ (71-113) გვ.
შესხმა წმიდისა მახარებელისა ლუკასი, სოფრონის მიერ – რიდ (114) გვ.
შესხმა წმიდისა მახარებელისა ლუკასი, რომელი დაწერა დოროთეოს მოწამემან და ეპისკოპოზმან ტირონ სინოპსელმან – რიე (115) გვ.
სახარება ლუკასი – რიზ-რპწ (117-188) გვ.
შესხმა წმიდისა მახარებელისა [იოანესი], თქმული სოფრონის მიერ – რპთ-რჟ (189-190) გვ.
შესხმა კვალად მახარებელისა იოანესი, თქმული დორეთეოს ... სინოპსელისა – რჟა (191) გვ.
სახარება იოანესი – რჟგ-სმვ (193-246) გვ.

საძიებელნი:

სახარებანი კვირიაკეთა (ბრწყინვალისა, ახალკვირისა, მენელსაცხებლეთა, განრღვეულისა, სამარიტელისა, შობითგან ბრმისა, ამაღლებისა, წმიდათა მამათა, მეერგასისა, ყოველთა წმიდათასა ლბ (32), მეზვერისა და ფარისეველისა, უძღები შვილისა, ხორციელისა, ყველიერისა, მარხვისა კვირიაკეთა) – სმზ–სოღ (247–274) გვ.
თვეთა მეტყველებანი – სოღ–სჟთ (274–299) გვ.
სახარებანი წმიდათა მამათა ჩვენთა, ქართველთა მნათობთა, ათორმეტთა ასურეთით ღმთისა მიერ მოვლინებულთანი – სჟთ-ტბ (299-302) გვ.

ვახტანგის პორტრეტი[3] – გარშემოწერილობით: ,,ქ. მადიდებელი წმიდისა სამებისა და ერთარსებისა, ძე გვარტომობით დავითიან, სოლომონიან, პანკრატიონი. ძე ძირთაგან კეთილოვანთა, ძის ძე მეფეთა, გამგებელი ქართლისა, ბატონისშვილი ვახტანგ, მომლები ბეჭდისა ამის, უფალო, დაიცევ ორთავე შინა ცხოვრებასა, მეუღლით, ძით და ასულით“ – ტექსტის შემდეგ, ჩართულ ფურცელზე.

გაფორმება[4]**:** სახარების ყოველი თავის დასაწყისთან გრავიურები: მათე[5] – [6] გვ., მარკოზი[6] – ო (70) გვ., ლუკა[7]– რივ (116)გვ. და იოანე[8] – რჟბ (192) გვ. წარწერები

3. იხ. დანართი I, N 1

4. ვახტანგის სტამბის გამოცემათა გაფორმების შესახებ იხ. შ. კვასხვაძე, ქართული წიგნის გრაფიკული ხელოვნება ვახტანგ VI-ის სტამბის წიგნი 1709-1722. თბ. 1952. გვ. 255.

5. იხ. დანართი I, N 2

6. ვფიქრობთ, წარწერა არასწორია, რადგან გრავიურაზე გამოსახული ხარი ლუკა მახარებლის სიმბოლოა. იხ. დანართი I, N 3

7. იხ. დანართი I, N 4

8. იხ. დანართი I, N 5

გრავიურებზე: 1. „წმიდა მათე, (მარკოზ, ლუკა, იოანე) შეიწყალე ვახტანგ“. 2. გარშემოწერილობა – „მოციქულო, წმიდაო მათე, (მარკოზ, ლუკა, იოანე) ევედრე ქრისტესა ღმერთსა, რათა ცოდვათა შენდობა მოგვანიჭოს და სულთა ჩვენთა დიდი წყალობა“. 3. გრავიურების ქვეშ ტროპარებია: ა. „ქრისტეს მხილველო და ერთგულო მოწაფეო, მახარებელო მათე, ჭეშმარიტებისა ქადაგო, მაღლით გარდამო ნათელი სამღთოჲ გარდამოავლინე ჩვენზედა მკურვალედ ვედრებითა შენითა“; ბ. „მარკოზ მახარებელო, სანატრელო, რომელმან გვახარე ჩვენ საიდუმლონი ღმთისანი, რომლითა განათლებულნი ღმთის მეცნიერებით პატივგცემთ და გმადლობთ შენ, ღირსო, მიმიძღუ ჩვენ ალაგთა სიმართლისათა, რათა განვერნეთ ყოველთაგან საბრკეთა მათთა“; გ. „პავლეს თანა მავალსა და სულისა მიარსა, სახარებისა კელოვნად აღმწერელსა და საქმისა მოციქულთასა შვენიწრად და კეთილად მაუწყებელსა, ლუკაჲს, ღმთისაჲ ქადაგსა, საუნჯესა სათნოებათასა, ვაქებდეთ და ღირსებით გალობასა შევასხმიდეთ“; დ. „მაცხოვრისა მოწაფეო, თვალით მხილველ იქმენ საშინელსა ხილვასა, რომელი უხილავ არს და გვიქადაგე ჩვენ: „პირველითგან იყო სიტყუა ღმთისა მხოლო, დამბადებელი ყოველთა. მას ევედრე, ღმთისმეტყველო, სულთა ჩვენთათჳს“.

თავსამკი: ტრიპტიხი – ღვთისმშობლის, ქრისტესა და ნათლისმცემელის ოვალური ხატებითა და დაქარაგმებული წარწერებით: 1. „ყოველად წმიდაო, მეოხ ეყავ ვახტანგს“; 2. „იესო ქრისტე, მეოხ ეყავ ვახტანგს“; 3. „ნათლისმცემელო, მეოხ ეყავ ვახტანგს“– თავფურცელზე და სახარების ყოველი თავის დასაწყისთან ა (1); ოა (71); რიზ (117); რქგ (193) გვ. [9]

ბოლოსამკი: წმინდა ელენე და წმინდა კონსტანტინე მაცხოვრის საფლავთან დაქარაგმებული წარწერებით. I ვარიანტი: FS 4 993 ცალში ჲთ (69) გვ. ბოლოსამკის ჩარჩოს შიგნით, გამოსახულებათა გემოთ – „კოსტანტინე“, „ელენე“. II ვარიანტი: ეროვნული ბიბლიოთეკის ყველა დანარჩენ ეგზემპლარში – ჲთ (69) და რჟ (190) გვ.: მარცხნივ, ბოლოსამკის ჩარჩოს შიგნით – „კოსტანტინე“, გარეთ – „წმიდაჲ“. მარჯვნივ, შიგნით – „წმიდაჲ“, გარეთ – „ელენე“[10]. გამოცემა შემკულია აგრეთვე მხატვრული ჩარჩოებით, ტექსტის გამყოფებითა და ორნამენტული საბენაო ასოებით.

1. K 3 394/ 409 – სახარება. – ტფილისი. – 1709 – [6], ტბ (302), [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა (29x20) სმ. ხის, შავი ტყავით, მოოქრული, ტვიფრული: ორნამენტულ ჩარჩოში საკუთხე სამკები, ცენტრალურ ნაწილში გედა ფრთაზე ჯვარცმაა, ქვედაზე – ღვთისმშობელი; შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. გედა ფრთის ხე გატეხილია, ქვედა

9. იხ. ღანართი I, N 6. იგივე 1709-1722 წლის ბიბლიაში.

10. მხატვრული თვალსაზრისით უმჯობესია I, შინაარსობრივად სრულყოფილი კი II ვარიანტი, მაგრამ წარწერა ვერ თავსდება მინიატიურაზე. ცხადია, რომ ქართული წარწერები ამოკვეთილი არ ყოფილა საგრავიურო დაფაზე, რომელიც ალბათ უნგრელმა მესტამბემ ჩამოიტანა ევროპიდან. იხ. ღანართი I, N 7

ფრთა თითქმის მოცილებელია კორპუსს. ყუა ტვიფრულია. ფურცელთა შემონაჭერი აგურისფერი.

სარესტავრაციო: ყდა, რლზ-რლწ (137-138) და ბოლო გვერდი.

აკინძვის ხარვეზი: რიბ-რიგ (112-113) ჩართულია რიე-რივ (115-116) გვ.-ებს შორის.

ჩანართი: ფორზაცებად გამოყენებულია ამავე სტამბის 1709 წლის „სამოციქულოს“ ფურცლები – ტწ (308) და ტია (311) გვ.

მინაწერები:

1. „ძველ ვახტანგის მიერ 1709 წ. დაბეჭდილი სახარება. ხიხლიოთ. ალ. მირიანაშვილია“ [11] – ყდის ზედა ფრთაზე დაკრულ თეთრ ქაღალდზე, შავი მელნით. იქვე, წითელი ფანქრით: №13.
2. „ესე სახარება ამის ივანე ივანოვის“ – სკდ (224) გვ. მარცხენა არშიაზე, შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

2. F 4 126/4 – სახარება. – ტფილისი. – 1709 – [6], ტბ (302), [2] გვ. – წიგნს აკლია ტექსტის ბოლოს ჩართული ფურცელი ვახტანგის პორტრეტით.

ყდა (27x20) სმ. ხის, ყავისფერი ტყავით, ტვიფრული: ორნამენტულ ჩარჩოში საკუთხე სამკები, ცენტრალურ ნაწილში ზედა ფრთაზე ჯვარცმაა, ქვედაზე – მაცხოვარი; აქვს ორი შესაკრავი. ყუა ტვიფრულია. ფურცელთა შემონაჭერი – აგურისფერი.

რესტავრირებულია ცისფერი ქაღალდით, აღდგენილია ტექსტი – ზ-წ (7-8), ჲგ-ჲდ (63-64), სყზ (297) და ტა (301) გვ.

ჩანართი: ფორზაცებად გამოყენებულია ცისფერი ქაღალდი. ტექსტის ბოლოს ჩაურთავთ ნუსხურით, შავი მელნით აღდგენილი [2] გვერდი.

მინაწერები:

1. „ძის ყაიროსნებმან ბაღონს, ჩემს მორყალესა და [ჩემთვი] მხთის წყალობას ვითხოვ. თქვენის... აბა, კალამო, მოეთ დაწერ: იმაცა ასვათ ასეთი ითესა თავსა ამაში“ – წინა ფორზაცზე შავი მელნით. იქვე:
2. „ყაისაროსი ქაიოზი წილყნელი“. იქვე:
3. „ა-ჰ“ – მხედრული ანბანი 3 ჯერ. (აგრეთვე სპწ (288) გვ.)
4. „ყაისაროსი ქაიოზი, ძეიწყალე, ყვალო“ – [4] გვ. შავი მელნით.
5. „წ[მიდ]ა კოსტანტინე“ – ჲთ (69) გვ. ბოლოსამკთან 2 ჯერ.
6. „ძაბაოსა მიცვალებულსა ზედა“ – სდ (204) გვ.
7. „ხყოძაოსა მიცვალებულსა ზედა“ – სწ (208) გვ.
8. „ქ. დასრულდა სახარება იოვანესი“ – სმვ (246) გვ. იქვე:

11.. ალ. მირიანაშვილის პირადი წიგნების მნიშვნელოვანი ნაწილი ეროვნულ ბიბლიოთეკაშია დაცული.

9. „იოანე ღვთისმეტყველისა სახარება“. იქვე:
10. „იოანესაეან წმიდისა სახარებისა საყითხავი“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

3. FS 4 993[12] **(K 3 312/409) – სახარება. – ტფილისი. – 1709** – [6], ტბ (302), [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (26x19) სმ. ხის, შავი ტყავით, ტვიფრული: ორნამენტული ჩარჩოს კუთხეებში მახარებელთა გამოსახულებებია შესაბამისი წარწერებით: „Матьфей, Марко, Лука, Иоан.“ ცენტრში, ზედა ფრთაზე ჯვარცმაა, ქვედაზე – ღვთისმშობელი ყრმა იესოთი.[13] შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყდა მოცილებულია წიგნის კორპუსს. ყუა უთავსაკრო, ტყავი ნაპირებთან ძალზე დაზიანებული.

სარესტავრაციო: ყდა.

მინაწერები:

1. „1906 წ. – 1709 წ. 197 წლისაა“ – წინა ფორზაცზე, ფანქრით.
2. „ჯახცანე“ – ასოგრეხილით, შავი მელნით, ფორზაცზე.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: სნწ (258) და ტ (300) გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“. ორი სახის: მრგვალი და ოვალური – ფორზაცსა და თავფურცელზე;

ექსლიბრისი: ექვსკუთხედში „მონაზონი ნიკოლოზ“ – ბოლო ფურცელზე, ვახტანგის პორტრეტის ზემოთ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

4. FS 2 730 – სახარება. – ტფილისი. – 1709. – [6], ტბ (302), [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (27x20) სმ. შინდისფერი კოლენკორის.

სარესტავრაციო: ა-კვ (1-26), მა-მბ (41-42), ჲა-ჲბ (61-62), სოგ-სოე (273-275) გვ.

აკინძვა: სყე-სყვ (295-296) ჩაკრულია სპთ (289) გვ.-ის წინ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე, წინა [3] და სხვა გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

---

12. ქ.შ.წ.კ.გ. საზოგადოების საინვენტარო დავთრის ჩანაწერის მიხედვით, წიგნი შეუწირავს მღვდელ გიორგი ფერაძეს.

13. ძველი ქართული ხელნაწერი თუ ნაბეჭდი წიგნების ყდები, შეისწავლა მ. კარანაძემ. მის ნაშრომში: ქართული წიგნის ყდის ისტორია. თბ. 2002. 151 გვ. გამოქვეყნებულია ამ ეგზემპლარის ყდაც. იხ. დამ. III-1, №2.

5. FS 3 739/09 – სახარება. – ტფილისი. – 1709. – [6], ტბ (302) გვ. წიგნს აკლია: ბოლო [2] გვ.

ყდა: (28X20) სმ. ხის, შავი ტყავით, ტვიფრული: ორნამენტული ჩარჩოები საკუთხე სამკებით, ცენტრში, მედა ფრთაზე ჯვარცმის კომპოზიციაა; ქვედაზე ტვიფრი აღარ ჩანს. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული.

სარესტავრაციო: წინა [6], იე-იზ (15-18); კე-ნდ (25-54); პთ-რკ (89-120); რკთ-რლთ (129-139); რპე-რჟ (185-190); სით-სლ (219-230); სლგ-სმდ (233-244); სჲზ-სო (267-270); სოდ-სოე (274-275); სპე-სპზ (285-288) და სყე-სყვ (295-296) გვ.

აკინძვა: ამოვარდნილია სკგ-სკდ (223-224) გვ.

ჩანართი: ფორზაცად გამოყენებულია ბაქარის ბიბლიის ფიგ (513) გვ.

დანართი: ჯვართამაღლების ამსახველი მინიატურა, ფერადი, ნახატი. შესრულებულია მაღალ ღონეზე, მინაწერები ნუსხურად და მხედრულად: „ქრისტეს ჯვარი“, „ჯვარი გამოაჩინეს“, „მეფე კოსტანტინე“, „ელენე“. გარშემოწერილობა დაზიანებულია, იკითხება მხოლოდ: „ღმერთო ... მეფესა ჩვენსა და ძლევა მომაღლე მათ. რომელი ამაღლდი ...“.

მინაწერები:

1. „ⴋⴔⴈⴑ ⴋძⴍⴈⴑ, ⴍⴍⴔⴓ ⴑⴔⴋⴑⴓⴔⴖⴔⴑⴈ ⴗⴍⴈ“[14] – წინა [2] გვ. ბოლოსამკის ქვეშ, შავი მელნით.
2. „ⴊ. ⴍⴑ ⴕⴋⴈⴓⴁ ⴑⴁⴁⴋⴑⴖⴁ [ⴍⴍⴓ]ⴖⴔⴑⴈ ⴁⴋⴈⴑ“ – წინა [4] გვ. მედა არშიაზე, შავი მელნით.
3. „1836 ⴒⴊⴍⴓⴒ, ⴘⴍⴓⴁⴋⴖⴑⴖⴘⴈ ⴈⴈⴊⴘⴔⴓⴔ ⴑ.ⴊ.ⴁⴊⴘⴋⴑ“[15] – ქვედა ფრთაზე დაკრულ ფურცლზე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

6. FS 444 – სახარება. – ტფილისი. – 1709. – [6], ტბ (302) გვ. წიგნს აკლია: ბოლო [2] გვ.

---

14. ელენე სიმონოვნა – ასტრახანში მცხოვრები სომეხი ვაჭრის, სიმონ აღად წოლებული აბა მელიქის ასული – ყოფილი ხაფერვანი. დავით ბატონიშვილის (1768-1819), ქართლ-კახეთის ტახტის უკანასკნელი მემკვიდრის მეუღლე, გაღაასახლეს პეტერბურგში 1810 წელს. გარდაიცვალა 1836 წლის 19 მარტს, დაკრძალულია ნევის მონასტერში, მეუღლის გვერდით. (პ. იოსელიანი. ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა. თბ. – 1936. – გვ. 138-139; საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფო საზოგადოების, ყოფ. მუზეუმის ხელნაწერები (კოლექცია H) ტ.5. – თბ. გვ. 68, №2108).

15. მინაწერის მიხედვით, გარდაცვლილის წიგნს მაშინვე გასჩენია ახალი მფლობელი. ეგზემპლარი დავით ჩუბინაშვილის კოლექციიდანაა.

ყდა: (29x20) სმ. მუყაო, ხაკისფერი კოლენკორით. ზემოდან დაკრულია ძველი ყდის ტვიფრული ტყავი.

რესტავრირებულია სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა ფერის ქაღალდით.

მინაწერები:

1. „ალექსანდრე ეყლისაშვილი“ – თავფურცელზე, თავსამკის ზემოთ, შავი მელნით.
2. „საეპარქოს ნინოწმინდის ეკლესიისაა“ – ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
3. „ქ. შეინყალე მონა შენი სვიმონი, უფალო“ – რუგ (193) გვ. სათაურის ზემოთ. ქვმოთ, იმავე ხელით:
4. „ქ. მოიხსენე, უფალო, მონა შენი კაპნელა“.
5. „იზ (27) აპ თვის, სიმონისა, სახარებაჲ მარკოზისა. თავი ვ (6), მუხლი ა (1): მ(ა)ს ვ(აშს)ა შ(ი)ა ეაძოვიდა ი(ს)ყ. დასასრული მუხლი ვ (6): და ეანყოფნა იეონი“ – სუგ (293) გვ. ქვედა არშიაზე, ჩამატებულია აპრილის თვის საძიებელში, ნუსხურითვე, შავი მელნით.
6. „ჩვენ ნინოწმინდელმა იოანე მაყაშვილმა[16] შეგსწირეთ საეპარქოს წმიდის ნინას ეკლესიას“ – ტბ (302) გვ. ქვედა არშია.

ბეჭედი: „ქ.შ.წ.გ. საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე, წინა [3] და სხვა.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

7. FS 445[17] – სახარება. – ტფილისი. – 1709. – [6], ტბ (302), [2] გვ. – წიგნს აკლია: სპზ-სყა (287-291) გვ.

ყდა: (28x20) ხის, შავი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩოები საკუთხე სამკებით, შუაში, ზედა ფრთაზე ჯვარცმა, ქვედაზე ტვიფრი აღარ იკითხება. ყუა ტვიფრულია, თავსაკრიანი.

ჩანართი: ყდის ქვედა ფრთაზე ფორზაცად გამოყენებულია ამავე სტამბის ბიბლიის გვ. 40.

მინაწერები:

1. „ქ. ეს სახარებაჲ მარკოზის შვილის [ეპიეოლისა] ამის, მღდლისა, ღმერთმა მოახმაროს“ – წინა ფორზაცზე, შავი მელნით.
2. „ქ. შენ ჩემო საეონეჭლო,
   ამა ყოვლთა ღღეთაო,
   ახალო ვარდო, ყოყოფო,

16. იოანე მაყაშვილი – ბოლბელი მიტროპოლიტი (1740 –1837). ქსე, ტ. 2, გვ. 441.

17. ალ. გულისაშვილი აქტიურად თანამშრომლობდა ქ.შ.წ.კ.გ. საზოგადოებასთან და მის ბიბლიოთეკას შესწირა ამ გამოცემის ორი ეგზემპლარი: №444 და №445. ყდის გამოცვლის გამო, აღნიშნული ბიბლიოთეკის წიგნთა საინვენტარო ნომერი ამ ეგზემპლარს აღარ აქვს, იგი დაღგენილია ჩვენს მიერ ქ.შ.წ.კ.გ.ს. ხელნაწერი კატალოგის საფუძველზე.

ⴔⴀⴆⴀⴔⴔⴚ ...“ – ბოლო ფურცელზე, ვახტანგის პორტრეტის უკან.

ბეჭედი: „ქმწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე, პირველსა და ბოლო გვერდზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

8. FS 3 188 – სახარება. – ტფილისი. – 1709. – [4], ტბ (302) გვ. – წიგნს აკლია: [5-6], ჲთ-ო (69-70) და ბოლო [2] გვ.

ყდა: (26x19) სმ. მუყაო. ყუა ყავისფერი ტყავის. ფურცელთა შემონაჭერი ცისფერია.

სარესტავრაციო: წინა [4] და ა-ი (1-10) გვ.

მინაწერი:

1. „ⴂⴍ ⴑⴀⴐⴀⴛⴕⴖⴀ ⴀⴛⴈⴍ 155-ⴈⴍ ⴕⴓⴈⴑⴀ, ⴂⴍⴒ ⴈⴔⴈ ⴀⴍ ⴈⴛⴛⴈⴔⴓⴕⴐⴀ ⴈⴐⴚⴔⴈⴔⴕⴖⴈⴍ ⴕⴓⴈⴑⴈⴍ, ⴐⴀⴖⴂⴖⴚⴓⴈⴓⴈⴍⴈ ⴀⴛⴈⴍ 1709-ⴑⴀ ⴕⴂⴓⴑⴀ“ – წინა ფორზაცის [4] გვ. შავი მელნით.

დანართი: დიდი, დაკეცილი ფურცლის ცალ მხარეს ორნამენტულ ჩარჩოში დაბეჭდილია „Таблица ко второй части“ – ქრისტეს გენეალოგია და მსოფლიო საეკლესიო შვიდი კრების მონაცემები.

ბეჭედი: „ქმწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – ფორზაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

9. K 5 123/409 – სახარება. – ტფილისი. – 1709. – [6], ტბ (302) გვ. – წიგნს აკლია: ბოლო [2] გვ.

ყდა: (29x20) სმ. ხის, ყავისფერი ტყავით, ტვიფრული: ორნამენტული ჩარჩო საკუთხეებით, ცენტრში ზედა ფრთაზე არაბესკაა, ქვედა – მოჩარჩოებულია ყვავილოვანი სამკით. ყუა ტვიფრულია, თავსაკრიანი.[18] წიგნს აქვს თეთრი სანიშნი.

სარესტავრაციო: ყუა, რკბ-რკწ (127-128) გვ.

მინაწერები:

1. „და ⴀⴀⴆⴕⴚⴀⴐⴖⴀ [ⴗⴚⴒⴑⴈⴈⴕ] ⴑⴒⴈⴕⴕⴚⴚⴈⴍⴈ ⴑⴀⴑⴈⴍⴀ“ – სჭწ (298) გვ. ჩამატებულია აგვისტოს თვის საძიებელში, 16 რიცხვის გასწვრივ.
2. „ⴂⴍ ⴑⴀⴑⴀⴔⴖⴀ ⴀⴛⴈⴍ ⴖⴀⴍⴈ ⴛⴀⴍⴀⴑⴕⴔⴈⴍ, ⴖⴈⴍⴔ ⴕⴀⴀⴛⴕⴚⴀⴍ, ⴖⴀⴀⴛⴕⴚⴔⴈⴐ ⴀⴀⴛⴔⴕⴖⴀⴛⴈ, ⴖⴈⴍⴔ ⴕⴀⴀⴑⴕⴔⴈⴍⴈⴐ ⴓⴀ ⴖⴈⴍⴔ ⴀⴀⴛⴈⴛⴕⴔⴈⴐ. ⴖⴈⴍⴔ ⴞⴕⴍⴔⴈⴛⴀ, ⴀⴀⴔⴔⴕⴖⴀⴛⴈ ⴞⴕⴕⴍⴔⴈⴀ“ – უკანა ფორზაცზე შავი მელნით, (მსგავსი, დაუსრულებელი მინაწერი სივ (216) გვერდზეც). იქვე, იმავე ხელით:
3. „დⴖⴈⴍⴚⴂ ⴑⴀⴑⴀⴔⴖⴀ ⴀⴔ, ⴈⴀⴈⴔⴕⴔⴈ [დⴈⴀⴂⴍⴈⴍⴀⴍ] ⴔⴂⴓⴓ (1863) ⴕⴓⴈⴑⴀ, ⴈⴀⴍⴖⴔⴈⴍ ⴂⴓ (23) [და ⴂⴈⴓⴓⴖⴔⴀ] ⴀⴖⴖⴀⴕⴀⴖⴂ ⴈⴀ ⴕⴖⴂⴔⴞⴈ. ⴂⴍ ⴑⴀⴑⴀⴔⴖⴀ ⴀⴀⴛⴈⴍ ⴛⴀⴍⴀⴑⴔⴈⴍⴈⴑⴀ“.

18. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახელებული ნაშრომი, დამატება III-25, №61.

4. ,,ჩყჲჱ-სა (1868) ჩავიკითხე ეს სახარება მე, სვიმონ დიაკონმა,[19] თებერვლის კე-სა (25) დღესა" – უკანა ფორზაცზე ლამაზი მხედრულით.

ბეჭედი: ,,სვიმონ" – წრეში შავ ფონზე, ასოგრეხილით. ტბ (302) გვ.-სა და უკანა ფორზაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1950 წელს.

10. K 34 181/309 – სახარება. – ტფილისი. – 1709. – [6], ტბ (302) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი და ბოლო [2] გვ.

ყდა: (27x19) სმ. ხის. ყავისფერი ტვიფრული ტყავით: ორნამენტულ ჩარჩოთა კუთხეებში მახარებელთა გამოსახულებანი. ცენტრში ზედა ფრთაზე ჯვარცმაა, ქვედაზე – ღვთისმშობელი.[20] შეინიშნება ორი შესაკრავის კვალი. ყუა ტვიფრულია, თავსაკრიანი. ფორზაცად ზედა ფრთას აკრავს ამავე წიგნის წინა [3-4] ქვედას კი ტა-ტბ (301-302) გვ.

აკინძვა: რმე-რმვ (145-146)-ს წინ უსწრებს რმზ-რმჱ (147-148), ხოლო რნა-რნბ (151-152) რმთ-რნ (149-150) გვ.

რესტავრირებულია უხეშად, ცისფერი და თეთრი ქაღალდით. ზოგგან აღდგენელია ტექსტიც.

მინაწერები:

1. ,,ეს წმინდა სახარება და ეთი ქალაქის სახარება შემოსწირა ჯოყჭის ყდაჭნის ნეცაროდ ხსენებულმა იოანე მღვდელმა, ჯაფარიძემ. [ვინც] ეს წმინდა სახარება გამოსწიროს, ამისი მადლი დაყწყეს. ამინ!" – რნ-რნგ (150-153) გვ.-ს შორის ჩართულ ცისფერ ქაღალდზე, შავი მელნით.
2. ,,ჯოყჭის მონასცრის არის" – იმავე ფურცლის უკანა მხარეს ნუსხურით, შავი მელნით. იქვე ასოგრეხილით: ,,სახარება".

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1950 წელს.

11. P 1/1709 – სახარება. – ტფილისი. – 1709. – [6], ტბ (302) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [5-6], ჲთ-ობ (69-72), რიე-რივ (115-116) და რჟა-რჟბ (191-192) გვ.

ყდა: (29x20) სმ. მუყაო ყავისფერი კოლენკორით.

აკინძვის ხარვეზები: წინა [3-4] ჩართულია ბოლოში, სნჱ (258)-ის შემდეგაა სნგ-სნდ (253-254) გვ. წიგნი რესტავრირებულია ფურცლებად.

მინაწერები:

---

19. სვიმონ დიაკვნის ხელით, ფანქრით შესრულებული შენიშვნები იხ.: ლბ-ლდ (32-34), მზ-ნა (47-51), ნე (55) და სხვა გვერდებზე; ბ-ლზ (2-37)-ზე ალაგ-ალაგ, სვეტთა შორის, შავი მელნით ჩაწერილია არაბული ციფრები ორიდან ორმოცდაათის ჩათვლით.

20. წიგნის ორივე ფრთაზე წაღმა და თავდაყირა ამოტვიფრულია მხოლოდ ორი მახარებელის გამოსახულება, ნაცვლად ოთხისა. ყდის ნიმუში იხ.: მ. კარანაძე, დასახელებული ნაშრომი, დამატება 111-7. №13.

1. „მეთოდე დავითის ძე დოლონაძე“ – წინა ფორზაცზე, შავი მელნით. იქვე:
2. „მეთოდი დავითის ძე“ – იქვე: »Методий Догонадзе». იქვე:
3. „მღდლის. ეოდოენის[21] ჰრიჩქნიკი მეთოდე, №6“.
4. „ჰრიჩქნიკი ჰროკოპი [ჯიმაკაძე] – თავფურცლის V-ზე.

ყოფილ წიგნის პალატაში რეგისტრირებული იყო 1941 წელს.

21. გოლოგნა – სოფელი თერჯოლის რაიონში.

სახარება. 1709

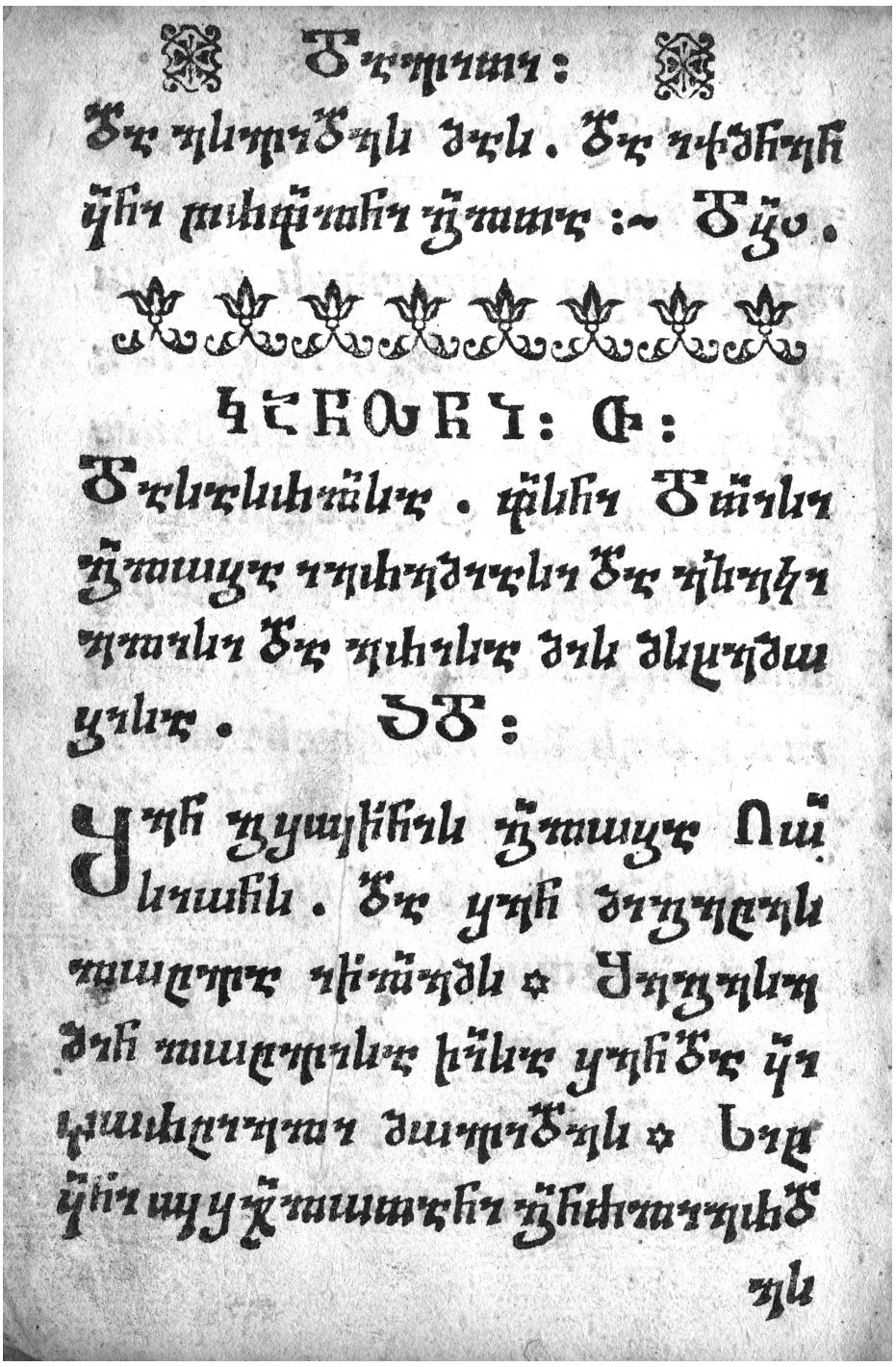

დავითნი. ტფილისი, 1709 — ერთ-ერთი გვერდი

დავითნი. – ტფილისი. – 1709[22]

პგ-სოა (83-271) [23] ფ.
შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, ფორმატთან შეუსაბამოდ მსხვილი, სიმაღლე 10 სტრ.=72 მმ. ერთ გვერდზე 15 სტრიქონი. ტექსტის ანაწყობი (12,2x7) სმ.
პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით. ზედა კუთხეში, ფურცლობრივი.
სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ნუსხურით – ფურცელთა, ქვემოთ ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-4 ფურცლები: მ, მ ბ, მ გ, მ დ. – – – – ; ნ, ნ ბ, ნ გ, ნ დ – – – – და ა.შ.
ბეჭდვა: ერთ ფერში. აქვს კუსტოდები, ცვლადი კოლონტიტული.
გაფორმება: სადაა, თავსამკებად გამოყენებულია ყვავილოვან ორნამენტთა წყება. კოლონტიტული შემოზღუდულია მცირე არაბესკებით.
ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

1. K 8 495/109 – დავითნი. – ტფილისი. – 1709. – წიგნს აკლია დასაწყისი – მეორე რვეულის პგ (83) ფურცლამდე. აგრეთვე: პშ-ქვ (87-96), რკთ (129), რლშ (137), რმ-რმა (140-141), რნე (155), რპბ (182), სჲთ (269) და სოა (271)-დან ბოლომდე.

ყდა: (13,5x9) სმ. ხის, ყავისფერი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტულ ჩარჩოში გეომეტრიული ფიგურები. ყუას შიგნიდან აკრავს წვრილი ხუცური შრიფტით დაბეჭდილი ფურცლის ფრაგმენტი.

სარესტავრაციოა: ყდა. ძალზე დაზიანებული ყუა, ქვეღა ფრთასთან ერთად მოცილებულია კორპუსს.

მინაწერი: „დავითნი 1709 წ.“ – ზედა ფრთაზე, შიგნიდან წითელი ფანქრით. – იქვე, „1709“ მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

---

22. პირველად ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიის შემდგენლებმა აღმოაჩინეს მისი ერთადერთი, თავბოლონაკლული ცალი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. ეს უიშვიათესი წიგნი ფორმატთან შეუსაბამო, ვახტანგის სტამბის მსხვილი ნუსხური შრიფტითაა დაბეჭდილი და მიიჩნიეს 1709 წლის გამოცემად, რაკიღა 1710 წლიდან ამ სტამბას უკვე ჰქონდა მცირე ზომის შრიფტიც. აღნიშნული წიგნის საილუსტრაციო გვერდთან შედარებით დადგინდა ამ ეგზემპლარის იგივეობა. იხ. ქართული წიგნი (შემდგომში ქ.წ.) ბიბლიოგრაფია გ. 1. თბ. 1941. № 6.

23. ბიბლიოგრაფიაში აღწერილი ეგზემპლარის მსგავსად, ესეც უთავფურცლოა, თავბოლონაკლული; ფურცელთა დიდი ნაწილი ფრაგმენტულია; კვლავ უცნობი რჩება გამოცემის სრული სახე და გვერდთა საბოლოო მონაცემი.

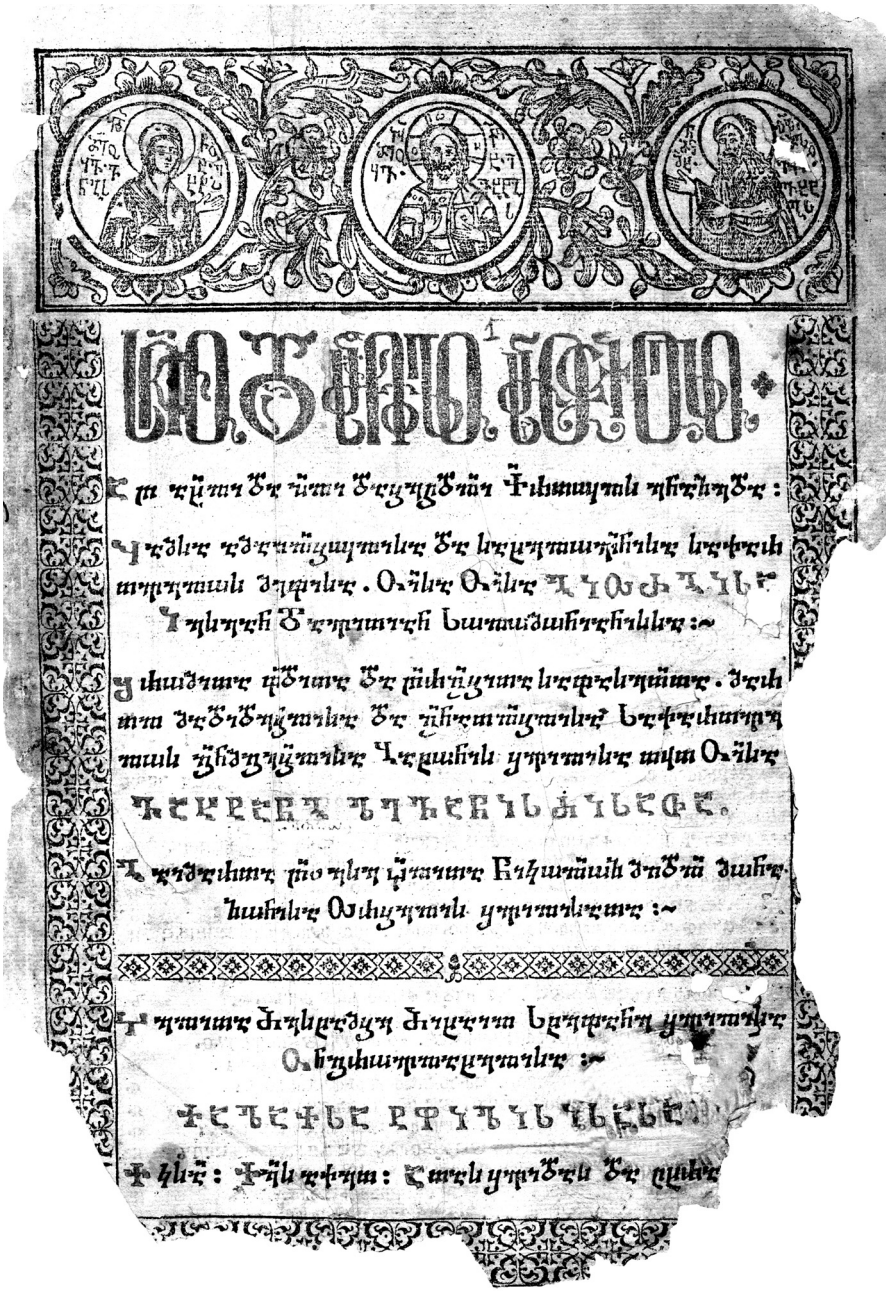

სამოციქულო. ტფილისი, 1709 — თავფურცელი

სამოციქულო. – ტფილისი. – 1709

[4], უმბ (442) გვ. = ა[6]–ჯ[6], ჱ[3] ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური. სიმაღლე 10 სტრ. = 72 მმ. ერთ გვერდზე 32 სტრიქონი. ტექსტის ანაწყობი (22,5x14) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, საერთოა ტექსტისა და საძიებლებისათვის, აღუნუსხავია წინა 2 ფურცელი. გვერდთა დანომრვაში დაშვებულია შეცდომები: კ (20)-ის შემდეგ ივ (16), კე (25)-ის შემდეგ ისევ ივ (16). სკთ (229)-ის ნაცვლად სლ (230), ტკჱ (328)-ის მაგივრად ტლჱ (337), ტკთ (329)-ის ნაცვლად ტით (319), ულე (435)-ის მაგივრად ულჱ (437).

სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ნუსხურით – ფურცელთა. აღნუსხვა ქვემოთ ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 6-6 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-3 ფურცელი: ა, ა ა, ა ა ა – – –; ბ, ბ ბ, ბ ბ ბ – – – და ა. შ.

ბეჭდვა: ორ ფერში, თავფურცელსა და საძიებლებში გამოყენებულია წითელი საღებავი.[24] ტექსტი დაყოფილია თავებად და მუხლებად, მოჩარჩოებულია, ჩარჩო ორმაგდება მარგინალიებისათვის კოლონტიტულის გარეთა კიდეებთან; აქვს კუსტოდები, ცვლადი კოლონტიტული.

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სამღთო და სამღდელო სამოციქულო. აწ ახალი და პირველი დაბეჭდილი ქართულს ენაზედა. ჟამსა ამაღლებულისა და სახელოვანისა საქართველოს მეფისა უფლისა, უფლისა გიორგისა, იესიან, დავითიან, სოლომონიანისსა. შრომითა ფრიადითა და წარგებითა საფასეთათა მართლმადიდებლისა და განათლებულისა, საქართველოს განმგებელისა ბატონისშვილისა, თჳთ უფლისა ვახტანგ ლევანის ძისათა. გაიმართა წმიდაჲ ესე კელითა ნიკოლაოზ მღდელ-მონაზონისა, ორბელისშვილისათა. კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანე შვილისა უნგროვლახელისა. ქალაქსა ტფილისისასა, ქორონიკონსა ქრისტეს აქეთ ათას შვიდას და ცხრასა“.

ბაგრატიონთა გერბი – ერთლომიანი ვარიანტი,[25] დაქარაგმებული წარწერები: „წყალობითა ღმთისითა დავითიან, პანკრატიონი მეფე გიორგი ყოვლისა საქართველოისა“; „დავითის ქნარი“, „დავითის შურდული“, „ ქრისტეს კვართი“ – წინა [2] გვ. იქვე, ქვემოთ:

---

24. ორ ფერში პირველად ვახტანგის სტამბის ეს გამოცემა დაიბეჭდა.

25. ბაგრატიონთა გერბი ვახტანგის სტამბის ამ გამოცემაში გეხვლება პირველად. იხ. დანართი I, N 8. გერბის სრული აღწერა, სიმბოლიკის ახსნა და ქარაგმათა ბროსესეული წაკითხვა გამოქვეყნებულია წიგნში: ქრ. შარაშიძე. პირველი სტამბა საქართველოში. (1709-1722). თბ. 1955. გვ. 117.

გერბის სიმბოლიკის ამხსნელი ლექსი:

„გასინჯეთ ბეჭდის იგავი, მსმენნო, ნუ გაქვან წყინება,
ფსალმუნთ ქნართ ცემა დავითის, თუმც რაზედ იყო სმინება,
ქრისტესა მოასწავებდა, ვინ დაჴსნა ცრემლთა დინება,
და დავითის ტომით, ჯორცთშესხმა თუ ვითარ მჴსნელმან ინება.
ამ შურდულითა დავით სძლო გოლიათს, არ თუ ზავებდა,
ლომნი ტახტისა სოლომონს, შჯდს სიბრძნეს მოუსწავებდა,
მჴსნელი, ვინ აღთქმას ულებდა, ქმნულთ ეგრე გაუთავებდა,
და ვით ძალელვა და შეჰგვანდა, მის მტერზედ ეგრე დავებდა.
როს მჴსნელმან სათნო იჩინა ქალწულის მუცლად ღებანი,
მით უყო წარმართთ ყოველთა ამ საქმით განათლებანი.
ჯვარცმით, გამოჴსნით, ყოველთ სულთა, იყო მის ქმნისა ნებანი,
და განკურნა წყლულნი უწამლო, რომელი გუჭირდა სნებანი.
ოლეს უქსოვა ქალწულმან. მჴსნელს კვართი, ქსელით გდებული,
იგი ელიოზს წილად ხუდა, მოვიდა ქართლად რებული.
სად არის სახლად უფლისად სვეტი ცხოველი გებული,
და აქა ძეს ჩვენთჯნ სულთა ჴსნად, კურნებად იმედებული.
ქართველთ მეფენი დავითის გვარ-ტომით, მოდგამობითა,
თჯთ ყოველად წმიდა, უბიწო, არის მათ ძირთგან შობითა,
ვართ მისთჯნ წილად ხდომილნი და მისის იმედობითა,
და ამად არ ვიქმნათ უხილავთ მტერთაგან ლახვარსობითა.
სტამბას ბეჭდავდენ ფრანგნი და რუსნი და მერმე ვლახელნი,
აქ არსად იყო აროდეს, ვერ ვპოვეთ მისნი მნახველნი,
გიორგის მეფობაშიგან ვახტანგ აკვირვა მსახველნი
და ეს ბეჭდა ხოსრო მეფის შვ, გაცუდდენ ყოვლნი მჩმახველნი“.[26]

ვახტანგის ანდერძი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომობით, ძირმოდგმობით დავითიანმან. ძის ძემან სახელგანთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმისწულმან ქებულის მეფის არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფისა გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. განმგებელმან ქართლისამან. ბატონისშჯლმან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა საჯსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულის

26. სპეციალურ ლიტერატურაში სხვადასხვაგვარადაცაა წარმოდგენილი ლექსის ბოლო ბწკარი. ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიასა და პ. გუგუშვილის ნაშრომში: „ამ ბეჭდვამ ახლა მის გამო გაცუდნა ყოველი მჩმახელნი“. იხ. ქ. წ. ტ. 1. გვ. 13 და პ. გუგუშვილი, საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება XIX – XX სს.~ ტ.7. - თბ. 1984. გვ . 291. ქრ. შარაშიძისეული აღწერილობა ემთხვევა ჩვენსას. იხ. დასახ. ნაშრომი გვ. 185.

თუთასათჳს, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეულლისა ჩემისა, ჩერქეზის ბატონის ასულის რუსუდანისა, ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [3] გვ.

ტექსტი:

საქმე მოციქულთა – ა-ოზ (1-77) გვ.
ეპისტოლე ჰრომაელთა მიმართ – ოთ-რთ (79-109) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა კორინთელთა მიმართ, პირველი – რი-რლწ (110-138) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა კორინთელთა მიმართ, მეორე – რლთ-რნწ (139-158) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა გალატელთა მიმართ – რნთ-რჲთ (159-169) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა ეფესელთა მიმართ – რო-როთ (170-179) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა ფილიპელთა მიმართ – რპ-რპზ (180-187) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა კოლაელთა მიმართ – რპზ-რჟგ (187-193) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა თესალონიკელთა მიმართ, პირველი – რჟდ-ს (194-200) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა თესალონიკელთა მიმართ, მეორე – სა-სდ (201-204) გვ.
პავლე მოციქულის წიგნი ტიმოთეს მიმართ, პირველი – სე-სიბ (205-212) გვ.
პავლე მოციქულის წიგნი ტიმოთეს მიმართ, მეორე – სიგ-სიწ (213-218) გვ.
პავლე მოციქულის წიგნი ტიტეს მიმართ – სით-სკბ (219-222) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა ფილიმონის მიმართ – სკგ-სკდ (223-224) გვ.
ეპისტოლე პავლე მოციქულისა ებრაელთა მიმართ – სკე-სმწ (225-248) გვ.
კათოლიკე ეპისტოლე იაკობ მოციქულისა – სნ-სნწ (250-258) გვ.
კათოლიკე ეპისტოლე პეტრე მოციქულისა, პირველი – სჲ-სჲწ (260-268) გვ.
კათოლიკე ეპისტოლე პეტრე მოციქულისა, მეორე – სჲთ-სოდ (269-274) გვ.
კათოლიკე ეპისტოლე იოანე მოციქულისა, პირველი – სოვ-სპგ (276-283) გვ.
კათოლიკე ეპისტოლე იოანე მოციქულისა, მეორე – სპდ-სპე (284-285) გვ.
კათოლიკე ეპისტოლე იოანე მოციქულისა, მესამე – სპე-სპვ (285-286) გვ.
კათოლიკე ეპისტოლე იოდა მოციქულისა – სპთ-სყ (289-290) გვ.
გამოცხადება იოანესი – სყბ-ტკთ (292-329) გვ.

საძიებელნი წმიდისა სამოციქულოსი:

კვირიაკეთა – ტლ-ტობ (330-372) გვ.
თვეთა – ტოგ-უკ (373-420) გვ.
სამოციქულონი მიცვალებულთანი – უკ-უკა. (420-421) გვ.
საძიებელი მოწმობა – უკგ-ულვ (423-436) გვ.
ნულა და ქართული რიცხვი თან ჩართული – ულვ (436) გვ. მის ქვეშ: „კელითა მიხაილ მესტამბე უნგროვლახელისათა“.[27]

27. ქრ. შარაშიძის მტკიცებით, ეს ტაბულა არაბული რიცხვებითა და შესატყვისი ქართული ასოებით, სულხან-საბა ორბელიანის შედგენილია; მინაწერი მის ქვეშ მბეჭდავზე მიუთითებს და არა ავტორზე. იხ. მისი დასახ. ნაშრომი გვ.135.

გამართვა შეცთომილთა სამოციქულოთა – ულზ-უმა (437-441) გვ.

რედაქტორის ნიკოლოზ ორბელიანის ბოლოსიტყვაობა – „ოდეს განაგებდა საქართველოსა ძმისწული კეთილმორწმუნის მეფის არჩილისა და სახელოვანის მეფის გიორგისა და ძე ბატონის ლევანისა, ღმთისმოყვარე, განათლებული ვახტანგ, იგულისმოდგინა და მოიღო სტამბა ვლახეთით, რომელ არიდეს ყოფილიყო საქართველოში და კელით წერაში ჩვენი სამღთონი წერილნი განრყვნილიყო და მე, დედის ძმისწულსა ამა მეფეთასა და მოსამართლეთუხუცის ორბელის ძეს, ცოდვილს მღდელ-მონაზონს ნიკოლოზს, მიბრძანა წიგნების გასწორება და ვერ ურჩ ვექმენ და ეს წმიდა სამოციქულო და იოანეს მოხილვა დიდის ჭირითა ბერძენთა ბეჭდის სამოციქულოთა შემოწმებითა, სიტყვა და ასო მეტ-ნაკლები გავმართე და ეს საძიებელი, არც ერთს ენაში არ იყო, სიაღვილისა და აღრე პოვნისათჳს ახლა მე გავაკეთე და თუ გულისჴმაჲყოფთ, დიაღ აღვილია და ამის სწავლება საძიებლის თავს არის, იქ ეძიე. ვინც ჩემნი ნაშრომი წიგნები ნახოთ, ღმთის სიყვარულისათჳს, შენდობას მიბრძანებდეთ. მე დიდად შემეწევის და თქვენ უზრუნველ იქნებით“ – უკა (421) გვ. იქვე:

მესტამბეთა შენიშვნა – „დაიბეჭდა ქალაქსა ტფილისისასა. კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანე შვილისა უნგროვლახელისა. ქორონიკონსა ქრისტეს აქეთ ათას შვიდას და ცხრასა“ – უკა (421) გვ.[28]

ვახტანგის პორტრეტი – უკბ (422) გვ. იგივე, რაც 1709 წლის სახარებაში.

გაფორმება – გრავიურები:

1. სულიწმიდის მოფენა,[29] წარწერები: ზემოთ – „სულის წმიდის მოსვლა“; ქვემოთ – „ქრისტე, სულო წმიდაო და სახიერო, მეოხ ეყავ ბატონიშვილს ვახტანგს“; გრავიურის ქვეშ „რაჟამს იგი გარდამოჴდა და ენანი შეურივნა, მიმოდაყუნა მაღალმან ნათესავნი, ხოლო აწ, რაჟამს ცეცხლისა ენანი განუყვნა, ერთბამად მოიყვანნა იგინი. ამისთვისცა ერთობით ვაღიდებდეთ სულსა ყოვლად წმიდასა, თანა სწორსა მამისა და ძისა“ – წინა [4] გვ.

2. პავლე მოციქული. წარწერები: ზემოთ – „პავლე“, ქვემოთ – „პავლე მოციქულო, მეოხ ეყავ ბატონიშვილს, ვახტანგს“, მარჯვნივ – „კელითა ჩემ ცოდვილი მთავარდიაკონი მარკოზისათა, ქორონიკონსა ჩღ[ტ]“,[30] გარშემოწერილობა – „მოციქულო, წმიდაო პავლე, ეეღრე ქრისტესა ღმერთსა, რათა ცოდვათა შენდობა მოგვანიჭოს და სულთა ჩვენთა დიდი წყალობა“ – ოჩ (78) გვ.

---

28. ქრ. შარაშიძე შენიშნავს, რომ ”სამოციქულოს“ ზოგი ეგზემპლარი მართლაც მთავრდება ამ ფურცლით. იხ. დასახ. ნაშრომი გვ. 133.

29. იხ. დანართი I, N9

30. გრავიურაზე თარიღის ბოლო ციფრი მკაფიოდ არ ჩანს. შ. კვასხვაძისეულ წაკითხვას „1708“ არ იზიარებს ქრ. შარაშიძე. იხ. მისი დასახ. ნაშრომი გვ. 106; იხ. დანართი I, N10

3. იაკობ მოციქული, წარწერები: ზემოთ – „იაკობ“; ქვემოთ – „იაკობ, ძმაო უფლისა, მეოხ ეყავ ბატონიშვილს, ვახტანგს“, გარშემოწერილობა – „მოციქულო, წმიდაო იაკობ, ევედრე ქრისტესა ღმერთსა, რათა ცოდვათა შენდობა მოგვანიჭოს და სულთა ჩვენთა დიდი წყალობა“ – სმთ (249) გვ.

4. პეტრე მოციქული, წარწერები: ზემოთ – „პეტრე“; ქვემოთ – „პეტრე მოციქულო, მეოხ ეყავ ბატონიშვილს ვახტანგს“. გარშემოწერილობა – „მოციქულო, წმიდაო პეტრე, ევედრე ქრისტესა ღმერთსა, რათა ცოდვათა შენდობა მოგვანიჭოს და სულთა ჩვენთა დიდი წყალობა“ – სნთ (259) გვ.

5. იოანე მოციქული, წარწერები: ზემოთ – „წმიდა იოანე“; ქვემოთ – „შეიწყალე ვახტანგ“, გარშემოწერილობა – „მოციქულო, წმიდაო იოანე, ევედრე ქრისტესა ღმერთსა, რათა ცოდვათა შენდობა მოგვანიჭოს და სულთა ჩვენთა დიდი წყალობა“ – სოე (275) და სჟა (291) გვ.

6. იოდა მოციქული, წარწერები: ზემოთ – „იოდა“, ქვემოთ – „შემწე ეყავ ბატონიშვილს, ვახტანგს“, გარშემოწერილობა – „მოციქულო, წმიდაო იოდა, ევედრე ქრისტესა ღმერთსა, რათა ცოდვათა შენდობა მოგვანიჭოს და სულთა ჩვენთა დიდი წყალობა“ – სპზ (287) გვ.

თავსამკი: ტრიპტიხი, ე.წ. „ვედრების“ კომპოზიცია, ისეთივე, როგორიც სახარებაში – ღვთისმშობლის, ქრისტესა და ნათლისმცემლის ოვალური ხატებით – თავფურცელი, ოთ (79) და სქგ (293) გვ.

გამოცემა შემკულია აგრეთვე მხატვრული ჩარჩოებითა და ორნამენტული საბენაო ასოებით.

1. K 18 106/409 – სამოციქულო. – ტფილისი. – 1709. – [4], უმ (440) გვ. – წიგნს აკლია: ბოლო ფურცელი უმა-უმბ (441-442) გვ.

ყდა: (29x20) სმ. ხის, ყავისფერი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩოების კუთხეებში მახარებელთა გამოსახულებანი, ცენტრში – მედალიონი. შეინიშნება შესაკრავთა კვალი. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია თასმა. ყუა უთავსაკროა, დაზიანებული.

სარესტავრაციო: ყდა, ა-ღ (1-4), მე-მვ (45-46), ჲე-ჲვ (65-66), რჲთ-რრო (169-170), სპზ-სპჱ (287-288) გვ.

მინაწერები:

1. „ქ. ესე სახარჭა[31] ეოეია ძჯედლის ძჳესია [ამის, ვინც] ეს მოსცა, ღმერთმან აცხოვნოს და ამინ!“ – წინ ჩართულ ფურცელზე მხედრულით, შავი მელნით. იქვე იგივე, დაუსრულებელი.

31. სამოციქულოში ჩართული ეს ფურცელი, სხვა წიგნის - „სახარებისა“ ყოფილა, ამიტომ გადახაზულია მინაწერები, რომლებშიც წიგნი „სახარებად“ იხსენიება.

2. „რაი არს მარცვალი? მარცვალი არს შეწყობა ლექსთა, ვითარ ერთისა ორთა, ანუ მრავალთა ასოთა ...“ – [2] გვ. ლამაზი მხედრულით. იქვე, იმავე ხელით:
3. „ქ. ასო არს საცნაური დასრულება მოპოვნებული შეყენებისათვის წყობათა გინა ...“. იქვე:
4. „ჟამსა ამაღლებულისა და სახელოვანისა საქართველოს მეფისა, უფლისა, უფლისა გიორგისა, დავითიან სოლომონიანისა, საქმენი შენი ვითა განიცადნა, ღაღადყო“. იქვე: „გიორგი“ – ასოგრეხილით. 4 ჯერ „იაკობ“, „გიორგი“ – ასომთავრულით.
5. „ეს სამოციქულო მცხეთის დედათა მონასტრის მონაზონმა, ცაციანამ, მაჩუქა, როცა იქ, სემინარიაში, ცოცა ხნით ვსწავლობდი. ეპისკოპ. გაიოზი“ – უკანა ფორზაცზე. იქვე სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1984 წელს.

2. FS 1 263 – სამოციქულო. – ტფილისი. – 1709. – ა-უმ (1-440) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [4] გვ. და დასასრული ულა (431)-დან.

ყდა: (28x19) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე, ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრში სტილიზებული ჯვარი, კუთხეებში არაბესკები. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყუა უთავსაკროა. ფორზაცად აკრავს ამავე წიგნის ფურცლები საძიებლის ტექსტით. წიგნი დევს მუყაოს გარსაკრავში.

რესტავრირებულია თეთრი და ცისფერი ქაღალდით. სარესტავრაციო ქაღალდზე ტექსტი აღდგენილია ნუსხურით.

ხელნაწერი: აღდგენილია ტექსტის ხარვეზი (4-9)-ს შორის ჩართულ ორ ფურცელზე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – პირველი, თ (9) და სხვა გვერდები.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1939 წელს.

3. FS 2 732 – სამოციქულო. – ტფილისი. – 1709. – [2], ულდ (434) გვ. – წიგნს აკლია: სნჱ-სნთ (258-259), უკა-უკბ (421-422) და ულე-უმბ (435-442) გვ.

ყდა: (27x19,5) სმ. მუყაო, შინდისფერი კოლენკორით.

სარესტავრაციოა თავფურცელი, წინა [3-8], კგ-კჱ (23-28), ლე-ლვ (35-36), მზ-ნ (47-50), ნთ-ჲ (59-60), ოგ-ოდ (73-74), რკგ-რკდ (123-124), რჟზ-რჟჱ (197-198), სჲვ-სჲზ (266-267), სოდ-სოზ (274-277) და ტლჱ-ტმთ (338-349) გვ.

ხელნაწერი: შავი მელნით აღდგენილია ა-ვ (1-6), სკზ-სკჱ (227-228), სნჱ-სნთ (258-259) გვ.

მინაწერი:

1. „დავით მღვდელმა, გოგლიძემ, შვიდი მინალთუნი მივეცი ამ სამოციქულოში, შრომითა ჩემითა მოვიღვაწე“ – თავფურცლის მარცხენა არშიაზე, შავი მელნით.

ბეჭედი: „ქმწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელი, [1] ხელნაწერი გვ. და სხვა.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

4. K 13 098/409 – სამოციქულო. – ტფილისი. – 1709. – [4], უმბ (442) გვ. – წიგნს აკლია უკგ-ულბ (423-432) და ულე-უმ (435-440) გვ.

ყდა: მუყაო (30x20) სმ. ყუა ლურჯი კოლენკორის.

რესტავრირებულია ფურცლებად, დასაწყისში ზოგი თავსამკი და საზენაო ასო გაფერადებულია წითლად.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1967 წელს.

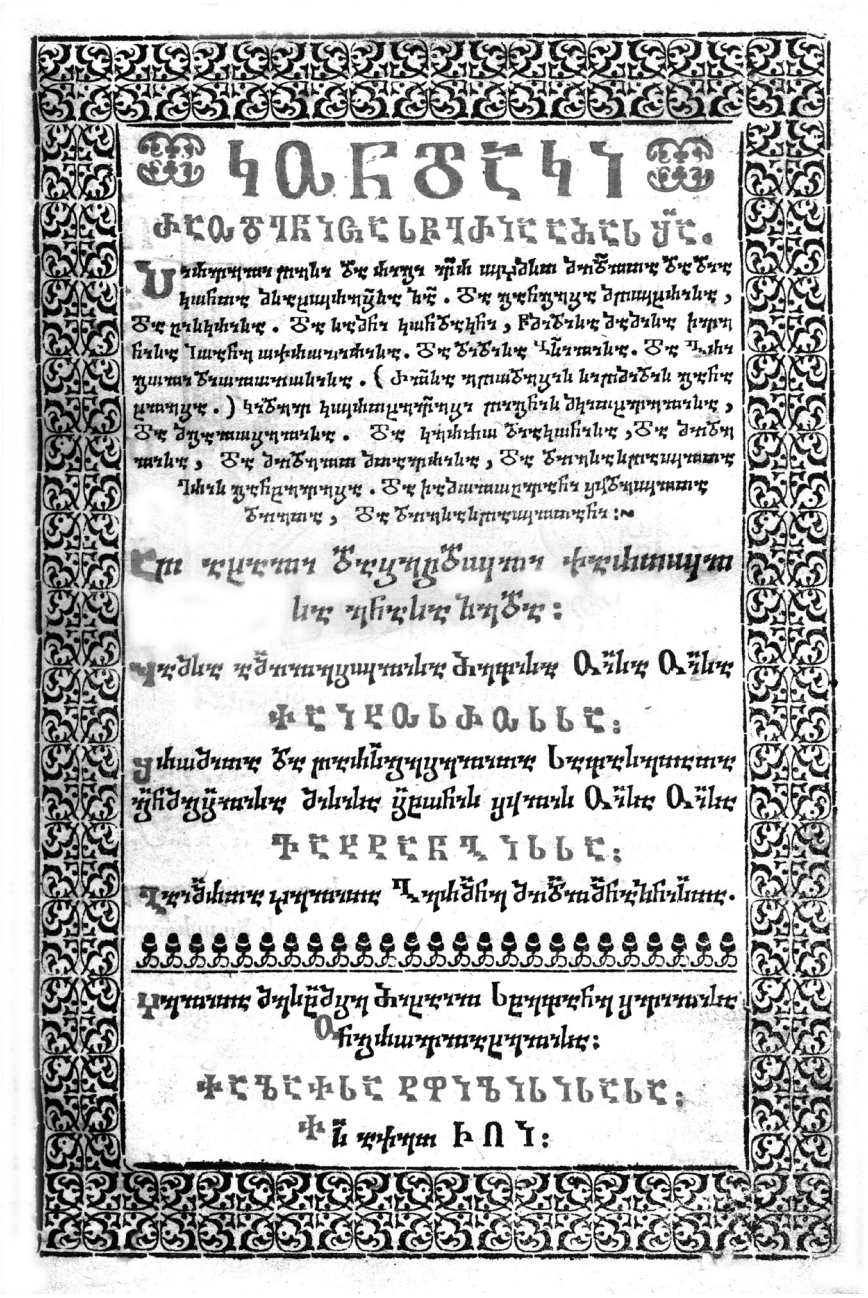

კონდაკი. ტფილისი, 1710 — თავფურცელი

კონდაკი. – ტფილისი. – 1710

[8], სი (210), [2] გვ. = [4], ა^{8}–მ^{8}, ნ^{2} ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სხვადასხვა ზომის, ძირითადად შრიფტის სიმაღლე 10 სტრ. = 72 მმ. ერთ გვერდზე 24 სტრიქონი – ა-რჟგ (1-193) გვ.; რჟდ (294)-დან ბოლომდე საშუალოა – 10 სტრ. = 58 მმ. გვერდზე 29 სტრიქონი; თავფურცელზე გამოყენებულია წვრილი შრიფტიც – 10 სტრ. = 40 მმ. გამოცემაში გვხვდება აგრეთვე მხედრული და ბერძნული შრიფტებიც[32]. ტექსტის ანაწყობი (18,5x12,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეში. დაშვებულია შეცდომები: I ვარიანტი: კოლონციფრი რმწ (148) და რნე (155) ორჯერაა; რჟდ (194)-ის შემდეგ გამოტოვებულია რჟე-რჟვ (195-196). იხ. 1. K 192 583/309, 2. FS 1 217/09, 3. FS 3 337, 4. FS 5 000, 5. FS 2 550/09, 6. K 2 534/309, 7. K 11 686/309, 8. K 192 579/309, 9. K 192 581/309 ეგზემპლარები. 11. FS 5 815. II ვარიანტი: კოლონციფრი რმწ (148) და რნე (155) ორჯერ, რპვ (186)-ის შემდეგ შეცდომა სწორდება. რპწ (188) და რპთ (189) მეორდება. რჟდ (194)-ის შემდეგ რჟზ (197). იხ. FS 2 729.

სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ნუსხურით – ფურცელთა. აღნუსხვა ქვემოთ, ცენტრში. დაუნომრავია დასაწყისში 4 და ბოლოში 1 ფურცელი. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად, დანომრილია მათი მხოლოდ 1-4: ა, ა ბ, ა გ, ა დ – – – –; ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ – – – – და ა.შ.

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი[33] საღებავით. აქვს ცვლადი კოლონტიტული, კუსტოდები, კალაფონები.

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „კონდაკი. რაოდენიცა სწერია ამას შინა: პირველი – წესი და რიგი, ვითარ უკმსთ მღდელთა და დიაკონთა მსახურებასა ზედა; და განგება მწუხრისა და ცისკრისა; და სამნი კონდაკნი წმიდისა მამისა ჩვენისა იოანე ოქროპირისა; და დიდისა ბასილისა; და გრიგოლი დიოლოღოსისა (რომელსა ეწოდების სიწმიდის განახლება); კიდევ კურთხევანები წიგნის მკითხველისა და მგალობელისა; და კერძო დიაკონისა და მღდელისა და მღდელთმთავრისა; და ღესასწაულთა; ერის განტევება; და ჩამოლოცვანი შვიდეულთა ღეთა და ღესასწაულთანი. აწ ახალი დაბეჭდული

32. წინა [6] გვერდზე ბოლოსამკის ქვეშ.

33. FS 1 217/09 ეგზემპლარში, რჟწ (198) და სგ (203) გვ.-ზე, წითელი ფერით ნაბეჭდი ტექსტი ნაწილობრივ ფარავს შავს. სბ (202) გვ.-ზე წითლითვე შესრულებული კუსტოდი მარჯვენას ნაცვლად მარცხენა მხარესაა. ჩანს, რომ ჯერ შავით ბეჭდავდნენ ძირითად ტექსტს, შემდეგ სათანადოდ დატოვებულ ადგილებში ურთავდნენ წითლით შესრულებულს, რაც ყოველთვის ვერ ხორციელდებოდა წარმატებულად.

ქართულსა ენასა ზედა. ჟამსა ამაღლებულისა მეფისა, უფლისა, უფლისა ქაიხოსროსსა. შრომითა და წარსაგებელითა საფასეთათა განმგებელისა მისისა, ბატონისშჳლის, უფლისა, უფლისა ვახტანგისსა. გაიმართა კელითა გერმანე მღდელ-მონაზონისათა. კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანეშვილისა უნგროვლახელისა. ქალაქსა ტფილისისასა, ქრისტეს აქეთ ჩღი (1710)".

ბაგრატიონთა გერბი – მეორე ვარიანტი, ორლომიანი. აქეთ-იქით დაქარაგმებული წარწერით: „წყალობითა ღმთისითა, იესიან, დავითიან, სოლომონიან, პანკრატიონი, მეფე ქაიხოსრო, ყოვლისა საქართველოისა". გერბის გარშემოწერილობა: „ქ. ეფუცა უფალი დავითს ჭეშმარიტებითა და არა შეურაცხყოს იგი. ნაყოფისაგან მუცლისა შენისა დავსვა საყდართა შენთა". ქრისტეს კვართის გარშემოწერილობა: „კვართი იგი, რომელი იყო უკერველ, გეით გამოქსოვილ ყოვლად" – წინა [2] გვ.

გერბის სიმბოლიკის ამხსნელი ლექსი[34]:

„ამ შურღულითა დავით სძლო გოლიათს, ართუ ზავებდა,
ლომნი ტახტისა, სოლომონს, შჳლს სიბრძნეს მოუსწავებდა,
მკსნელი, ვინ აღთქმას უღებდა, ქმნულთ ეგრეთ გაუთავებდა
და ვით ძალელვა და შეჰგვანდა, მის მტერზედ ეგრე დავებდა.
ქართველთ მეფენი დავითის გვარ-ტომით, მოდგამობითა,
თჳთ ყოვლად წმიდა უბიწო, არის მათ ძირთგან შობითა,
ვართ მისთჳნ წილად ხდომილნი და მისის იმედობითა,
და ამად არ ვიქმნეთ უხილავთ მტერთაგან ლახვარსობითა" – წინა [2] გვ.

ვახტანგის ანლერძი – "საღიღებელად წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომობით, ძირ-მოდგმობით დავითიანმან. ძის ძემან სახელგანთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმისწულმან ქებულის მეფის არჩილისამან. და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფისა გიორგისამან. და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. განმგებელმან ქართლისამან. ბატონისშჳლმან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით. და გავაკეთე სტამბა საკსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულის თუთასათჳს, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეუღლისა ჩემისა ჩერქეზის ბატონის ასულის რუსუდანისა, ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად" – წინა [3] გვ.

მესტამბის მიხაილ უნგროვლახელის მიმართვა – „ქ. ყოველთა უწმიდესთა მღდელთმთავართა და განკრძალულთა მღდელთა შევრდომით თაყვანისმცემელი. ვითარცა მოქმედნი იგი, რომელნიცა იქმან საქმეთა მსოფლიოსა მოქალაქეობისათა, მათ ვერ ძალუცთ, თვინიერ საკმარისა რასამე და მოკელოვნებისა კეთილთა რათმე, საქმეთა საზომსა თვისსა მოყვანებად; ეგრეთვე მღდელთა მათ, რომელნიცა მღდლობენ და მსახურებენ წმიდათა და უხრწნელთა საიდუმლოთა, ვერ ძალუც კეთილად

34. მეორე და მეხუთე სტროფებია 1709 წლის სამოციქულოში გამოქვეყნებული ლექსიდან.

წარმართებად და ჯეროვნად მღდელ-მემსხვერპლეობად, უკეთუ არა იყოს კრძალვით მხედველი თვისთა წესთა და საიდუმლოთა. უჴმსთ მათ თვითეულისა საიდუმლოთა წერილთა ქონებად, რომელი მოგუცეს ჩვენ წმიდათა და ღმერთშემოსილთა მამათა ეკლესიათა, ჩვენთათვის შესამკობელად. რამეთუ, რომელნი ეძიებდენ წმიდათაგან წერილთა, ადვილად შემძლებელ არიან პოვნად გზასა მას მეცნიერებისასა. ვინათგან სამღდელონი მამანი ქართველთანი დაკნინებულ იყვნეს სამღდელოთა წიგნთაგან და ვერ წარემართებოდა ნაკლულევანთა მღდელთაგან მღდლობა თვინიერ ამის წიგნისა. ამისათჳს განიცადა ესეცა და გულისჴმაყო პატრონმა და განმგებელმა ქართველთამან. ბატონისშვილმა ვახტანგ, ვითარმედ ღიდად საჲმარ არს დაკლებულთა მღდელთათვის წიგნი ესე, წმიდისა მსხვერპლისა შესაწირავისა; ამისთვის დაშვრა ამას ზედაცა, ვითარცა სხვათა წიგნთა ზედა, რომელიცა დავბეჭდეთ ჩვენ, ქართველთა ენასა ზედა, რათა ამისსაცა დაბეჭდვასა ჴელვყოთ და დავსდგათ სანთელი სასანთლესა ზედაცა საჩინოდ მნთებარედ. ამისთვისცა ჵ, უწმიდესნო მღდელმთავარნო და განკრძალულნო მღდელნო, რაოდენთა გენებოსთ მიღებად ჴელად წიგნი ესე, გევედრები ყოველთავე, რაჟამს სწირვიდეთ და იმსახურებოდეთ წიგნითა ამით უსისხლოთა მსხვერპლთა ზედა, ჴსენებასა ჰყოფდეთ და ილოცვიდეთ სიმრთელისა და ცხოვრებისათვის ამის საფასეთა წარმგებელისათვის და გამმართველისა და დამბეჭდველისათვის. და უკეთუ იხილოთ რამე სიმრუდე და ნაკლულევანება, სიტყვათა ანუ ასოთა, სიმშვიდით გამართევდით და ჩვენთვის ძვირს ნუ ზრახავთ, რამეთუ ვითარცა ვერვის ძალუც ცისა ხილვად, უკეთუ კნინოდენიცა არა იპოებოდეს ღრუბელი, ეგრეთვე ვერ ძალუც კაცობრივსა ჴელსა საქმედ, თვინიერ ცდომილებისა რასამე და ცოცხლებითამც ხართ.

ქ. თქვენი სულიერი შვილი, მესტამბე მიხაილ სტეფანე შვილი უნგროვლახელი" – წინა [4-6] გვ. მხედრული შრიფტით. მიმარვის ბოლოს, ბოლოსამკის ქვეშ, ბერძნულად:

Θεȣ διδοντος ȣδεν ισχυει φθονος.
Και μη διδοντος ȣδεν ισχυει κοπος.

ზანდუკი ამა წიგნისა – წინა [7] გვ.

ტექსტი:

სწავლა, თუ ვითარ ჯერარს მსახურება დიაკონთა მღდელთა თანა – ა-კა (1-21) გვ.
ლოცვანი და წესი მწუხრისა – კგ-ლთ (23-39) გვ.
წესი ცისკრის ლოცვისა და განგება მისი – მ-ნდ (40-54) გვ.
განგება სამღთოსა და სამღდელოსა წირვისა – ნე-ნთ (55-59) გვ.
წესი და განგება კვეთისა – ჲა-ჲთ (61-69) გვ.
სწავლა, თუ ვითარ ჯერარს ღადგმა ფეშხუმისა და ბარძიმისა – ო-ოგ (70-73) გვ.
სამღთო წირვა იოანე ოქროპირისა – ოე-რიდ (75-114) გვ.
სწავლა, ოღეს ენებოს წირვა წმიდისა ბასილისა – რიე (115) გვ.

სამღთო წირვა წმიდისა ბასილისი – რიზ-რნგ (117-153) გვ.
სწავლა სამღთოსა სიწმიდის განახლებისა – რნგ-რნზ (153-157) გვ.
სამღთო წირვა სიწ[მი]დის განახლებისა – რნთ-როდ (159-174) გვ.
წესი კელდასხმისა წიგნის მკითხველისა და მგალობელისა – როე-როვ (175-176) გვ.
წესი კელდასხმისა კერძო დიაკონთა – როვ-როზ (176-178) გვ.
წესი კელდასხმისა მთავარ დიაკონთა – როთ-რპგ (179-183) გვ.
წესი კელდასხმისა მღდელთა – რპდ- რპზ (184-188) გვ.
წესი კელდასხმისა ეპისკოპოზთა – რპზ-რქვ (188-196) გვ.
ლოცვანი: ერის განტევება; ყოველთა დღესასწაულთანი – რქდ-სვ (194-206) გვ.
ჩამოლოცვა შვიდეულთა დღეთანი – სვ-სზ (206-208) გვ.
ჩამოლოცვა დღესასწაულთანი – სზ-სი (208-210) გვ.

მესტამბის ანდერძი – „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი მიხაილ“ – ბოლოსამკთან რიე (115) და რნზ (157) გვერდებზე.

მესტამბეთა მიმართვა – „ქ. ვითარცა უცხონი იხარებენ ხილვასა ზედა თვისთა სამკჳდრებელთასა, და ბღუათა შინა მავალნი ხილვასა ზედა ნავთსაყუდელთასა, ეგრეცა მესტამბენი იხარებენ, განსრულებასა ზედა წიგნთასა“ – ბოლო [2] გვ. მიმართვის ქვეშ, რუმინულ ენაზე, მხედრული შრიფტით იმავე შინაარსის

მესტამბეთა ლექსი:

„ქ. პრეკუმ ჩეი სტრეინი დო რესკ: მოშია სეშვა ზ ე:
კინდსინტ ინტრალტე ცარე: დენუპოტ სეშა ზ ე.
ქ: ში კაჩეი ჩეს პრე მარე: ბატუწ დე ფურთუ ნ ა:
ში როაგა პრე დუმნეზეუ, დე ლიშინტე ბუ ნ ა:
ქ: აშა ში ტიპოგრაფი, და კერცეი სფერში რ ე:
ლაუდა ნენჩეტატა: დაუ: ში მულცემი რ ე“

მესტამბეთა შენიშვნები – 1. „განსრულდა ... დაიბეჭდა ქალაქსა ტფილისისასა. კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანე შვილისა უნგროვლახელისათა. ქორონიკონსა ქრისტეს აქ[ი]თ ათას შვიდას და ათსა“ – სი (210) გვ. 2. „ქ. სათვალავი ანბანი რვეულისა. ა-ნ, ესენი არიან ერთი ორად, ნარს გარდა, ეს ცალია“[35] – ბოლო [2] გვ.

ვახტანგის პორტრეტი – მეორე ვარიანტი. გარშემოწერილობით: „მადიდებელი წმიდისა სამებისა და ერთარსებისა, ძე გვარ-ტომობით დავითიან, სოლომონიან, პანკრატიონი, ძე, ძირთაგან კეთილოვანთა, ძის ძე მეფეთა, განმგებელი ქართლისა, ბატონის შვილი ვახტანგ, მომდები ბეჭდისა ამის. უფალო, დაიცევ ორთავე შინა ცხოვრებასა, მეულლით, ძით და ასულით“ – ბოლო გვერდი.

---

35. მსგავსი შენიშვნა რვეულთა სათვალავის შესახებ ვახტანგის სტამბის სხვა გამოცემებში არ გვხვდება. აქ რატომღაც საჭიროდ მიუჩნევიათ მითითება, რომ კონდაკი ნ (14) რვეულს შეიცავს. აქედან ა-მ (13) რვეული შედგება 4 წყვილი ფურცლისაგან, ხოლო ნ (14) არასრულია – 2 ფურცლიანი.

გაფორმება[36] – გრავიურები: 1. სული წმიდის მოსვლა. ზემოთ ნუსხურით: „სულის წმიდის მოსვლა“, ქვემოთ: – „ქ. სულო წმიდაო და სახიერო, მეოხ ეყავ ბატონისშვილს ვახტანგს“ – წინა [8] გვ. 2. მაკურთხებელი ქრისტე.[37] გრავიურაზე ბერძნული, დაქარაგმებული წარწერები – კბ (22) გვ. 3. ჯვარცმა, მრავალსიუქეტიანი კომპოზიცია,[38] წარწერები ბერძნულად – ѳ (60) გვ. 4. იოანე ოქროპირი. წარწერებით, ზემოთ: „წმიდაჲ იოანე ოქროპირი“, ქვემოთ: „მეოხ ექმენ ვახტანგს“, წმიდანის ფეხთან მხატვრის ხელმოწერა: „მარკოზ“ – ოდ (74) გვ. 5. ბასილი დიდი წარწერა ნუსხურით: „წმიდაჲ ბასილი“ – რივ (116) გვ. 6. გრიგოლ ღვთისმეტყველი. წარწერა ნუსხურით: „წმიდაჲ გრიგოლი“ – რნწ (158) გვ. გამოცემა შემკულია აგრეთვე თავსამკ-ბოლოსამკებით.

1. K 192 583/309 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [8], ა-სი (1-210), [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (21x16) სმ. ხის, შავი, მოვარაყებულ-ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული არშია საკუთხე ყვავილებით, ცენტრში – ბეღა ფრთაზე ჯვარცმაა სლავური წარწერით; ქვეღაზე ხარება. ყუა თავსაკრიანია, ზემოთ ნუსხურით „კონდაკი“.[39] ფურცელთა შემონაჭერი ლურჯია.

დანართი: ფურცელი წარწერით „მქონდა ლერბეცის უნივერსიტეტში მ. კიშის გამოფენაზე. გ. შარაძე. 25-28 აპრილი 1985“; „Kondakion, egyhazi irassal 1710. Ystvanovics Mihaly nyomtatasa“.

მინაწერები:

1. „ⴗⴍⴒ ⴉⴇⴍⴓ[ⴉⴈ] ⴋⴎⴗⴉⴉⴊ ⴋⴎ, ⴂⴈⴈⴇⴂⴈ ⴗⴓⴍⴂⴋⴊⴈⴗⴍⴓⴊ, ⴓⴈⴓⴋⴋ ⴍⴉⴉⴊⴂⴈⴍⴋⴋ, ⴓⴈⴋⴈⴗⴇⴈ ⴋⴊⴂⴈⴗⴈⴍⴋⴋ-ⴋⴈⴍⴍⴋⴈⴗⴈⴍⴋ 1903 ⴗⴓⴊⴓⴍⴊ, 21 ⴍⴉⴉⴗⴗⴓⴋⴎⴗⴇⴈⴊ“ – წინა ფორზაცზე, შავი მელნით.

2. „ⴈⴈⴊⴓⴓ ⴂⴈⴈⴇⴂⴂⴈⴋⴋⴍ ⴋⴎⴗⴉⴉⴊ ⴋⴎ, ⴋⴓⴓⴊⴓⴓ-ⴋⴈⴍⴍⴋⴈⴗⴈⴍⴊ ⴗⴋⴈⴇⴋⴈⴊ, 11 ⴈⴇⴍⴈⴉⴉ 1910 წ.“ – წინა მინაწერის ქვეშ, შავი მელნით, იქვე წითელი მელნით:

3. „ⴋⴈⴗⴓⴈⴇⴈⴊⴈⴊⴈⴗⴈⴍⴋⴈⴗⴈ ⴂⴈⴈⴈⴇⴈ ⴉⴈⴗⴊⴍⴍⴈⴍⴓⴊⴈ“ – იგივე უკანა ფორზაცზეც.

4. „ⴊ. ⴉⴊ ⴓⴈⴍⴓⴋⴊⴈ ⴊⴋⴂⴈⴋⴈⴍⴈⴊⴋ ⴈⴍⴈⴊ, ⴈⴈⴋⴊⴈⴓⴈ, ⴎⴂⴈⴍⴈⴈⴊⴓ. ⴈ[ⴋⴈ]ⴍ“ – სი (210) გვ. ქვეღა არშიაზე, შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

---

36. გამოცემა გაფორმების მხრივ მიჩნეულია ამ სტამბის საუკეთესო წიგნად.

37. იხ. დანართი I, N 11

38. იხ. დანართი I, N 12

39. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახ. ნაშრომი, დამატება III-15. №34-35.

2. FS 2 729 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [8], ა-სი (1-210), [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (20,5x16,5) სმ. ხის, შავი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩოები საკუთხეებით, შუაში სტილიზებული ჯვარი.[40] შეინიშნება სამი შესაკრავის კვალი, ქვედა ფრთაზე შერჩენილია თასმის ნაწილი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული. ფურცელთა შემონაჭერი აგურისფერია.

სარესტავრაციო: თავფურცელი და ოზ-რიდ (77-114) გვ.

ჩანართი: ფორზაცად გამოყენებულია ამავე სტამბის ბიბლიის სკზ-სკთ (228-229) გვ.

მინაწერები:

1. „ქ. მოიხსენე, უფალო, მხეკვალი მღთისა მახია, მაძა ... სასუფეველისა მიჩა. ვიცი შანდობა ...“. – ოდ (74) გვ. მარცხენა არშიაზე, შავი მელნით.
2. „ქ. მოიხსენე, უფალო ..., მაყაშვილი ... [და მ]იხსენ“ – იმავე გვ. ქვედა არშიაზე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

3. FS 2 550 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [8], ა-სი (1-210), [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (20x15) სმ. ხის, შავი, ტვიფრული ტყავით: ურთიერთგადამკვეთი ხაზები.[41] შეინიშნება ორი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული.

აკინძვა: დაშვებულია შეცდომა [3-4] ჩართულია [5-6] გვერდის შემდეგ.

სარესტავრაციო: ყდა, თავფურცელი და ბოლო ფურცელი. ძველი რესტავრირებულია ცისფერი ქაღალდით, ზოგგან აღდგენილია ტექსტიც.

მინაწერები:

1. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი ეოვია, ვინც ეს მოიხსენოთ, თქვენცა მოეიხსენოთ სასუფეველსა მიჩა“ – ბ (60) გვ. გრავიურის ქვეშ, შავი მელნით.
2. „ორგან მო[იხ]სენე, უ[ფა]ლო“ – დე (65) გვ. მარჯვენივ არშიაზე, შავი მელნით.
3. „მოიხსენე, უფალო მონა შე[ნი იოსებ]“ – დზ (67) გვ. სტრიქონთა შორის, შავი მელნით. იქვე, შავი მელნით:
4. “მოიხსენე, უფალო მონა შენი [თათანაკ] ქალი ქეთო“.
5. „ქ მოიხსენე ჩამაზ და მეყოლე მისი დაშჯა“ – ოგ (73) გვ. ბოლოსამკის ქვეშ, შავი მელნით.

40. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახ. ნაშრომი, დამატება III-15. №36.

41. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახ. ნაშრომი, დამატება III-13. №30-31.

6. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი იოანე“ – ოდ (74) გვ. გრავიურის ზემოთ, შავი მელნით.
7. „ქ. მოიხსენე, უფალო, მხევალი შენი ხოშია“ – ოე (75) გვ. ზედა არშიაზე, წინა მინაწერის ავტორის ხელით. იქვე:
8. “ქ. მოიხსენე, უფალო, მხევალი შენი თალია“.
9. „ქ. მოიხსენე, უფალო, [ჩუმას] შვილი ნასყიდა და შეუნდე მისი. ამინ!“ – რივ (116) გვ. გრავიურის ქვეშ.
10. „ქ. მოიხსენე, უფალო, მონა შენი ლონკაც და ღირსყავ სასუფეველსა, შეუნდენ ცოდონი მისნი“ – რმბ (142) გვ. სტრიქონთა შორის შავი მელნით. იქვე მსგავსი შინაარსის სხვა მინაწერიც.
11. „ქ. ღ[მერთ]ო, მოიხსენე [მხევალი] ხაზუა და ღირსყავ სანატრელსა მას ცხოვრებას“ – რნჱ (158) გვ., გრავიურის ქვეშ ნუსხურით.
12. „,... [წ] გიორგის დობილის, ახმაჯაისა“ – ბოლო ფურცლის უკანა მხარეს.

ჩანართი – წერილის ფრაგმენტი და სხვა მინაწერები ფორზაცსა და ყდას შორის ჩაკრულ ფურცელზე:

„ ... [მშვიდო]ბას ღ[მ]ერთისა ვსთხოვ. შემდ[ეგ] ვიცი თქვენის, დედა, მოსიყვარულეს გულის[აგა]ნ ჩემს ამბავს იკი[თხავ. ღვ]თის მოწყალებით, მშვიდობით გახლავარ, მ[აგრა]მ ასეთი სი]ცოცხლე რაღა სათქმელი არის. ჯერ ეს ორი წე[ლი] წიგ[ნი] ადარ მომსვლია და ამას ვსწუხდი. ის კი [არ ვიცოდი], თუ იმ საცოდავის, ჩემის დისაგან, ღ[მერ]თი გამწყრომ[ოდ]ა, ამ მარიობის მარხვაში მითხრეს. დიდად მიკვი[რს]: რა მიყავით, რომ არ შემატყობინეთ? თუ მწუხა[რებამ არ] მოგაცალა ჩემთვის, რად უნდა აგერ მწუხარე[ბას მო]ცემა. მეც დიას ბევრი ვიეც თავსა და ჭირში, მაგ[რამ რას შემ]ატყებ, რა სარგებელია მომატებით მწუხარება?! შენს [თავს შეაძლე]ბინე და ნუგეში ეც, ეგების ვეღირსო და კვლავ მ[შვიდობით] გნახო. ეს ხომ კარგად იცით, იმ ჩემს დას ჩე[მზე დიდი] ამაგი და ჭირნახული აქვს, მერე დიდად ის მეგულებ[ოდა, მაგრამ რა] ვქმნა? რასაც ღ[მერ]თი შემაძლებინებს, იმის სუ[ლს] არ დავივიწყებ. დედავ, გევედრები, გთხოვ, როგორ მოხდა ან სა[დ და] რა ხანია იმ საწყალობლის ჩემის დის განსაცდ[ელისაგან] თვითონ, გარჩევით მამწერეთ და თქვენი ამბავიც წვ[რილად მომწე]რეთ. ერთი კიტაის კაბა, ერთი ლეჩაქი, ორი პერ[ანგი] ...“

„[საყვარე]ლს ძმას დიმიტრის, ჩემს სასურველსა და დამტირებელს, ქოჩორს, გულსა და პირს კოცნას მოვახსენებ და ეგრეთვე ჩემს რძალს, მრავლის სიყვარულით აღვსილს ... და გულსა და პირს კოცნას მოვახსენებ და მაგათს მშვიდობას და ბედნიერებას ღ[მერ]თსა [ვსთხოვ] დიდად ვემდური ჩემს ძმას ან იმ ჩემს ...“

„ ... კოლოფი [ასან]თით სავსე, ესენიც მოგართვით, კვალად წიგნის მოწერას გევედრებით, [გთ]ხოვთ, რომლისათვისაც დიდად დავშთე მადლობელი.

თქვენი მშვიდობისა და კეთილის მოსურნე და სამსახურის მონადე [ქალი]შვილი, მეფის ძის, ირაკლის [ეამ]დელი, თინათინი."[42] ამავე ხელით, არშიაზე:

,,... იმის ძმას, ეოეიას, თავიანთ მეუღლით, [ს]იყვარულით [დიდ]ს მოკითხვას მოვ[ახსენებ] ...". იქვე ნუსხურით:

,,ჩვენ ქვეზის ასულს მარიამს, მოწყალე ხელმწიფას, უმდაბლესად თავს დაბლა ვუხრი და თქვენს მშვიდობას ღმერთს ვთხოვ ... ვითხოვ თქვენი დღეგრძელობისაგან ..." – იქვე გაუწაფავი ხელწერით:

,,ჩემის ღის ... ეიმისი ამბავი წვრილად მომწერე, როგორ ცხოვრო[ბს] ...ბელი მაღრაძის ქალი მომიკითხე და [შალისათვის მადლობელი] ვარ". იქვე სხვა გაურკვეველი მინაწერებიც.

ბეჭედი: ,,ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი" – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

4. FS 1 217/1 09 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [8], ა-სი (1-210), [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (20x16) სმ. ხის, შავი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრალური სამკი აღარ ეტყობა. შეინიშნება სამი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული. ტყავი კიდეებთან დაზიანებული.

სარესტავრაციო: ყდა, თავფურცელი, ჲვ-ჲთ (66-69), ოე-ოვ (75-76), პთ-ჟ (89-90), რიგ-რიდ (113-114) გვ.

მინაწერები:

1. ,,ქ. მოიხსენე, უ(ფალო), ორსავე ცხოვრებასა შინა ... მეუღლე მისი ჯავარა. ა[მი]ნ და კვირილეიესონ" – ოდ (74) გვ. გრავიურის ქვეშ, ნუსხურით, შავი მელნით.
2. ,,ქ. მოიხსენე, უფალო, თამარი, ეოშაძის ქალი" – რ (100) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
3. ,,მოიხსენე, უფალო, ჰაჰა ნადირაშვილი" – რდ (104) მარცხნივ არშიაზე, შავი მელნით. იმავე გვერდზე, სტრიქონთა შორის:
4. ,,მოიხსენე, უფალო, მარიამ"; ,,მოიხსენე, უფალო, ნანა"; ,,მოიხსენე, უფალო, ხავერდან"; ,,მოიხსენე, უფალო, ლელა"; იქვე:

42. თინათინ ნიკოლოზის ასული, საქართველოს უკანასკნელი მეფის, გიორგი XII-ის უმცროსი ვაჟის, ირაკლის ძიძა, იოსებ დავითის ძე ოქრომჭედლიშვილის მეუღლე, თან ახლდა რუსეთში გადასახლებულ და ბელგოროდის მონასტერში განწესებულ მარიამ დედოფალს. მათ მკაცრად შეზღუდული ჰქონდათ გარესამყაროსთან ურთიერთობა. შესაძლოა, წერილი საიდუმლოდ იგზავნებოდა საქართველოში, საეკლესიო წიგნის მეშვეობით. თინათინი მოსკოვში გარდაიცვალა 1847 წლის 11 დეკემბერს, დაკრძალულია დონის მონასტერში. (ბერძნიშვილი, მ. XIX საუკუნის I ნახევრის ქართული საზოგადოებრიობის ისტორიისათვის, ნაწ. II, თბ., 1983, გვ. 156; Есадзе, Б. Летопись Грузии, 1913, №363; საქ. სსრ. ჯანაშიას სახელობის სახ. მუზეუმის ხელნაწერთა აღწერილობა, ტ. 5, 1949, გვ. 113.)

5. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი ქაიხოსრო და თანამცხედრე მისი ჭოტინა, იმინაყოფილი“.
6. „მოიხსენე, უ[ფალ]ო, მონა შენი ონანა, მეცხედრე მისი თინათინი“ – რმვ (146) გვ. ნუსხურით, შავი მელნით.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ბოლო გვერდსა და ფორზაცებზე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

5. FS 1 217/2 09 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [8], ა-სი (1-210), [2] გვ. – სრული, რესტავრირებული ცალი.

ყდა: (22x17) სმ. ხის, ყავისფერი ტვიფრული ტყავით: ზედა ფრთაზე ორნამენტულ ჩარჩოში საკუთხე სამკები მახარებელთა გამოსახულებით, ცენტრში ჯვარცმა; ქვედა ფრთაზე ჩარჩოში ურთიერთგადამკვეთი ხაზები ყვავილებით. შეინიშნება სამი შესაკრავის კვალი. ყუა უთავსაკროა, ტყავი კიდეებთან დაზიანებული.

მინაწერები:

1. „კ. მოიხსენე, უფალო, მონა შენი აბრაამ“ – [3] გვ. შავი მელნით.
2. „კ. მოიხსენე, ღმერთო, ... მწირაძის ქალი თეთრუ[ა]“ – ჲე (65) გვ. შავი მელნით.
3. „ღმერთო, მოიხსენე მაჩიაქ“ – რგ (103) გვ. შავი მელნით.
4. „წ[მინდა]ო მღდელთ [მთა]ვარო, ბაილი, მეთხ უყავ მიცვა[ლე]ბულს მღდე[ლ]ს დიმიტრის [შ]ამშანაშვილს, რაძეთუ მოსავი [იყო] წ[მინდ]ისა ლიტურღიისა [შე]ნისა“ – რივ (116) გვ. შავი მელნით.

და სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

6. K 192 579/309 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – ა-სი (1-210) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [1-8], კა-კბ (21-22), ოგ-ოდ (73-74), პლ-ყდ (84-94), რია-რიბ (111-112), როე-სდ (175-204), სჱ-სჩ (207-208) გვ.

ყდა: (20x15) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტულ ჩარჩოში გადამკვეთი ხაზები ჯვრებით. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული.

სარესტავრაციო: მთლიანად.

აკინძვის ხარვეზები: რქგ-რქდ (193-194) ჩართულია სკ (220) გვ.-ის შემდეგ.

ჩანართი: ფორზაცად ზედა ფრთაზე დაკრულია ამავე სტამბის 1709 წლის სახარების პ (80) გვ.-ის ფრაგმენტი.

დანართი: ორი ხელნაწერი ფურცელი, დაუჯდომელი ლოცვების ფრაგმენტებით, შესრულებულია შავი მელნით და ფანქრით:

„... უპოვარი და უზრუნველი ცხოვრება შეიყვარე და შვიდეულსა შინა ერთგზის მიიღებდი საზრდელსა. განმზადებულსა მათთვის და უხრწნელსა საშვებელთა, ბრძენო ალექსი, რამეთუ ჰყავ გული შენი ტაძრად ღვთისა, ალექსი, ქრისტეს ღუთისა დიდისა სახლსა შეიყვარე მივრდომა, სადა იგი მარადის მჯდომარე. განიცდი წარუალთა კეთილთა. შენ, რომელმან აწოვე სძე კეთილთა მომცემელსა, მომყმარი კეთილთაგან, სული ჩემი განაძღე, სძალო, მოღვაწებითა მიერ და სინანულისა და ლმობიერებისა ცრემლთა მდინარითა, მარადის განაპოხებ სულსა [მონისა] შენისა და ასეული ნაყოფი სათნოებით გამოიღე, ღირსო ალექსი, სათნოო ღვთისა და ზეცისა საუნჯეთა ქვეყანასა ზედა უხორცოთა ცხოვრება აღასრულე გარდარეულითა მოღვაწებითა და მარხვითა სა[ნა]ტრელო. ხოლო მიმღები ლოცვითა უფროს მზისა გაბრწყინდი, ცოდვისა ეკალნი ცეცხლთა ლოცვისათა დასწვენ, ნეტარო და მღვიძარედ დგომითა ყოველი... ბრძენო, ... ხოლო რაჟამს დაიძინე, ღვთისა თანამკვიდრ იქმენ. ... იგი ნათელსა. მკვიდრ არს და დაემკვიდრა წმიდასა საშოსა შენსა, სძალო, და იხსენ სოფელი ბნელისაგან. მას ევედრე განათლებად ჩვენ, მგალობელთა შენთა, ვითარცა ტაძარი ღვთისა ცხოველისა, სამკვიდრებელმან ქრისტესამან. უქორწინებელმან. საჩინო იყო დაფარული და გადიდდა დაფარვისა მაძიებელი. ლოცვანი შენნი, მსგავსად საკმევლისა, შეიწირენ ღვთისა ხოლო ცხოვრებად. შენგან მორწმუნეთა გონებანი სულნელიყვნა სულისა წმიდისა მადლითა. უბიწოთა ცხოვრებითა შემკული, დაღათუ არა ეგნება, არამედ ქრისტემან მამულადვე წარგავლინა დიდებისაგან, დამბადებელმან ბუნებათამან სძლო ჟამსა, ინება განახლება სჯულთა ბუნებისათა. შენგან გამოუთქმელად იშვა და ღმერთეყო წყალობით კაცთმოყვარებამან.

წმიდისა მოწამისა მარინასი და ალექსი კაცისა ღუთისა, ძისა ევფემიანესი ჰრომისა და ხსენება დიდისა ძვრისა:

მჯდომარე ბჭეთა ზედა მშობელთა შენთასა, მოთმინებით დადეგ. ყოვლად უცნაური, მათ მიერ ... განკიცხუ[ლი], გვემული, ტანჯული. გლახაკობითა ფრიად საარებულო: ხორცთა განზრახვა სრულად მოაკვდინე, ხედავდი რა მშობელთა შენთა, და უცნაურ იყავ მათ მიერ და ბუნებისა მძლავრებისა სიმხნით მოითმენდი, და შეურაცხებასა დიდსა და ტანჯვასა მონათა შენთასა, ალექსი, ჵ საკვირველო, ვითარცა იტვირთე, ბრძენო, სიგლახაკე სიმდიდრითა სიმდაბლისათა, ვითარ თავს იდევ კიცხვა და უკვედრება მონათა, რომელი იგი უმეცარ იყვნეს. სიმაღლესა ცხოვრებისა შენისასა, დიდსა საიდუმლოსა იქმენ მსახურ. ჵ, ყოვლად უბიწო, რამეთუ ღმერთი განკაცებული და მხსნელი დიდთა მათ ბოროტთა ჩვენთა ჰშევ გამოუთქმელად, რომელი ესე გადიდებთ, შენ კურთხეულო, და ღვთივ მომადლებულო. პირველ უმეცარ იყავ მშობელთაგან, ხოლო ჟამსა მიცვალებისასა, საიდუმლონი შენნი გამოუცხადენ და საჩინო ჰყავ სადიდებელად უფლისა, რომელმანც სამართლად და ღირსად გადიდა და პატივეცა.

კონდაკი. 1710

ყველამან ხმით მაღლითა ვანვაცხადა, საჩინო ყო ჩოქისა მკვიდრთა ჭოშის – საყანე დაგარყული. ქორისძთავარნი და მეგონი მოვიდეს მღვდელთმოძღვართანა დაგლეჯასა ჭენსა, ღყთისა წაძისყოფითა. და იხილეს დიდი საკვირველი. და ვანკვირდეს და ვანკრთეს საკვირველებათათვის, ჩოქელი აღასრულე ღვთისა ძალითა. ჩვენ ვანხრწნილთათვის, ვარდაგვლასა მიერ ყხრწნელად ვანხოცილდა ყველი ჭენს ჭოშის ყბიწოო. და წმიდის საჭოსა ჭენისაგან ვანკაცებითა ევიხსნა ხრწნილებისაგან ძალო. და კვალად ვანეგვახლა კაცთმოყვარებით. საფლავად მოხვლასა ჭენსა, ღმერთჭმისილო ალექსი, ყორნებანი დიდნი აღასრულე ღყთისა ძალითა და ნათელი მოენიჭა დაბნელებულთა. და ყცყუნი აძცყველდეს და ნახეს ვანცხადებულად დიდება ჭენი ღყთისა მიერ. მკყდარი ყსყლო და საფლავად მიახლებული, ალექსი, მსვენებად მზისა ვამოსცემდ ყორნებათა ნათელსა საკვირველად. და ჴნებულთა წყდიადთა დახსნიდ, ყთისძოყვარეთა ელვარედ ვანანათლებდ, აჰძაღლდი ზეცად, ცლთა ხთნოებისა დაძკვიდრებული და ვანისვენე ჩიჩძოთა კრებულსა თანა, ალექსი, მოციყლთა, მონაძეთა, მაძამთავართა და მათალთა ჭოშის. მათ თანა ძეთ ევეყავ მეალობელთა ჭენთა, მამაო. კმას ვაბრიელისა ხიხარისლით ეიღაღდებთ, ქალწყლო. ეიკვირდენ ჭენ, საძლთოო ყანაო, დაყთესვილო, ეიკვირდენ წყევისა დამხსნელო. ეიკვირდენ წყარო ცხოველო, მამათა ხიქადყლო და მგარვილო ყოველისა ხოფლისაო. ყკვეთილი კვეთან ძენაძყლსა და ღელყათა ზღვისაგან კძებნის ხილძე იგი ყჯყრვილისათვის საფალ და ჯყრვილისა საფლავად ქმნილი. ხოლო ვალობა საძლთო ილაღდებოდენ დღეს დიდებულთა ზმო[ებით]: ქრისტე, ღმერთი ჩვენი ცხოველი.

ვალობა გ (3) ძლისპირი: საძებაო წმოდაო, აღამაღლე ჩქა ეკლესიისა დღეს მიყდრეკილად, ყზვიად ბყნებათა ხიმაღლეთა ზედა ხარხმყნოებისა ჭენისაჲა, საფყძველსა ძეყრუვილსა და მას ძინა ვანმაძლიერენ.

ვალობა დ (4) ძლისპირი: ჩადამს წინაწარმეცყველთან იხილა საიდყმლო დაგარყული, ვანკვირვებულთან ღალადბყო, ჩამეთყ დაძლევ წყალობით და ძე ჭენი, მხოლოდშობილი მოეც ძეთა კაცთა, მომაცხვებელი ცოდვათა.

ვალობა ე (5) ძლისპირი: ზეკნელისაგან ცოდვათაჲა ეიღაღდებენ ჭენ ხყლნი ჩვენნი. მრავალმორწყალო ღმერთო, ნათლითა მით მიყჩრდილებულებითა ვანევანათლენ და წარეგიმართენ ხყლნი ჩვენნი, მახარობელო მშვიდობისაო.

ვალობა ვ (6) ძლისპირი: მყცლად იღო იონაჲ ვეშაპმან და ამა ვანჴსრწნა მან იგი, ჩამეთყ მით მოაქნავა ნახე საძოდ დაფლისა ჭენისა, ჩოქელმანცა დაფლყა თავს იდევ ჩვენთვის ნახიერო. და ცყოდა იგი მცველთა: ჲ ცრყნო, წყალობა თქვენი დაყცევეთ თქვენ დღესა.

ვალობა ვ (6) ძლისპირი: ხასწაყლი, ჩოქელმან ნახძილსა დაიცყნა ხაძნი ყრმანი ძეყნველად ხაფლავსა ძინა ...“

მინაწერები:

1. „შეიწყალე, უ[ფალ]ო, ჰეცრე და ანა. მოიხსენე უღირსი მონა ..." – რგ (103) გვ. კოლონტიტულის ქვეშ, შავი მელნით. იმავე გვერდის ქვედა არშიაზე იწყება და მომდევნოზე გრძელდება:
2. „შეიწყალე, უფალო, მხევალი ხთისა ეუქა სასუფეველსა შენსა".
3. „ქ. მოიხსენე, უფალო, ცუემ სასუფეველსა" – რი (110) გვ. ნუსხურით, ქვედა არშიაზე.
4. „Настоятель монахъ Афа..." – რკე (126) გვ.
5. „ქ. მოიხსენე მხევალი ღმრთისა ელენე. ცხოვრებისათვის, დაცვისათვის და ცოდვათა მიტევებისათვის მეოხ ეყავ" – რმბ (142) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
6. „Его Высоко Благородию Ивану [Габашвили]" – რმთ (149) გვ. მარჯვნივ, ზემოთ, შავი მელნით.
7. „უმორჩილესად ... მის მაღალ ღირსებას მიეძღვნას" – რნვ (156) გვ. არშიაზე, მარჯვნივ.
8. „წინამძღვარს დიომიდეს მიეძღვნას" – რნთ (159) გვ.

სხვა უმნიშვნელო თუ გაურკვეველი მინაწერები: მვ-მზ (46-47), რბ (102), რი (110), რკვ-რკზ (126-127), სვ (206) და სი (210) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

7. K 11 686/309 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [3-4], ა-სი (1-210), [2] გვ. – წიგნს აკლია: წინა [1-2], [5-8], კა-კბ (21-22), ლგ-ჲჱ (33-68), ოზ-რიდ (77-114) და რმა-რმბ (141-142) გვ.

ყდა: (21x16) სმ. მუყაო შავი კოლენკორით, ზემოდან ძველი ყდის ყავისფერი ტვიფრული ტყავი. ორნამენტულ ჩარჩოებში გადამკვეთი ხაზები, ცენტრში ჯვრის ფორმის ყვავილებით. ტვიფრი ორივე ფრთაზე ერთნაირი. შეინიშნება სამი შესაკრავის კვალი.

მინაწერი: გაურკვეველი ჱ (8) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1936 წელს.

8. FS 5 815 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – ა-სი (1-210), [2] გვ. – წიგნს აკლია წინა [1-8] გვ.

ყდა: ხის, (21x16) სმ. ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით[43]: ორნამენტული ჩარჩოები და საკუთხეები, ცენტრში სტილიზებული ჯვარი. შეინიშნება ორი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული.

სარესტავრაციო: ნე-რკვ (55-126) გვ.

43. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახ. ნაშრომი, დამატება III-13. №29.

აკინძვა: ამოვარდნილია ქე-ქვ (95-96) გვ.
მინაწერები: უმნიშვნელო, ბოლო გვერდზე.
ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

9. FS 3 337/09 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [5-6], ა-სი (1-210), [2] გვ. – წიგნს აკლია წინა [1-4] და [7-8] გვ.

ყდა: ხის, (20x15) სმ. ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით[44]: ორნამენტული ჩარჩოები და საკუთხეები, შუაში სტილიზებული ჯვარი. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია ორი თასმა. ყუა თავსაკრიანია. ტყავი ტვიფრული, კიდეებთან დაზიანებული.

ჩანართი: ყდაზე დაკრულია წერილის ფრაგმენტი კიკნაძეებთან სადავო შინაარსის ბუაჩიძეების ერთი ოჯახის ყმობის თაობაზე:

„...мий изъ Кизлари въ Тифлизи захателъ съ дозволениемъ ... имъ жить въ городъ со братомъ своим Петромъ, то я не отказалъ и просилъ у брата его Петра учить его художеству своему... меншой же братъ ихъ, Иванъ Буачидзе, бывший у меня ... ою въ походъ плененъ былъ и по избавлений себя пришелъ ко мнъ и я пропитав е хотъл чтобы обоих меншихъ братиев присоединить вмъстъ, но а болшой братъ с ихъ служил Татулъ, но по скорой смертий родственника его Шіо, все имъние ихъ ... онъ быль собственный ине, но если Екимовымъ про Татулу почему не разделили его ... своего имений принадлежить Леквію Буачидзов ... племенный Феодоръ жили въ Кизларъ ... но привести его пошол брат его Шіо въ Тифлизъ. Послъ чего самъ Шіо пришел ко мне въ Картлію. Ибо брата болшого Ф[еодора] Петра Буачидзе при отсустві его и моемъ отняли люди Кикнадзе Финезова въ Имеретю двор Кикнадзе ... за лекарство отдалъ отцу того Петра Екимову Іосефу, хотя я имъль право при ...где следовало о потерянном своем крестіянина, одноко не имел времени. А тотъ Буачидзе вынужден признать веру армянскую научившись как пропитаня себя приобрел худжеству“. იქვე: „Корфагеняне Поколаняне Латиняне [Моривс] кому Христефору Клементовичу Хрепость Владикавказа Священно церковно служителей собственноручною покорно прошу ...“.[45]

სარესტავრაციო: წინა [5-6], ა-დ (1-4), ლგ-ლვ (33-36), პე-რ (85-100) და რია-რიბ (111-112) გვ.

აკინძვა: ამოვარდნილია წინა [5-6], სთ-სი (209-210) და ბოლო [2] გვ.

მინაწერები:

44. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახ. ნაშრომი, დამატება III-13. №28.

45. წერილის ავტორისეული სტილი და ორთოგრაფია დაცულია.

1. „კონდაკი ესე ეკუთვნის გრიგოლ მღვდელს, ცამციევს, ნაჩუქები ძიო დეკანოზის მიერ, დვალიშვილისა, ჩყმბ-სა (1842) წელსა“ – წინა ფორზაცზე, შავი მელნით, რუსული მინაწერის სტრიქონებს შორის.
2. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი, ხაფეროვან“, „მარიამ“ – ა (1) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
3. „ქ. მოიხსენოს მონა ღვთისა გიორგი, მხევალი ღთის მანან, მონა ღთისა იოსებ“ – ჲდ (64) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
4. „ქ. მოიხსენე, უფალო, მონა შენი შალვა“, „მონაზონი ჭარჭარე“ – ჲე (65) გვ. სტრიქონთა შორის, შავი მელნით.
5. „ქ. მოიხსენე, მონა გიორგი, მხევალი მანანა“ – რგ (103) გვ. სტრიქონთა შორის, შავი მელნით.
6. „ქ. მოიხსენე, უფალო, იოსებ“ – იქვე, ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
7. „ქ. მოიხსენე, უფალო, მონა შენი იასე, დედამისი ქეთევან“ – რდ (104) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით. იქვე, სტრიქონთა შორის:
8. „ქ. მოიხსენე, უფალო, ინაშვილი შალვა“.
9. „ქ. მოიხსენე, უფალო, მქევალი შენი ხოშია“ – რივ (116) გვ. გრავიურის ქვეშ.
10. „ესე კონდაკი ინაშვილისა, დავით მღვდლისა[46] ...“ – სი (210) გვ. ბოლოსამკთან, შავი მელნით. იქვე ქვემოთ:
11. „ქ. მოიხსენე, უფალო, მონა შენი დარეჯა, მეუღლე იმისი აჭრამა“.
12. „Въ знакъ любви сыновной, отъ благочинного Цамциева Григория[47], Моривскому“ – ბოლო გვ. ვახტანგის პორტრეტის ზემოთ. იმავე ხელით პორტრეტის ქვეშ:
13. „Грузинский царъ Вахтанг“.
14. „ქ. თუძ წოვავ მღდელო, ჟამი უწირე თუძთ, [მერაბ ცაკაშვილსა] მსყიდველსა ამისას. ამინ. ქ[ორონიკონს]ა ...“ – ბოლო [2] გვ. მარცხნივ.
15. „ქრისცესია მანცილიკოვი“, „სცივენცი ხრისცოფა“ – იმავე გვ. ზემოთ, მარჯვნივ.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: რდ-რე (104-105) გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელსა და სხვა გვერდებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

---

46. დავით ინანიშვილი – დავით დადიანის კარის მღვდელი, კალიგრაფი, იოსებ ფლაბიოსის წიგნთა მთარგმნელი რუსულიდან ქართულად. იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა. ყოფილი ქშწკგ საზოგადოების კოლექცია. თბ. 1959. ტ. I. №295, №380-382, №387, №431.

47. გრიგოლ ცამციევი – საეკლესიო მოღვაწე, სასულიერო წიგნების მთარგმნელი რუსულიდან ქართულად. იხ. ქ. წ. ტ. 1. №221, №225, №294, №303.

10. FS 5 000/09 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [1-2, 7-8], ა-სი (1-210), [2] ბეჭდ. [12] ხელნაწ. გვ. – წიგნს აკლია: წინა [3-6] გვ.

ყდა: (20x16). ხის, ყავისფერი, ტვიფრული ტყავით: ორმაგი ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრში სტილიზებული ჯვარი. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული.

რესტავრირებულია ფურცლები, ტექსტიც ძირითადად აღდგენილია.

ჩანართი: ტექსტის ბოლოს, ვახტანგის პორტრეტის წინ 12 გვ. რვეულებად აკინძული ხელნაწერი[48] – ლოცვები, შესრულებული ლამაზი საშუალო და წვრილი ნუსხურით, შავი და წითელი მელნით. შეიცავს: 1. „მშვიდობის პანაშვიდისა“, 2. „სულთა თანა“, 3. „ზიარებისა“, 4. „სერობისა მის საიდუმლოსა“, 5. „სახარება იოანესი: ჰრქუა უფალმან მოსულთა მათ მისსა მიმართ ურიათა: ამინ, ამინ, გეტყჳ თქუენ ...“, 6. „შენდობის წიგნის მიცემისა“.

მინაწერები:

1. „ქ. ქს წიენი, ⴝონდაკი, დაიდგა დ[ონის] ⴝაყდაშჲი,[49] ვინც ⴝამოსწიროს ...“ – წინა ფორზაცი, პირველი გვ. შავი მელნით.
2. „ⴝამონიოსლი წკს მაცხუამისათჳს ⴝალვა ჳიცროის ძე მოსიძისაეან. 1909 წელსა, ივლისის 30 დღესა“ – იქვე, სხვა ხელით:
3. „ქ. ქს წიენი ხთისⴝმო[ხლის ქსლესიისა აბის, ვინც] ⴝამოსწიროს, ⴝჭჩვენჭყ[ლი იყოს]“ – წინა ფორზაცის [2] გვ. შავი მელნით. იქვე:
4. „Сто рублеи“ – იქვე შავი მელნით:
5. „ქ. ქს ⴝონდაკი ამ წმინდის ქსლესიის აბის. ვინაც ამითი მღდელმა სწიროს, ქრისტემ მისი სული აცხონოს, ამინ და ყიროლიესონ“.
6. „ჩლმ (1740) მიიცვალა დიდჭყლი დიდი ჯოქწიფე და თჳითმპყრობჭლი სრულიად რუსეთისა, ანნა იოანეს ასული თ[ვის]ა ოქტონჭრისა იზ (17), დღესა ყვირიაყესა“ – წინა ფორზაცის [3] გვ. შავი მელნით. იქვე:
7. „ჭაცონის ⴝჳილი დაშჯანა მიიცვალა თ[ვის] სექტენჭრისა კა (21), ჩლმ (1740), დღესა ყვირიაყესა“.[50]
8. „ჭაცონი დედოფალი რუსუდა[51] მიიცვალა დეკემჭრის ოცდაათს, დღესა სამშაბათს, ჩლმ (1740)“ – იქვე, განსხვავებული ხელით, შავი მელნით.

48. იხ. დანართი I, N 13.

49. წიგნში ჩართული ხელნაწერი ლოცვები და მინაწერები ცხადყოფს, რომ ეგზემპლარი რუსეთს შეხიზნული ქართული სამეფო კარის ეკლესიისა იყო.

50. ამ მინაწერით დაკონკრეტდა დარეჯან ბატონიშვილის, არჩილ II-ის ასულის, გარდაცვალების თარიღი. ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში თვე და რიცხვი არაა აღნიშნული. იხ. ტ. 3. გვ. 383.

51. ვახტანგ VI-ის მეუღლე.

9. „ქ. ღმერთმან მიიცვალა ხატონი მეფე სოლომონ აპრილს კე. (23)“[52] – წინა ფორზაცის [4] გვ. შავი მელნით;
10. „ჩღმა (1741) მიიცვალა დიდებული, ... დიდი კოლმწიფე და თჳით მკუროხელი[53]“ – უკანა ფორზაცის პირველი გვ.
11. „ჩღიე (1763) წელსა, დეკემბრისა ... ამის ხელის მოძღური დიაკონი სჳიმონ დონაძე“. იქვე:
12. „ქ. ღმერთო, შეინყალე დიაკონი მარკოზ, სამღდელოდ ეამზადებული და მაჯას წასასვლელად მომზადებული და ძჳდოხის [მოსყრვალი]“ – უკანა ფორზაცის [2] გვ.
13. „ქ. ღმერთო, შეინყალე დიაკონი ნიკოლოზ, სამღდელოდ ეამზადებული ... დადეინებული“ – იქვე:

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: პბ (82) და რ (100) გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

11. K 192 581/309 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [8] ა-სი (210), გვ. – წიგნს აკლია: ბოლო [2] გვ.

ყდა: (21x16) სმ. მუყაოზე გადაკრული ძველი ტყავი, ტვიფრული: ორნამენტული ჩარჩოებით, ცენტრში და კუთხეებთან მცენარეული სახის სამკი. ყუა ტვიფრულია.

სარესტავრაციო: მე-მვ (45-46) გვ. რესტავრირებული თეთრი ქაღალდით.

მინაწერები:

1. „კონდაკი ესე ამის ჲითნისა, თჳისი საფასით ეაყოთხული, ამავის ეკუთვნის, თჳითეთ ამის მცხა, ამავით იკადითთ ყოიეოდ შეხეხა ამისსა, თოთქმა ვეენია შევეხეხის. ამაზედ საშინაო იქმენ მამანო და ძმანო“ – წინა ფორზაცზე, შავი მელნით, ორჯერ. იქვე:
2. „Кондаки есе арис Сионис“. იქვე:
3. „Это Сионская Кондакъ“.
4. „ყფალო ხავამიძე, ნყ ლჩხაპავ წიენეხსა“ – წინ ჩართულ ფურცელზე.
5. „ჲითნის ჲოხთშს ეკუთვნის კონდაკი ესე“ – წინ ჩართულ ფურცელზე, პირველი მინაწერის ავტორის ხელით. იქვე, შავი ფანქრით: „№ 23, № 61“.
6. „ცფილი-ჲის საკა-თედთო ჲითნის ჲო-ხთ-შს, ღყ-თის მძთ-ხლის მიძინეხისას ეკუთვნის კონდაკი ესე“ – თავფურცლიდან 29 გვ.-ის ჩათვლით, შავი მელნით, მხედრულით, დამარცვლითაა ჩაწერილი სტრიქონთა შორის ან მარჯვნივ არშიაზე.

52. იმერეთის მეფე სოლომონ I (1737-1784).

53. მინაწერი აღნიშნავს რუსეთის იმპერატრიცა ანნა იოანეს ასულის გარდაცვალების თარიღს.

7. „უკეთუ ამის ჯერ დასხმა დიაკონისა, მაშინ უკანასკნელ ჯერ დასხმისა მოუხდების ჯ[ვრ]ის წერა ჯ[ვრ]ის ...“ – რდ (104) გვ. ბოლო აბზაცის წინ წვრილი ნუსხურით, შავი მელნით.
8. „Буди господи милость твоя ...“ – ლოცვა ჩაწერილია უკანა ფორზაცზე, შავი ფანქრით.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: წინ ჩართულ ფურცელზე.

ბეჭედი: „ეპისკოპოს გაიოზის ბიბლიოთეკა“ – ფორზაცის [3], წინ ჩართული ფურცლის პირველ და წინა ალუნუსხავ [3] გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

12. K 2 534/309 – კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [8], ა-სი (210), [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (20x15) სმ. ხის, შავი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრში სტილიზებული ჯვარი. აქვს სამი თასმა. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული. ფორზაცად ზედა ყდაზე ამავე წიგნის თავფურცელია, ქვედაზე – ვახტანგის პორტრეტიანი.

სარესტავრაციო: ყდა, კზ-კვ (23-26) და ლგ-ლვ (33-36) გვ. ალაგ-ალაგ სარესტავრაციოდ გამოყენებულია სომხური შრიფტით ნაბეჭდი ფურცლები.

მინაწერები:

1. „წმიდა ესე კონდაკი მღდელ-მონაზონის იოანესეული ამის და მე, მისმან შვილმან. უღირსმან დიაკონ-მონოზონმან გაიოზ, მისის სულის საოხად და ჩემდა სახსენებლად, შევსწირე წმიდას მონასტერსა ჯრუჭისა. და ვინცა გამოსწიროს, წყეულიმცა არს წმიდისა სამებისაგან. წელთა ქრისტეს აქეთ ჩღოჱ“ (1778) – ოგ (73) გვ. ბოლოსამკის გარშემო, ლამაზი მხედრულით, შავი მელნით;
2. „მოიხსენე, უფალო, ჯიმშერი, მონა შენი მარიამ“ – ოდ (74) გვ. გრავიურის ქვეშ, შავი მელნით.
3. „[მო]იხსენე, უ[ფალო], მონა შ[ენ]ი ჭეიაშვილი თამაზა, [შე]უნდე [მი]სი ხვა...ა“ – რ (100) გვ. მარცხენა არშიასა და სტრიქონთა შორის, შავი მელნით, ნუსხურით;
4. „ქვაბთა ხევის დეკანოზი ზოსიმე, მოიხსენე, უ[ფალ]ო“ – რა (101) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით, ნუსხურით;
5. „მოიხსენე უფალო, მონა შენი მანია სასუფეველსა“ – რგ (103) გვ. კოლონტიტულის ქვეშ, შავი მელნით, სტრიქონთა შორის, გაიოზ დიაკონის ხელით. იქვე:
6. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი მღდელ-მონაზონი იოანე. ამინ!“ იქვე, სტრიქონთა შორის:

7. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი დარეჯა".
8. „მოიხსენე, უფალო, [მო]ნა შენი მანია სასუფეველსა" – რდ (104) გვ. არშიაზე, შავი მელნით, იქვე:
9. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი იოსებ". იქვე, ზემოთ, სტრიქონთა შორის:
10. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი ივანე, მხევალი ხოშია". იქვე, პირველ და მეორე აბზაცებს შორის:
11. „[მოიხსენ]ე, უფალო, ახალშესვენებული მონა შენი, სამის ძე ქაიხოსრო".
12. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი ეიო, ოდეს მოხვიდე სუფევითა შენითა" – რივ (116) გვ. გრავიურაზე, შავი მელნით. იქვე, ქვემოთ:
13. „მოიხსენე, უფალო, მონა შენი [იო]სკა".
14. „კონდაკი" მრგვლოვანით, მხედრულით – „ნაომ" – სი (210) გვ. იქვე ასოგრეხილით კიდევ ორი სიტყვაა. არშიის ჩამოჭრის გამო აღარ იკითხება.

წიგნის პალატაში რეგისტრირებულია 1934 წელს.

13. P 1/1710 –კონდაკი. – ტფილისი. – 1710. – [8] ა-სი (210), [2] გვ. – წიგნს აკლია დასასრული რპთ (189) გვერდის შემდეგ.

ყდა: (21x16) სმ. მუყაო შინდისფერი კოლენკორით, ზემოდან, ორივე ფრთაზე, ძველი ტვიფრული ტყავი: ორნამენტულ ჩარჩოში გადამკვეთი ხაზები სტილიზებული ჯვრებით.

რესტავრირებულია. აკინძვის შეცდომები: დ (4) შემდეგ ჩართულია იგ-იდ (13-14) გვ., ე-ვ (5-6) მოჰყვება იბ (12)-ს, რდ (104)-ის შემდეგ ჯერ რზ-რწ (107-108) შემდეგ რე-რვ (105-106); რპთ-რჟ (189-190) ჩაკრულია შებრუნებით.

ხელნაწერი: ობ-ჟგ (72-93) გვერდებს შორის ჩართულ 7 ფურცელზე ტექსტი აღდგენილია ნუსხურითვე. შესრულებულია შავი მელნით, წითლის გარევით.

მინაწერები:
1. „დამუშავებული ფიზიკო-ქიმიური მეთოდით. რესტავრირებულია ე. ძიმისტარიშვილის მიერ. საქ. წ. პალატა. 2/V 1970 წ." – ქვედა ყდის შიგნით დაკრულ ქაღალდზე.
2. „ქ. მოიხსენე, ღმერთო, ჯუმშერის ასული მარიამ სასუფეველსა შენსა..." – კვ (26) გვ. შავი მელნით.
3. „ღ[მერთ]ო, მოიხსენე ტატუაანი, მეტხედრე მისი თაყა კანდელაკის ... ასული სასუფეველსა შ[ენს]ა; ძენი და ასულნი მათნი აღზარდენ, ხოლო მოყვარენი და მეგობარნი მათნი, აკურთხენ, უკუნითი უკუნისამდე, ამინ!" – ჲე-ჲვ (65-66) გვ. ქვედა არშია, ნუსხურით, შავი მელნით.
4. „მოიხსენე, ღმერთო, ეულქანა, ლორთქიფანიძის ქალი" – რგ (103) გვ. სტრიქონთა შორის, შავი მელნით. იქვე:

5. „მოიხსენე, ღმერთო, მონა შენი იოანე“.
6. „მოიხსენე მონა შენი ეოეი ...“,
7. „მოიხსენე მონა შენი მარია“,
8. „მოიხსენე, ყფალო, ჭერი“.
9. „ქ. ამ ნახატის ... შეეწია ასათიანს, შალვას. ჟამთა [ყუყუნისამდე]“ – ვახტანგის პორტრეტის ზემოთ.

ყოფილ წიგნის პალატაში რეგისტრირებული იყო 1970 წლამდე.

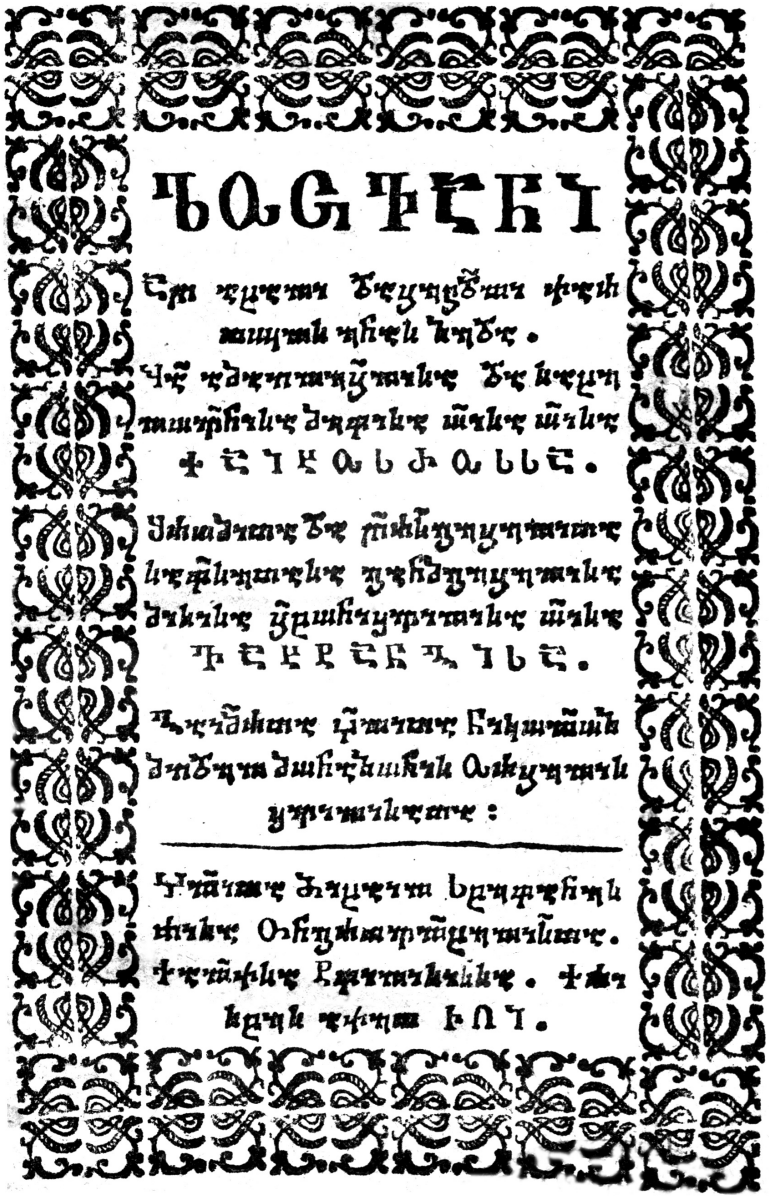

ლოცვანი. ტფილისი, 1710 — თავფურცელი

ლოცვანი. – ტფილისი. – 1710

[4], სჟ (290) [291], [2][54] გვ. = [2], ა[8]-ჟ[8], რ[2] ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, მხედრულის გარევით.[55] სიმაღლე 10 სტრ. = 41 მმ. ერთ გვერდზე 27 სტრიქონი. ტექსტის ანაწყობი (11x7) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეში. დაშვებულია შეცდომა – რია (111) ორჯერაა.

სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ნუსხურით – ფურცელთა. აღნუსხვა ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად, აღნუსხულია მათი მხოლოდ 1-4 ფურცლები: ა, ა ბ, ა გ, ა დ – – – –; ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ – – – – და ა.შ.

ბეჭდვა: ერთ ფერში. ტექსტს აქვს კუსტოდები, კალაფონები, გამყოფები, კოლონტიტულები.[56]

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – ,,ლოცვანი. აწ ახალი დაბეჭდილი ქართულს ენას ზედა. ჟამსა ამაღლებულისა და სახელოვანისა მეფისა, უფლისა, უფლისა ქაიხოსროსსა. შრომითა და წარსაგებელითა საფასეთასა განმგებელისა მისისა ბატონიშვილისა უფლისა ვახტანგისა. გაიმართა კელითა ნიკოლოზ მღდელ-მონაზონის ორბელის შვილისათა. კელითა მიხაილ სტეფანეს ძისა უნგროვლახელისათა. ქალაქსა ტფილისისასა, ქრისტეს აქეთ ჩღი (1710)“.

ბაგრატიონთა გერბი – ორლომიანი. იგივე, რაც 1710 წლის კონდაკში – წინა [2] გვ.

ვახტანგის ანდერძი – ,,სადიდებელად წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომობით, ძირმოდგმობით დავითიანმან. ძის ძემან სახელგანთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმისწულმან ქებულის არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფისა გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნისა ლევანისამან. განმგებელმან ქართლისამან. ბატონისშვილმან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა. საკსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და ღედისა ჩემისა, გურიელის ასულის თუთასათჳს, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეუღლისა ჩემისა ჩერქეზის

54. ეროვნული ბიბლიოთეკის ეგზემპლარებს ტექსტის ბოლოს მხოლოდ ერთი აღუნუსხავი გვერდი აქვთ, რედაქტორის ბოლოსიტყვაობით. ამ გამოცემაში ვახტანგის პორტრეტის არსებობის შესახებ მონაცემი გვხვდება ბიბლიოგრაფიაში: ქ.წ. ტ. 1. ნაკ. 1. გვ.15.

55. მხედრული შრიფტი ვახტანგის სტამბამ პირველად ამ გამოცემაში გამოიყენა.

56. კოლონტიტულის ბეჭდვაში დაშვებულია შეცდომა: (204-208) გვერდებზე ,,შაბათისა“-ს ნაცვლად არის ,,შააბთისა“.

ბატონის ასულის რუსუდანისა; ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [3] გვ.

ტექსტი:

ლოცვანი შუაღამისანი – ა-ჲბ (1-62) გვ.
იბაკონი – დაუჯდომელი წმიდისა ღვთისმშობლისანი – ჲგ-პგ (63-83) გვ.
ლოცვა გმაღლობისი – პგ-რიდ (83-114) გვ.
ლოცვა კვირისა–შაბათისა – რიე- სია (115-211) გვ.
ლოცვა დაწოლისა – სივ-სიზ (216-217) გვ.
ლოცვა ღამისა – სიზ-სკზ (217-227) გვ.
ლოცვა დღისა – სკზ-სლთ (227-239) გვ.
ლოცვა დაცემისა – სლთ-სმზ (239-247) გვ.
განგება გიარებისა – სმზ-სნზ (248-258) გვ.

საგამომცემლო მონაცემი – „განსრულდა ... დაიბეჭდა ქალაქსა ტფილისისასა ქრისტეს აქეთ ჩღი (1710). ქ. კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანე შვილისა უნგროვლახელისა“ – სჟ (290) გვ.

რედაქტორის ნიკოლოზ ორბელიანის ბოლოსიტყვაობა – „ოდეს განაგებდა საქართველოსა ღვთისმოყვარე და ყოვლითა კეთილითა სრული, ძმისწული კეთილმორწმუნისა მეფის, პატრონის არჩილისა და დიდად სახელოვანის მეფის გიორგისა და ძე პატიოსნის ლევანისა და ძმა ყოვლისა, წესიერებით შეჭურვილისა მეფის ქაიხოსროსი, განათლებული ვახტანგ, ფრიადისა ჭირითა და მრავალთა საფასეთა წარგებითა მოიღო სტამბა, რომელი არაოდეს ყოფილიყო საქართველოსა შინა. და მე, დედის ძმისწულსა ამა კელმწიფეთასა და მონასა მათსა, ფრიად ცოდვილსა მღდელ-მონაზონს, საქართველოს მსაჯულთ უხუცესის ორბელის ძეს, ნიკოლოზს, მიბრძანა წიგნების გამართვა და ვერ ურჩ ვექმენ და მე წიგნი და ენა ქართულის მეტი სხვა არა ვისი ენა ვიცოდი. რომელისაც ბერძულის მცოდნე მეტყოდა, ღმერთმან უწყის, მე დიდის ჭირით განწყობასა და სიმართლესა ვცდილობდი. ქამნობა და თვენი ბერძულის რიგით დავწერეთ და კვირაძლების მატიკისა და სამგზეფსოს ოხითა იბაკო ისევ ჩვენი, ძველი გაურიეთ. ღვთის სიყვარულისათჳს, თუ რამ ჩემს ნაკეთებს წიგნებში მრული და ცთომილი ნახოთ, ნუ დამწყევლით, თუ შემეტყო, არ ვიქმოდი, არამედ შენდობით მომიკსენებდით. ქრისტეს აქეთ ჩღი (1710), ტჟზ [398]“[57] – ბოლო [1] გვ.

გაფორმება – მინიატიურები:[58] 1. მაცხოვარი. წარწერით: „ი[ეს]უ ქრისტე“. გამოსახულება მარტივ ორხაზოვან ჩარჩოში, ჩარჩოს გარეთ განლაგებული

57. ტჟზ (398) იგივეა ქორონიკონით, რაც ქრისტეს აქეთ ჩღი (1710) და არა გვერდის მაჩვენებელი, როგორც ეს აღნიშნულია ქ.წ.-ში. იხ. ტ.1. გვ. 16. ამ გამოცემამდე ვახტანგის სტამბის წიგნებში გეხვლებოდა მხოლოდ ერთი სახის დათარიღება – ქრისტეს აქეთ. 1712 წლიდან თავფურცლის მონაცემში ამატებენ წელთაღრიცხვას დასაბამითგან, ხოლო 1716 წლის დავითნის თავფურცელზე უკვე ქორონიკონის აღნიშვნაც ხდება.

58. მინიატიურული გრავიურები პირველად გეხვლება ვახტანგის სტამბის ამ გამოცემაში.

ორნამენტები ქმნის ჯვარს[59] – წინა [4] გვ. 2. ღვთისმშობლის ტაძრად მიყვანება, წარწერით: „ტაძრად მიყვანება“ [60] – ჲგ (63) გვ. 3. ბარძიმი[61] – სნთ (259) გვ. ზიარების ლოცვების დასაწყისთან.

თავფურცლის ტექსტი მოჩარჩოებულია, ტექსტში გამოყენებული საზენაო ასოები მხოლოდ შრიფტის სიდიდით გამოირჩევიან.

1. K 2 749/109 – ლოცვანი. – ტფილისი. – 1710. – [4], სჟ (290) გვ. – წიგნს აკლია ბოლო [1] გვ. ვახტანგის პორტრეტით.

ყდა: (14x9,5) სმ. ლურჯი კოლენკორის. ფორზაცი ქღალი. ფურცელთა შემონაჭერი მოვარაყებული[62], ორნამენტული.

მინაწერები:

1. „ქ. ერსთჳს ძე იასე დაიბადა ნოენ[ბრის] 30, ღამესა, 5 საათს გასულსა, მთვარესა 3, წელსა 1806“ – ძველი ყდის წინა ფორზაცის [2] გვ. შავი მელნით, იქვე, იმავე ხელით:
2. „ქ. ერისთჳს ასული მელანია დაიბადა ივლისის 16, ოთხშაბათს დღესა, მთვარესა 1, წელსა 1808“ – იქვე; იმავე ხელით:
3. „ქ. ერისთჳს ძე ელიზბარ დაიბადა ოკდომბრის კა (21), მთვარესა 9, წელსა 1809“[63] – იქვე; იმავე ხელით:

---

59. მაცხოვრის ხატის კლიშე არაქართული წარმოშობისა ჩანს და ამ გამოცემისათვის არაა გაკეთებული. იგი ფორმატთან შეუსაბამოდ პატარაა, ფურცლის სიცარიელე შეუვსიათ ჩარჩოს გარეთ განლაგებული ორნამენტებით. იხ. დანართი I, N 14.

60. იხ. დანართი I, N 15.

61. შ. კვასხვაძე აღნიშნავს, რომ „ზედ წარწერილი ქართული ტექსტი არ იკითხება“. იხ. დასახ. ნაშრომი გვ.123. ვფიქრობთ, უნგრელ ოსტატს ამ გრავიურის უწარწერო კლიშე ევროპიდან უნდა ჩამოეტანა. ოვალურ ჩარჩოში ქართული ასოების არეულად და წაღმა-უკუღმა განლაგება იშტვანოვიჩისაგან ქართულის უცოდინრობითა და ადგილობრივ შეგირდთა გამოუცდელობით აიხსნება. ჩვენ ბარძიმის ძირთან სარკული წესით ამოვიკითხეთ სიტყვა „ყოველთა“, მაცხოვრის თავთან კი „ამისა“. ცხადი გახდა, აქ უნდა ყოფილიყო საიდუმლო სერობაზე წარმოთქმული უფლის სიტყვები: „სუთ ამისაგან ყოველთა ...“. იხ. დანართი N 16.

62. ცხადია, წიგნს ყდაც ძვირფასი ექნებოდა.

63. 1832 წლის შეთქმულების ერთ-ერთი აქტიური ხელმძღვანელის, ელიზბარ ერისთავის, დაბადების თარიღი სამეცნიერო ლიტერატურაში სხვადასხვაგვარადაა წარმოჩენილი და არცერთი არ ემთხვევა მინაწერისეულს: 1810 წელი (ქსე ტ.4. გვ.193; გოზალიშვილი, შ. 1832 წლის შეთქმულება, ტ. 2, თბ., 1970. გვ. 37; მეტრეველი, რ. საქართველოს ისტორია. ლექსიკონი, ტ. 1. გვ. 323.) და 1808 წელი (ბერძნიშვილი, მ., მასალები XIX ს. I ნახ. ქართული საზოგადოების ისტორიიდან. – თბ. 1980, გვ. 234), საოჯახო ლოცვანში ჩანაწერი უფრო კონკრეტული და სარწმუნოა.

4. „ქ. ერისთჳს ძე დიმიტრი დაიბადა ოკდომბრის 22, დღესა ხუთ საათ გასულსა, მთვარესა 2[7], წელსა 1812"[64] – იქვე; იმავე ხელით:
5. „ქ. ერისთჳს ძე ალექსანდრე დაიბადა ივნისის 18-სა, დღესა, ხუთ საათ გასულსა, მთვარესა 18, წელსა 1812" – იქვე; იმავე ხელით:
6. „ქ. ერისთჳს ძე გრიგოლ დაიბადა დეკემბრის 23, ღამესა, ნახევარ საათ-გასულსა, მთვარესა 22, წელსა 181[4]" – იქვე; იმავე ხელით:
7. „ქ. ელიზბარ გავისტუმრეთ პეტერბურღს წელსა 1822, დეკემბრის [2]" – იქვე; იმავე ხელით:
8. „ქ. დიმიტრი გავისტუმრეთ პეტერბურღს, წელსა 1825, სე[კდ]ემბრის 3" – ფორზაცის [4] გვ.
9. „სარდალ სართხუცის, ორბელიანის იოვანეს ასული, კნეინა ელენე, ალესრყლა გიორგობის თვის 1, ქორონიკონს ფდ" [504+1312=1816 წ.] – უკანა ფორზაცის [1] გვ. შავი მელნით, განსხვავებული ხელით.
10. „ქ. ჯვარი დავიწერეთ წელსა 1825, თიბათვის 10, დღესა სამშაბათსა, შუაღამითგან მეათე საათსა"[65] – იქვე; იმავე ხელით:
11. „ქ. ტფილისში ჩამომიყვანა სეკდემბრის 6, წელსა 1825, დღესა სამშაბათსა"[66] – იქვე, განსხვავებული ხელით, მკრთალად:
12. „წელსა 1845 ივლისის 20-ს, დღესა პარასკევს, შუაღამითგან ოთხს საათზე, მთვარის ოცდაცხრას, დაიბადა ჩემი პირველი ქალი მარიამ. ალექსანდრე შანშეს ძე ერისთავი".
13. „ერისთჳს ასულის მელანიასია" – უკანა ფორზაცის [4] გვ. იქვე:
14. „სარდლის ორბელიანის ასული ელენე [ალესრყლა] გიორგობის თვის 1, ფდ". [504+1312=1816 წ.]

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

2. FS 3 765/09 – ლოცვანი. – ტფილისი. – 1710. – [4], სჟ (290) [291], [1] გვ; [16] ხელნაწ. გვ. – წიგნს აკლია ჲგ–ჲდ (63-64) და ბოლო [2] გვ.

ყდა: (14x9,5) სმ. ხის, შავი ტყავით, ტვიფრული: ჩარჩოში საკუთხე სამკები, ცენტრში – ორნამენტული ჯვარი. ყუა ტვიფრულია. ფორზაცად გამოყენებულია ძვირფასი მწვანე ქაღალდი აგურისფერი ყვავილებით. ყდას აქვს სამი შესაკრავი.

აკინძვა: წიგნი დაშლილია, სარესტავრაციო. ყდა მოცილებულია კორპუსს.

---

64. აქედან გამომდინარე, 1833 წელს, როდესაც დიმიტრი ჩვენებას იძლეოდა, იქნებოდა 23 წლისა და არა 28-ის, როგორც ეს დაფიქსირებულია შ. გოზალიშვილის ლასახელებულ ნაშრომში 283 გვ.

65. მელანია ერისთავს ლოცვანში დაუფიქსირებია ანდრია მელნიკოვთან თავისი ქორწინების თარიღი.

66. ანდრია მელნიკოვის ბინა თბილისში მელანიას ძმების – ელიზბარისა და დიმიტრის მიზეზით შეთქმულთა შეკრების ადგილად იქცა.

ჩანართი[67]: ბოლოში მშვენიერი წვრილი ნუსხურით შესრულებული [15] გვ. ხელნაწერი. ტექსტი დაწერილია შავი მელნით, სათაურები და საზენაო ასოები – წითლით. გვერდებს აქვს კოლონტიტულები და კუსტოდები. შეიცავს: 1. „იბაკონი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი“ კოლონტიტულად – „დაუჯდომელი ი[ეს]ო ტკბილისა“ – [2-12] გვ. 2. „შემდგომად გიარების ლოცვისა“ – [13-15] გვ. კოლონტიტულად – „ოხითა იბაკო შემდგომად გიარებისა“. ბოლო [1] გვ. შეუვსებელია.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

67. იხ. დანართი I, N 17

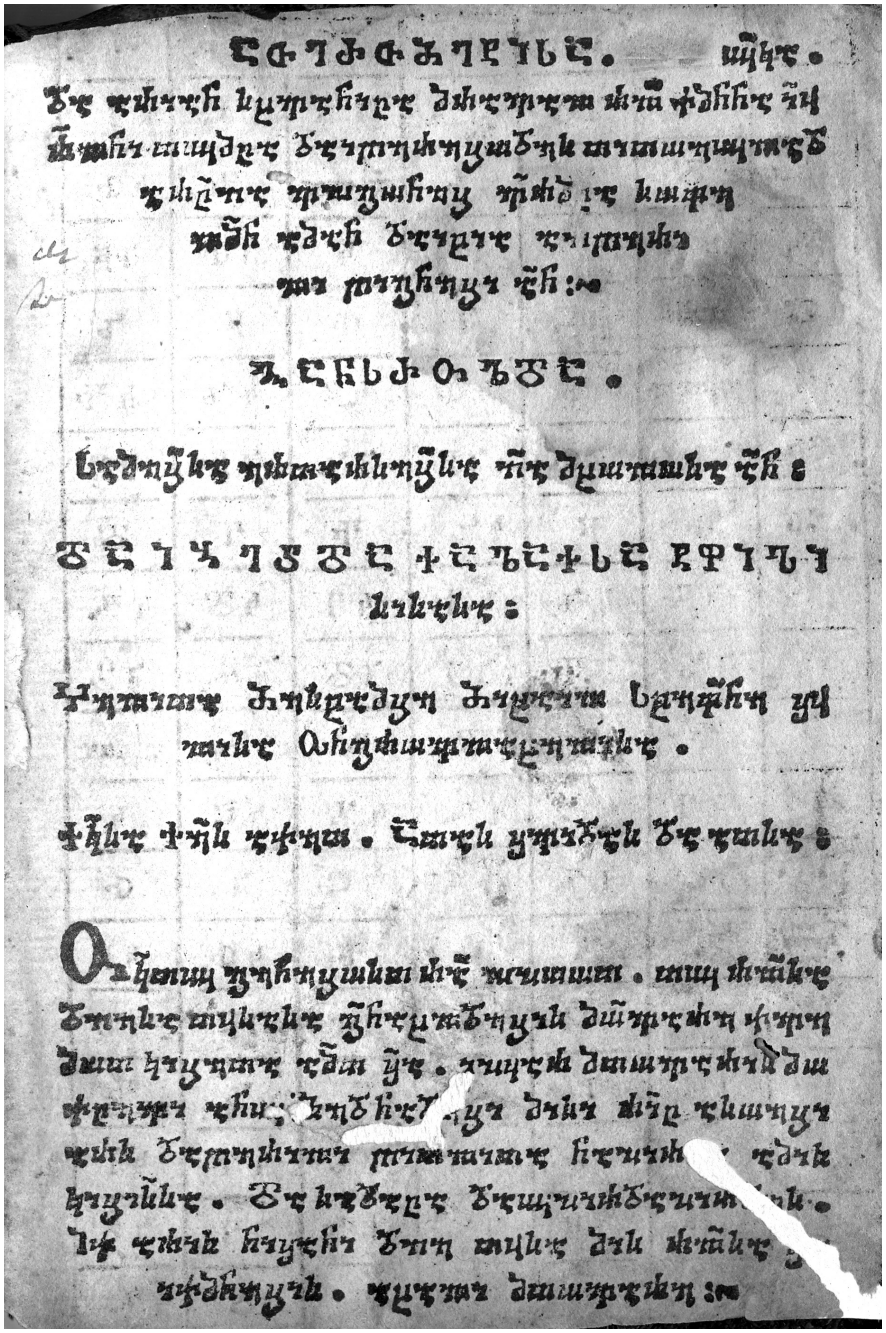

ქამნი. ტფილისი, 1710 — ბოლო გვერდი

ქამნი. – ტფილისი. – 1710

[8], უკა (421) [429], [3] გვ. = [4], ა^{8}-შ^{8} ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სტრ.= 41 მმ. ერთ გვერდზე 27 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი (11x7) სმ. ვახტანგის ანდერძი მსხვილი ნუსხა-ხუცურით, წინა [3-4] გვერდებზე: 10 სტრ. = 58 მმ. ერთ გვერდზე 15 სტრიქონი. მკითხველებისადმი მიმართვის ბოლოს გამოყენებულია მხედრულიც.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეში საერთოა ტექსტისა და საძიებლებისათვის. დაუნომრავია წინა 4 და ბოლო 2 ფურცელი. დაშვებულია შეცდომა უკზ (428) კოლონციფრის შემდეგ უკა (421).

სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ნუსხურით – ფურცელთა. აღნუსხვა ქვემოთ, ცენტრში. აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად, დანომრილია მათი მხოლოდ 1-4 ფურცელი: ა, ა ბ, ა გ, ა დ – – – –; ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ – – – – და ა.შ. აღნუსხვაში დაშვებულია შეცდომა: ს რვეულში ორჯერაა სდ მაჩვენებელი.

ბეჭდვა: ერთ ფერში, ორ სვეტად. აქვს კუსტოლები, ცვლადი კოლონტიტული.

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „ქამნი. აწ ახალი დაბეჭდილი ქართულს ენას ზედა.[68] ქამსა ამაღლებულისა და სახელოვანისა მეფისა უფლისა, უფლისა ქაიხოსროსსა. შრომითა და წარსაგებლითა საფასეთასა განმგებელისა მისისა ბატონის შვილისა უფლისა ვახტანგისა. გაიმართა კელითა ნიკოლოზ მღდელ-მონაზონის ორბელისშვილისათა. კელითა მიხაილ სტეფანეს ძისა უნგროვლახელისათა. ქალაქსა ტფილისისასა, ქრისტეს აქეთ ჩღი (1710)“.

გერბი: მეორე ვარიანტი – წინა [2] გვ.

ვახტანგის ანდერძი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა. მე, გვარ-ტომობით, ძირ-მოდგმით დავითიანმან. ძის ძემან სახელგანთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმისწულმან ქებულის მეფის არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფისა გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. განმგებელმან ქართლისამან. ბატონისშვილმან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა საკსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულის თუთასათვის, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეულლისა ჩემისა, ჩერქეზის ბატონის ასულის რუსუდანისა, ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [4] გვ.

68. ამ მონაცემით ესაა პირველი ქართული ბეჭდური ქამნი და 1710 წლით დათარიღებულ ორ „ქამნს“ შორის ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიაში ჯერ ეს უნდა ყოფილიყო აღწერილი.

მესტამბის მიხაილ უნგროვლახელის მიმართვა – „ყოველთა მკითხველთა გიხაროდენ! ეჰა, საყვარელნო მკითხველნო, რომელთა დაგიგებ თქვენ სულიერსა ტრაპეზსა, არა ლიტონსა და კორციელად შემზადებულსა თჳთო სახეთა სანოვაგეთაგან, საზრდელად კორცისათვის მორეწილთა, რომელსა მიიღებენ კაცნი კორცთა შინა მყოფნი და მცირედ ჟამ დაუტკბების სასა და კუალად მცირედღა და შიისვე, და უკეთუ ფრიადი მიიღის საზრდელი, უძლურ იქმნის მუცელი და სიკვდილი მოაწიის მას ზედა. არამედ ტრაპეზსა ვიტყვი სულიერსა, ჭეშმარიტსა და სრულსა და ყოვლის კეთილის სიმდიდრით აღსავსესა და მრავალფერად ნაყოფიერსა. შვენიერად შემკობილსა და მომზადებულსა, რომლისაგან რაზომცა მრავლად სჭამოთ, კუალად გსურისთ მისაღებელად, გზრდის სულიერად, გკურნებსთ და განგაძლიერებსთ. ბოლო არს ტრაპეზი იგი სულიერი ჟამნი ესე, რომელსა ჰქონან თავსა შორის თვისსა ლოცვანი განსანათლებელნი სულთანი, რომელისა შვენის მართლმადიდებელთა ქრისტიანეთა, რათა გულისმოდგინეთ ილოცვიდენ. რომელიცა ახლად დაგჳბეჭდავს თქვენ, ქართველთა ენასა ზედა. ჟამსა და მეფობასა ამაღლებულის მეფის, უფლისა, უფლისა ქაიხოსროსსა. შრომითა და წარსაგებელითა სასურველისა ძმისა და განმგებელისა მისისა უფლისა უფლისა ბატონისშჳლის ვახტანგისათა, რომელიცა დიდად დაშვრა და იღვაწა შესამკობელად სამკჳდრებელისა და ნათესავისა თქვენისა. ყოვლის თჳთეულის სამღთოსა საქმითა და უმეტესად საეკლესიოისა და სულიერისა სასარგებლოთ, თქვენ განგამდიდრათ ვინაცა თქვენთვის ნებავს მოგება საუნჯისა ამისაგან. სიმჯურვალითა გულისათა და სიმდაბლითა სულისათა გიკმს თქვენცა, რათა ილოცვიდეთ თჳნიერ ულებებისა ცხოვრებისა თქვენისათვის და გაძლიერებისათვის და დღეთა სიგრძისათვის ზემოთჳსენებულთა ქველის მოქმედთათვის, და რომელიცა ფრიად დაშვრა და წარაგო საფასე, მისთვისცა. ეგრეთვე მომიჳსენებდეთ მეცა, რომელიცა დავშვერ და ვიღვაწე დაბეჭდვასა ამის ჟამნისასა. და რაოდენიცა იხილოთ წიგნსა ამას შინა ნაკლულევანი, ულრტვინველად გამართეთ და შენდობა ყავთ ჩემთვის, რათა თქვენცა მიიღოთ სათხოველი ლოცვისა თქვენისა დაუბრკოლებელად. და რათა აღესრულოს თქვენ მიერ მცნება ქრისტე მაცხოვარისა, რომელიცა გჳბრძანებს ჩვენ და იტყჳს (მათე, თავი ვ (6), მუკლი იბ (12): ”მომიტევენ ჩვენ თანანაღებნი ჩვენნი, ვითა ჩვენ მიუტევებთ თანამღებთა მათ ჩვენთა“, რომლისაცა მაღლი და წყალობა იყავნ მარადის თქვენ ზედა, ამინ! მცირე ამათ მბეჭდავთაგან მესტამბე მჯურვალითა გულითა ვმუშაკობ მოსამსახურე თქვენი. ქ. მიხაილ სტეფანე შვილი უნგროვლახელი“ – [5-7] გვ.

ტექსტი:

განგება შუაღამისა – ა-მა (1-41) გვ.
განგება ცისკრისა – მა-ყღ (41-94) გვ.
ჟამნი პირველი – ყღ-რღ (94-104) გვ.
ჟამნი მესამე – რღ-რიგ (104-113) გვ.

ჟამნი მეექვსე – რიგ-რკგ (113-123) გვ.
განგება სადიღებლის ჟამნისა – რკგ-რლთ (123-139) გვ.
ჟამნი მეცხრე – რმ-რმთ (140-149) გვ.
განგება მწუხრისა – რმთ-რჲ (149-160) გვ.
განგება დიდის სერობისა – რჲა-რჟ (161-190) გვ.
განგება მცირისა სერობისა – რჟ-რჟჩ (190-198) გვ.
ათორმეტთა თვეთა მეტყველებანი: თვესა სექტემბერსა – აგვისტოსა – რჟთ-ტნდ (199-354) გვ.
ოხითა იბაკონი – ტნე-ტჟთ (355-399) გვ.
პარაკლისი ახლად თარგმნილი – სავედრებელი ღვთისმშობლისა – უ-უიდ (400-414) გვ.
სახარებანი აღდგომისანი, ათერთმეტნი – უიე-უკა (416-421 [429]) გვ.
სწლა მთოვარისა სამარადისო – ბოლო [2] გვ.

მბეჭდავთა შენიშვნები:

1. „ეს არსების ხატი ბერძენთ არა აქვთ, ქართულში თქმულია და ამისთვის არა ღავაგლევით“[69] – ოვ (76) გვ.
2. „კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანეს ძისა უნგროვლახელისათა ჩღი (1710)“ – ტნდ (354) გვ.
3. „დაიბეჭდა ქალაქსა ტფილისისასა, კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანე შჳლისა უნგროვლახელისა, ქორონიკონს ქრისტეს აქეთ ათას შვიდას და ათსა“ – უკა (421) გვ.
4. სამთვარეო ცხრილის გამოყენების წესი – უკა (421) გვ.

ვახტანგის პორტრეტი – მეორე ვარიანტი – ბოლოში [3] გვ.

გაფორმება – მინიატიურები: 1. სამება წმიდა, ღმერთი არს მპყრობელი ყოველთა[70] – წინა [8] გვ. 2. შობა ყოვლად წმიდისა[71] – სე (205) გვ. 3. ამაღლება პატიოსნისა და ცხოველმყოფელისა ჯვრისა – სი (210) გვ. 4. ტაძრად მიყვანება – სმჩ (248) გვ. 5. ქრისტეს შობა – სჲდ (264) გვ. 6. ნათლისღება – სობ (272) გვ. 7. მირქმა – სპთ (289) გვ. 8. ხარება – ტდ (304) გვ. 9. ფერისცვალება – ტმვ (346) გვ. 10. მიძინება ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობლისა – ტმთ (349) გვ. 11. ლაზარეს აღდგინება – ტჲბ (362) გვ.[72]

---

69. თავდაპირველად კორნელი კეკელიძემ მიაქცია ყურადღება ამ გამოცემის რედაქტორის, ნიკოლოზ ორბელიანის მიერ „ჟამნში“ ქართველ წმიდანთა ხსენების შეტანის ფაქტს. იხ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 1. თბ., 1941, გვ. 317.

70. იხ. დანართი I, N 18.

71. იხ. დანართი I, N 19.

72. იხ. დანართი I, N 20.

12. იწრუსალიმს შესვლა – ტჲგ (363) გვ. 13. სერობა – ტჲვ (366)76 გვ. 14. ჯვარცმა – ტჲზ (367) გვ. 15. გარდამოხსნა – ტჲთ (369) გვ. 16. აღდგომა –ტო (370) გვ. 17. თომასაგან ხილვა – ტოგ (373) გვ. 18. ზიარება – ტოე (375) გვ. 19. ამაღლება – ტოზ (377) გვ. 20. სულის წმიდის მოსვლა – ტპა (381) გვ. 21. ყოველთა წმიდათა გუნდნი ღმთისა დიდებისანი[73] – ტპბ (382) გვ.

გამოცემა შემკულია აგრეთვე თავსამკ-ბოლოსამკებით.

1. FS 3 761/09 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1710. – [2], გ-უკთ (3-429), [3], [16] გვ. – თავფურცლისა და [3-4] გვერდების მხოლოდ ფრაგმენტებია შემორჩენილი.

ყდა: (13x9) სმ. ხის, შავი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი ტვიფრული ტყავით, ორნამენტული ჩარჩო და საკუთხეები. ცენტრში არაბესკა. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი. ყდა კორპუსზე მიკერებულია თეთრი ძაფით. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული. ფორზაცი: ძვირფასი ვარდისფერი ქაღალდი, მწვანე ყვავილოვან-ფოთლოვანი ორნამენტით.

სარესტავრაციო: ყდა, თავფურცელი, [3-4], პე-ქთ (85-95), რე-რიზ (105-117), რკა-რლგ (121-133), რნა-რნბ (151-152), რჲთ-რპბ (169-182), რპე-სთ (185-209), სლა-სლვ (131-136), სლთ-სმ (139-140), სმზ-სნჱ (147-158), სოა-სობ (271-272), სპე-სჟ (285-290), ტიზ-ტკვ (317-326), ტკთ-ტმვ (329-346), ტჲგ-ტოჱ (363-378), უე-უი (405-410) და უკვ (426) გვერდიდან ბოლომდე.

დანართი: ვახტანგისავე სტამბის 1717 წლის ჟამნის ულბ-უმბ (432-442) და უმგ-უმჱ (443-448) გვ.-ის ფრაგმენტები.

მინაწერი:

1. „დაიჭადა მუხრანბატონის შვილმა ... იოანე[74] კონსტანტინეს ძემ, ქრისტეშობის თვის იბ (12)“ [443+1312=1755 წ.] – ბოლოში დართული ულდ-ულე (434-435) გვ. ქვედა არშიაზე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

2. K 2 682/109 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1710. – [5-6], ა-უკა (1-421 [429]), [3] გვ. წიგნს აკლია: თავფურცელი, წინა [1-4], [7-8] და ტკგ-ტკდ (323-324) გვ.

ყდა: (13x9) სმ. ხის, შავი ტყავით. ტვიფრი აღარ ეტყობა. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი.

73. მინიატიურები გამოქვეყნებულია შ. კვასხვაძის ღასახელებულ ნაშრომში

74. იოანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონი მუხრანბატონი, ქართლ-კახეთის სამეფოს სამხედრო და პოლიტიკური მოღვაწე, ერეკლე II-ის სიძე, გეორგიევსკის ტრაქტატზე ხელმომწერი.

რესტავრირებულია თეთრი და ცისფერი ქაღალდით. ტექსტის ხარვეზები ნაწილობრივ აღდგენილია ნუსხურითვე.

მინაწერები:

1. „პატარა ჟამნი № 9" – ყუაზე დაკრულ ქაღალდზე.
2. „[ეს ჟამ]ნი შემიწირავს მე, მხევალსა ... [თე]თრუას, წმიდის მოწამის [გი]ორგისათვის, რომელ არს ჯრუჭი, საოხად სულისა ჩემისა" – უიდ (414) გვ. ჭოლოსამკთან, შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

3. K 3 628/109 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1710. – [3-6], იზ-უკა (17-421[429]), [3]; [8], [28], [8] გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, წინა [7-8], ა-ივ (1-16), ტჟა-ტჟვ (391-396) გვ.

ყდა: (13x9) სმ. ხის, შავი ტვიფრული ტყავით. შეინიშნება სამი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული, ქვედა ნაწილში დაზიანებული.

აკინძვა: ამოვარდნილია დასაწყისი ლგ (33) გვ.-მდე, ასევე რლა-რლბ (131-132), რმა-რჲ (141-160), სკგ-სკდ (223-224), სნზ-სნჱ (257-258), სჲგ-სჲვ (263-266), ტკზ-ტლ (327-330), ტჲთ-ტობ (369-372), ტპა-უდ (381-404) და უიგ-უივ (413-416) გვ.

რესტავრირებულია უხეშად, თეთრი და ცისფერი ქაღალდით. ტექსტის ხარვეზები ნაწილობრივაა აღდგენილი, ნუსხურითვე.

დანართი:

1. ხელნაწერი 8 გვ. შესრულებული მხედრულით, შავი მელნით, აქედან 7 შევსებულია: უქმეები თვეთა მიხედვით – [1-2]; საეკლესიო კალენდარი – [3, და 6-7], მინაწერები – [4-5] გვ.

2. 1743 წლის მოსკოვში დაბეჭდილი „ჟამნის" ტჲდ-ტჟბ (364-392) გვ. ამ ბოლო გვერდზე მესტამბის შენიშვნაა: „უწყოდეთ, რამეთუ ეს ქორონიკონი რომ დაიბეჭდა, მაშინ იყო ულა (431), ხოლო დასაბამითგან ჳსნა (7251) და ქრისტეს აქეთ ჩღმგ (1743)".[75]

3. 1737 წლის მოსკოვში დაბეჭდილი დავითნის ტით-ტკდ (319-324) გვ. და 1 ფურცლის რესტავრირებული და ხელნაწერით შევსებული ფრაგმენტი.[76]

მინაწერები:

1. „ოცს იანოვრის [თვ]ეს დაიბადა ჩემი მეორე ვაჟი" – წინა ფორზაცზე, შავი მელნით. იქვე სხვა ხელით:
2. „ეს წიგნი ეკუთვნის გიორგის".

75. ამ გამოცემის მხოლოდ ფოტოასლია ეროვნულ ბიბლიოთეკაში – F 10103-105/2.

76. ეროვნულ ბიბლიოთეკაში ამ გამოცემის მხოლოდ ფოტოასლია – F 10 099 -101/2.

3. „1895-სა წელსა, თებერვლის 7-სა დღესა, ჟამნი ესე ეკუთვნის მღვდელს, ნოზმან სვიმონ მღვდლის ძეს, ქველაძეს" – უკან დართული ხელნაწერი ფურცლების [4-5] გვ. იქვე:
4. „მღვდელი ნოზმან ქველაძე არის ხელდასხმული მღვდლათ მიტროპოლიტის დავითის მიერ. ეს დავით მიტრო[პოლიტი არის ძე] ზურაბ წერეთლის.[77] 1894 წელსა, იანვარს".
5. „ქ. შობის წინა დღე და მეორე დღე უქმი, ქ. ლაზარობა უქმი, ქ. დიდი ხუთშაბათიდგან ბრწყინვალე ორშაბათამდე უქმი" – უკანა ფორზაცზე, შავი მელნით. იქვე:
6. „ქრისტეს აქეთ ჩყჲა-სა (1861) წელსა".

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1945 წელს.

4. FS 4 994 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1710. – [8], გ-უკა (3-421), [3] გვ. – წიგნს აკლია: ა-ბ (1-2), იე-ივ (15-16) და ტპე-უკა (385-421) გვ.

ყდა: (14x9) სმ. მუყაოზე გადაკრული შავი სახიანი კოლენკორი. ფორზაცი ცისფერი.

აკინძვა: რესტავრაციის შემდეგ ახალ ყდაში ჩასმისას არეულია ფურცელთა თანამიმდევრობა, თავდაყირაა ჟა-ჟვ (91-96) გვ.[78]

მინაწერი:

1. „ქრისტე ღმერთი არს ყველაყას თვალით მხილველი, ავისა და კარგის განმკითხველი" – უკანა ფორზაცზე, შავი მელნით.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი". მრგვალი და ოვალური სახის – ფორზაცსა და თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

5. **K 8 494/109 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1710.** – [3-8], ა-უკჱ (1-428), [2-3] გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, უკა (421) და ბოლო [1] გვ.

ყდა: (15x10) სმ. ხის, შავი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი ტვიფრული ტყავით. ორმაგი ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრში – სტილიზებული ჯვარი, კუთხეებთან – ყვავილები.[79] შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტყავზე ოვალურ ორნამენტებში ამოტვიფრულა „SHI". ფურცელთა შემონაჭერი მოხატულია თეთრ ფონზე შავი და აგურისფერი ტოლგვერდა სტილიზებული ჯვრებითა და ყვავილებით.

---

77. დავით მიტროპოლიტი, მეფის სახლთუხუცესისა და იმერეთის სტამბის მფლობელის, ზურაბ ქაიხოსროს ძე წერეთლის ვაჟი, ჯრუჭის მონასტერში მის მოღვაწეობაზე იხ. „მწყემსი" 1892 №2 გვ.1-3, №5 გვ. 2-5, №6 გვ. 6-8, №7 გვ. 8-10, №11 გვ. 4-6.

78. აღნიშნული შეცდომა შეუნიშნავს ბიბლიოგრაფ თამარ მაჭავარიანს და წიგნში ჩაულევია სანიშნი სათანადო მითითებით.

79. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახელებული ნაშრომი, დამატება III-11. №22.

აკინძვის ხარვეზი: სობ-სოგ (272-273)-ს შორის ჩართულია სოთ-სპ (279-280) გვ.

ჩანართი: ფორზაცად გამოყენებულია ვახტანგის სტამბის ბიბლიის 107-108 გვ.-ს ფრაგმენტები.

მინაწერები:

1. „Дворянинь Павель Дмитр. Арджеванидзе умерь двадцатого декабря 2[4] дня 1899 года в Тифлиси" – სჲა (261) გვ., მარცხენა არშიაზე, შავი მელნით.
2. „1894 წ. ნინო კონსტ. მამაცოვი მოკვდა" – სოვ (276) გვ. კოლონტიტულთან, შავი ფანქრით.
3. „1900 году, января, 4 дня, бывалъ братъ Антонй Арджеванидзе съ Баки приъхаль" – სოზ (277) გვ. ზემოთ და მარცხენა არშიაზე, შავი მელნით, პირველი მინაწერის ავტორის ხელით.
4. „ღვთისმეტყველი. ბ. კ." – სპე (285) გვ. ზედა არშიაზე, ბიძინა კერატიშვილის ხელით, ჩამატებულია სიტყვასთან გრიგოლ.
5. „8 Априля, 1899 г. родилас [в] Тифлиси Тамара Арджеванидзе" – ტვ (306) გვ. თავსამკთან, შავი მელნით. ამავე შინაარსის მინაწერი ტზ (307) გვ. 8 აპრილის ქორონიკონის გასწვრივ.
6. „1893 წელსა არჯევანიძეთა იოანე დაიბადა 23 მაისს, ოცდა სამსა მაის[სა]" – ტია (311) გვ. თავსამკთან, მარჯვნივ, შავი ფანქრით.
7. „1819 г. Умерь царевичъ Давидъ.[80] С.П.Б. мая 13 дня" – ტიზ (317) გვ. მარჯვნივ არშიაზე და სტრიქონთა შორის.
8. „Георги Туркистановъ 1901 г. былъ и читал ето" – ტიჱ (318) გვ. მარცხნივ არშიაზე, შავი ფანქრით.
9. „1893 г. Иоанъ Арджеванидзе 23 мая Родился въ городъ Тифлисъ" – ტით (319) გვ. არშიაზე, შავი ფანქრით.
10. „Съ Нори пришла 18 дня 1895" – ტკვ (326) გვ. მარცხნივ არშიაზე.
11. „Тамара Картвелова Умерла 29 юня 1898 г". – ტკთ (329) გვ. სტრიქონთა შორის, შავი მელნით.
12. „Самсонъ Кошта городъ житель Кутаисъ" – [უივ] (416) გვ., ქვედა არშიაზე, შავი ფანქრით.
13. „ვახტ[ანგის] სტამბ[ის] ბიბლიის ფრაგმენტი. ჩანს დაუბეჭდიათ 1710 წლამდე. ქ. მიტროპოლიტი გაიოზი"[81] – ფორზაცად დაკრულ ფურცელზე. იქვე:

80. დავით გიორგის ძე ბაგრატიონი.

81. გაიოზ წილკნელის ეს მოსაზრება მისაღები არ არის. საკმაოდ ხშირია წიგნების ფორზაცებად უფრო ძველი გამოცემების ფურცლების გამოყენების შემთხვევები.

14. „Антоній Арджеванидзе женился 1892 году на Нино Картвеловой“.
15. „В Тифлисъ 1893 году, мая 23 дня, утром Родился Иоан Арджеванидзе“.
16. „Невестка Нино Георгиевна, урожденная Картвелишвили, Родиласъ в городе Тифлиси 1873 году, января 14 дня“.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: სჟბ (292), ტდ (304), ტწ-ტთ (308-309) და ტლა (331) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1985 წელს.

6. P 2/1710 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1710. – ა-ტქვ. (1-396) გვ. – წიგნს აკლია: წინა აღუნუსხავი გვერდები და დასასრული ტქვ (397)-დან.

ყდა: (15x10) სმ. ახალი, მუყაო შავ ხავერდში. წიგნი რესტავრირებულია.

ბეჭედი: „Букинистический магазин № 22 6/XII. 1973. აქტი №4. 25 მანეთი.“
ყოფილ წიგნის პალატაში რეგისტრირებული იყო 1973 წელს.

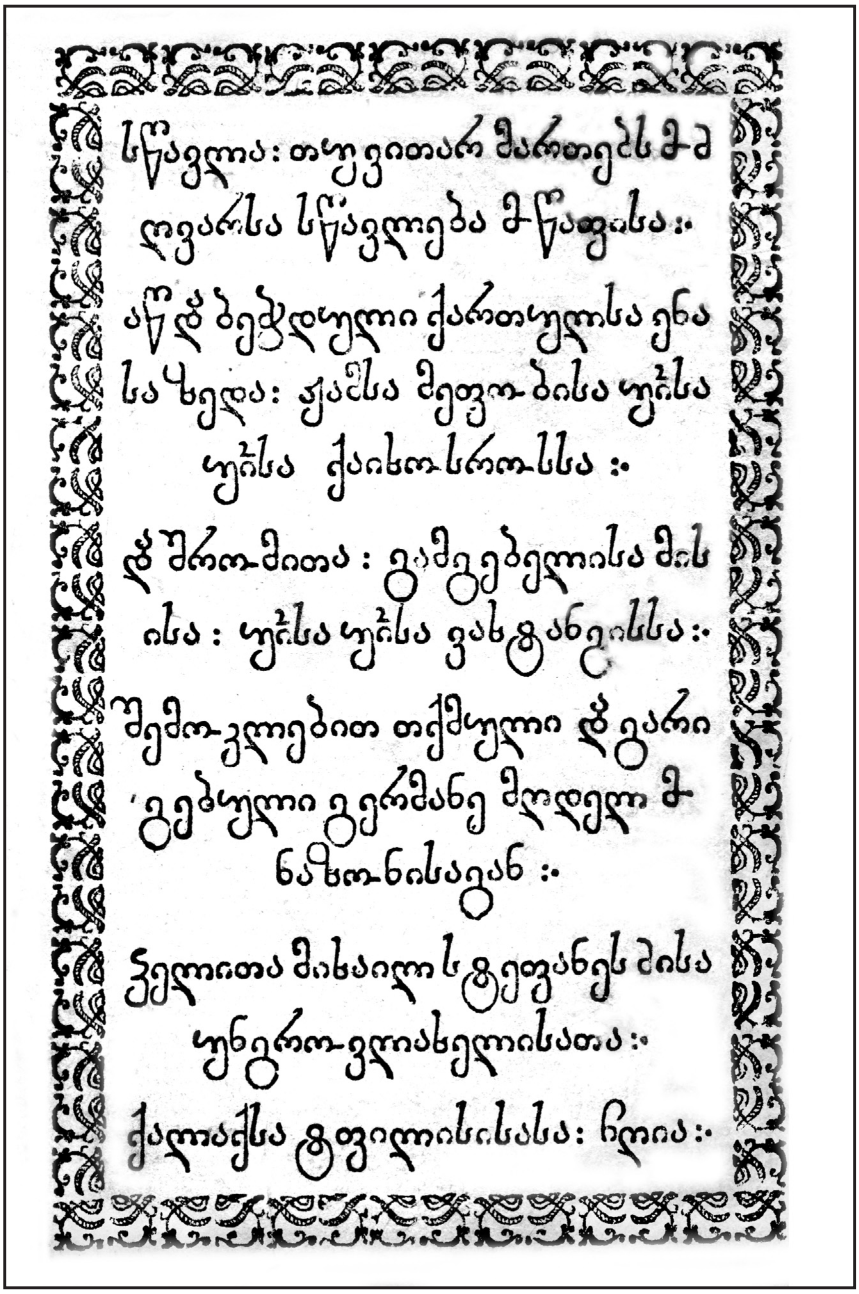
სწავლა: თუ ვითარ მართებს მ-ძ
ღვარსა სწავლება მ-წაფისა:
აწ ად ბეჭდული ქართულსა ენა
სა ზედა: ქაჴსა მეფობისა უჯსა
უჯსა ქაიხოსროსსა:
დ შრომითა: გამგებელისა მის
ისა: უჯსა უჯსა ვახტანგისსა:
შემოკლებით თქმული დ გარი
გებული გერმანე მღდელ მ-
ნაზონისაგან:
ჴელითა მიხაილ სტეფანეს ძისა
უნგროვლახელისათა:
ქალაქსა ტფილისისასა: ჩღია:

გერმანე. სწავლა... ტფილისი, 1711 – თავფურცელი

გერმანე მღვდელ-მონაზონი. სწავლა თუ ვითარ მართებს მოძღვარსა სწავლება მოწაფისა. – ტფილისი – 1711

უია (411) გვ. = ა[8]-რ[8] , ს[4] ფ.

შრიფტი: მხედრული, სიმაღლე 10 სტრ.= 75 მმ. ერთ გვერდზე 14 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი (11x7) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, მხედრულით, ზედა კუთხეში. დაშვებულია შეცდომები: კთ (29)-ის შემდეგ მ (40), როზ (177)-ის ნაცვლად სოზ (277). ამიტომ გვერდთა საბოლოო მონაცემი 100-ით მეტს უჩვენებს.

სიგნატურა: ასოებრივი, მხედრულით, ფურცლობრივი, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-4 ფურცელი: ა, ა ბ, ა გ, ა დ – – – –; ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ – – – – და ა.შ. დაშვებულია შეცდომები: ჲ რვეულში ჲგ-ს ნაცვლად ორჯერაა ჲდ, ხოლო ო რვეულიდან ყოველ მესამე ფურცელს აქვს დ (4), მეოთხეს კი გ (3).

ბეჭდვა: ერთ ფერში, აქვს კუსტოდები. ტექსტი დაბეჭდილია კითხვა-პასუხის სახით.

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სწავლა, თუ ვითარ მართებს მოძღვარსა სწავლება მოწაფისა. აწ დაბეჭდული ქართულსა ენასა ზედა. ჟამსა მეფობისა, უფლისა, უფლისა ქაიხოსროსსა და შრომითა გამგებელისა მისისა უფლისა უფლისა ვახტანგისსა. შემოკლებით თქმული და გარიგებული გერმანე მღდელ-მონაზონისაგან. კელითა მიხაილ სტეფანეს ძისა უნგროვლახელისათა. ქალაქსა ტფილისისასა, ჩღია (1711)“.

ბაგრატიონთა გერბი – მეორე ვარიანტი, ორლომიანი - წინა [2] გვ.

ვახტანგის ანლერძი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომობით, ძირ მოდგმით დავითიანმან. ძის ძემან სახელ განთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმის წულმან ქებულის მეფის არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფისა გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. განმგებელმან ქართლისამან. ბატონისშვილმან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა. საკსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულისა თუთასათვის, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეუღლისა ჩემისა, ჩერქეზის ბატონის ასულისა რუსუდანისა, ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [3-4] გვ.

ავტორის მიმართვა – „**ყოველთა მკითხველთა გიხაროლენ**! ჟამსა მას, ოღეს მეფობდა ქართველთა ზედა ძირთაგან დავითისა აღმოცენებული, მეფე ქაიხოსრო და

მის წილ განაგებდა სამეფოსა მისსა ძმა მისი, მამულის რჯულის განმამაძლიერებელი და ქრისტეს სარწმუნოებისათვის ცეცხლებრ მოტყინარე ბატონიშვილი ვახტანგ, საუკუნოდ ყოს უფალმა კსენება მისი, ამან მოიხენა სტამბა ქვეყანით ვლახეთით, რაჟამს უფლებდა ვლახეთს იოანე კონსტანტინე ბრანკოვანე ბასარაბა, და მომართა ქვეყანასა ქართლისასა დიდის საფასითა და წარსაგებელითა და აღავსო და განანათლა ქვეყანა ჩვენი წიგნებითა, რომელი დაკლებულ იყო ჟამთა ვითარებისაგან, მღევართაგან ქრისტეს რჯულისათა. მას ჟამსა მე, ცოდვილმა, და ორკერძოვე სულით და ხორცით უძლურმა ხუცეს-მონაზონმა, მონამან და მოსამსახურემან ქალაქს, სიონისა ღვთისმშობელისამან. და მლოცველმან ამათ გემო კსენებულთა პატრონთამან. ცოდვილმან გერმანემ, ვილვაწე მცირე რამ სალვაწი და აღვსწერე სარწმუნოება ჩვენთა სარწმუნოებათაგან შემოკლებით გამოკრებული და მცირედი რამ სწავლა შვიდის საიდუმლოსი, რაც ოლენ ჩემი უგულისკმო გონება მისწვდებოდა, არა თუ ყოველი ძალი საიდუმლოსი აღვსწერე ეს დიდთა და სარწმუნოთა კაცთაგანც ძნელად შესაძლებელ არს, არამც თუ ჩემებრ დაბნელებულისა, არამედ ეს ოლენ ვიმუშაკე, რათა იკითხევდენ და ისწავლიდენ ყმანი ახლადმოსწავლენი და მეცნიერებად ღვთისა მოვიდოდენ. და არა იყვნენ ჩვენგან განშორებულთა მწვალებელთ შვილთაგან დაწუნებულნი და სიტყვაუგებელნი. ამისთვის დავსწერე საეროს სიტყვითა, რომ ახლად მოსწავლენი ყრმანი სიადვილისათვის მსწრაფლ ზედ მიიწეოდენ და უცდომელად დაისწავლიდენ და ესრეთ მეცნიერებად აღიყვანებდენ გონებასა მათსა ხედვად ღვთისა. ესეცა არა უგულებელსყო ყრმათათვისცა დიდად მოღვაწემ და სწავლაშემატების გულსმოდგინემ სულიერად და კორციელად გამგეობის ტრფიალმან. ბატონის შვილმა ვახტანგ. და დააბეჭდვინა თვისთა საფასეთა წარსაგებელითა. აღიდოს ღმერთმან ორსავე შინა ცხოვრებასა. აწ ვინცა ვინ ამ ჩემს ნამუშაკევს წარიკითხვიდეთ, რომელიც გონებაში არ გენიშნოსთ, მაშინვე ნუ დაბრკოლდებით ჩვენსა უმეცრებასა ზედა, არამედ აღმოიკითხევდეთ წიგნთა და მაქვს სასოება უფლისა მიერ, მსწრაფლ გულისხმაჰყოთ, ვითარმედ არა ჩემის მუცლისმეზღაპრობით მითქვამს, არამედ რომელი მინახავს წერილისაგან, ის აღმიწერია“ – [5-10] გვ.

ტექსტი:

მოწაფისა და მოძღვრის კითხვა-პასუხი მართლმადიდებლურ საკითხებზე – ია-უ (11-400) [300] გვ.

ავტორის ბოლოსიტყვაობა – „ეს არის სწავლა შვიდის საიდუმლოსი, შემოკლებულად თქმული, გლოცავ გლახაკი ბერი გერმანე, ყრმანო ახლადმოსწავლენო, რათა იკითხევდეთ და გეპირით დაისწავლიდეთ, ამისთვის დავსწერე საეროსა და სოფლურის სიტყვითა, რომ სიადვილისათვის მსწრაფლ ზედ მიიწივნეთ და მტკიცედ

დაიდოთ გონებასა და ჩემ ცოდვილისათვის შენდობას იტყოდეთ“ – უა (401) [301] გვ.[82]

ძირითადი მართლმადიდებლური ლოცვები: 1. „მამაო ჩვენო“ – უბ (402) [302] გვ. 2. „მრწამსი“ – უგ-ვე (403-405) [303-305] გვ. 3. „სასოება“, „გიხაროდენ“ – უვ (406) [306] გვ. 4. „ათი მცნება“ – უზ-უია (407-411) [307-311] გვ.

გაფორმება: სადაა, თავფურცელი ჩასმულია ორნამენტულ ჩარჩოში, თავსამკ-ბოლოსამკი გამოყენებულია პირველ და ბოლო გვერდებზე.

1. K 368/109 – გერმანე. სწავლა ... – ტფილისი. – 1711. – უია (411) გვ. – სრული, კარგად დაცული ცალი.

ყდა: (14x10) სმ. ხის, ყავისფერი, ტვიფრული ტყავით. ორმაგი ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრში – სტილიზებული ჯვარი. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყუა ტვიფრული.

მინაწერები:

1. „11 руб. Меладзе, 11 руб. Манташова, Зукакова“ – უკანა ფორზაცზე, ფანქრით.
2. იქვე: „ⴔⴗⴜⴈ ⴀⴣⴀⴆⴈ, ⴔⴈⴘⴈ ⴆⴀⴚⴀⴓⴈ, ⴈⴓⴈ ⴆⴀⴍⴔⴈⴘⴈ“.
3. „ⴔⴜⴔ ⴁⴀⴆ.[ⴑⴔⴈⴓ] ⴑⴔⴍⴑⴜⴀ ... ⴖⴚⴍⴆ-ⴜⴀ (1858), ⴆⴀⴓⴖⴜⴈⴜ ⴘⴆⴈⴜ ⴚⴆ (27)-ⴜⴀ ⴁⴍⴔⴜⴀ ⴂⴀⴓⴁⴍⴈⴖⴚⴀⴍⴀ ⴈⴀⴚⴈⴘⴈ, ⴔⴜ ⴀⴈⴍⴈⴆⴆⴍⴔⴀⴣⴀ“ – უია (411) [311] გვ.

ბეჭედი: „საქართველოს სოც. საბჭ. რესპუბლ. რევ. კომ. ბიბლიოთეკის სამკითხველო“ – მზ (47), რმე (145) და სხვა გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1934 წელს.

2. FS 5 388 – გერმანე. სწავლა ... – ტფილისი. – 1711. – უია (411) გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (15x10) სმ. ხის, ორივე ფრთა გატეხილი, ყავისფერი, დაზიანებული, ტვიფრული ტყავით, ტვიფრი გადაშლილია, ყუა – ძალზე დაზიანებული.

ასაკინძი: ამოვარდნილია უგ-უდ (403-404) გვ.

სარესტავრაციო: ყდა, იზ-იწ (17-18), ლა-ლდ (31-34), მზ-მწ (47-48), რიგ-რიდ (113-114), რკზ-რკწ (127-128), ტპთ-ტჟ (389-390), უგ-უდ (403-404) და ბოლო უია (411) [311] გვ.

ჩანართი: სომხური ხელნაწერის ფურცლები. ტექსტი დაწერილია გასანთლულ ქაღალდზე, ორ სვეტად. გამოყენებულია ფორზაცად.

---

82. შეცდომით გადასმულია ასოები უა (401) კოლონციფრის ნაცვლად. დაბეჭდილია აუ. გვერდთა რეალური რაოდენობა არის 301.

დანართი: ფურცელი წიგნის საგამომცემლო მონაცემებით. დაწერილია წითელი მელნით, დიდი, მხედრული ასოებით, ქვეშ ფანქრით მიწერილია: „კარიჭ. № 15".

მინაწერები:

1. „ქორონიკო[ნი] ჩლია (1711)" – გერბის ქვეშ, იმავე გვერდის არშიაზე, გაურკვეველი მინაწერები სომხურად.
2. „ქ. მოიხსენიე, ყფალო, მონა შენი, ცოდვილი მეყლდე, ამ წიგნის მყიდავი, ღვდა ჩაცონი კაფერდანი. მხილველნო, ვინც რომ იხილოთ, შენდობა მიბოძანეთ ჩაცონებზო" – დ (4) გვ. კალაფონის ქვეშ და ია (11) გვ. თავსამკის ზემოთ შავი მელნით მიხატულია ჩიტი და ყვავილები.
3. „ქ. ღოთჩისა [ეაყოფისა] მანამდის ათ იყო, რისთვინ გააჩინა ... მოლჩედობისა ..."[83] – ლა-ლგ (31-33) გვ. ზედა არშიაზე.
4. „ქ. ეს ვართა ლაყნე ჰერყვრყმა" – ქე (95) გვ. შავი მელნით.
5. „ქ. ისმინე ჰაჰასი ჰასყხისა ამისი, რომ თქვენი ...". – უია (411) გვ.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: უი (410) უია (411) გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი" – წინა ფორზაცზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

3. FS 5 655 – გერმანე. სწავლა ... – ტფილისი. – 1711. – [36] ხელნაწ. მთ-ტობ (49-372) ბეჭდ. [24] ხელნაწ. [14] ხელნაწ.[84] გვ. წიგნის მნიშვნელოვანი ნაწილი აღდგენილია ხელნაწერით.

ყდა: (14x10) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი ტვიფრული ტყავით, ორნამენტულ ჩარჩოში არაბესკა. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული, დაზიანებული. ფურცელთა შემონაჭერი აგურისფერია.

ხელნაწერი: აღდგენილია წიგნის ხარვეზები. თავფურცელიდან – მხოლოდ საგამომცემლო მონაცემებია, [3-4] გვ. შეუვსებელია. [5]-ზე იწყება ვახტანგის ანდერძი, რომელსაც, ბეჭდურის შესაბამისად, გ (3) აწერია. ხელნაწერის დანომვრა გრძელდება ჱ (8)-მდე. [9-10] შეუვსებელია. ძირითადი ტექსტი იწყება ია (11)-დან. მომდევნო გვერდებს რესტავრატორი აღარ აღნუსხავს, რადგან წვრილად ნაწერს ბეჭდურ გვერდებთან ვერ ამთხვევს. ტექსტი თითქმის მთლიანად ერთი ხელითაა აღდგენილი. გამოტოვებულია მხოლოდ უგ-უია (403-421) გვერდების ტექსტი. ბოლოში ჩართული 7 სუფთა გვ. მოწმობს, რომ მათი შევსებაც განსაზღვრული იყო.

83. მინაწერი უკავშირდება ლ (30) გვერდზე დასმულ შეკითხვას მამის, ძისა და სულიწმიდის განყოფის მოსაზრების შესახებ.

84. ამავე ხელითაა აღდგენილი FS 4 995 ეგზემპლარი. K 31 445/309 მინაწერთან შედარება გვაფიქრებინებს, რომ ეს ექვთიმე თაყაიშვილის კალიგრაფიაა.

მინაწერი: „მანსაროვი ივანე, ვასიკო ჩუბინოვი“ – წინა ფორზაცზე, იქვე ფანქრით – გაურკვეველი მინაწერები.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – წინ ჩართულ ფურცლებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

4. FS 4 995 – გერმანე. სწავლა ... – ტფილისი. – 1711. – ჲთ-ჳი (69-410) გვ. – წიგნს აკლია: დასაწყისი ჲჱ (68), აგრეთვე პა-პბ (81-82) და ბოლო ჳია (411) გვ.

ყდა: (14x10) სმ. ხის, ყავისფერი, მოოქრული, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორმაგი ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრში – მედალიონი. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი. ყუა ტვიფრულია, თავსაკრიანი. ფურცელთა შემონაჭერი აგურისფერია.

აკინძვა: დაშვებულია შეცდომები – ტჲ (360)-ის შემდეგ გვერდები ძალიან არეულია.

სარესტავრაციო: ყუა, ოთ-პ (79-80), ჳა-ჳდ (401-404) გვ.

ჩანართი: ფორზაცად გამოყენებულია ხელნაწერის ფრაგმენტები, შესრულებული შავი მელნით, წვრილი ნუსხურით. ქვედა ფრთაზე, ყდასა და ფორზაცს შორის ჩაკრულია უფრო მსხვილი ნუსხურით ნაწერი ფურცელიც.

მინაწერი:

1. „ნეტარ არს კაცი, რომელი არა მივიდა ზრახვასა ...“[85] – რკჱ (128) და ტპჱ (388) გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – წინა [1] და [4] გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

85. ფსალმუნის პირველი კანონის დასაწყისი.

აწ მეორე დაბეჭდული ქართულს ენასაზედა:
ჟამსა ამაღლებულისა მეფისა ჴ͠ნსა ჴ͠ნსა
ქაიხოსროსსა :

შრომითა და წარსაგებელითა სათვასეთათა
განმგებელისა მისისა ბატონის შვილის
ჴ͠ნსა ჴ͠ნსა ვახტანგისსა :

ჴელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანე შვილისა
უნგრო-ვლახელისა :

ქალაქსა ტფილისისასა
ქრისტეს აქათ : ათას შვიდს და თერთმეტი :

გაიმართა ჴელითა სიონის დეკანოზის შვი
ლის გაბრიელისათა

დავითნი. ტფილისი, 1711 — თავფურცელი

დავითნი. – ტფილისი. – 1711

[4], ე-სმწ (5-248), $ა_2$–$ლზ_2$, [2] გვ. = $ა^8$, $ბ^4$–$კ^4$, $ლ^6$, $ნ^4$–$ო^4$, $ა_2{}^4$–$ე_2{}^4$ ფ.

შრიფტი: მხედრული, ნუსხა-ხუცურისა და ბერძნულის გარევით, ძირითადი შრიფტის სიმაღლე 10 სტრ.= 80 მმ. ერთ გვერდზე 19 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი (15x13) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, მხედრული, ზედა კუთხეში. წინა 4 გვერდი დაუნომრავია, მაგრამ სათვალავში ნაგულისხმები. უკოლონციფროა ბოლო ორი გვერდიც; ფსალმუნთა ტექსტი და დანართი ცალ-ცალკეა აღნუსხული. პაგინაციაში დაშვებულია შეცდომები: ლბ (32) 2 ჯერ, ქგ (93) გამოტოვებულია. ქვ (96)-ის შემდეგ 2 გვერდი დაუნომრავია, რკბ (122) და რქგ (193) 2 ჯერ.

სიგნატურა: ასოებრივი, მხედრულით, ქვემოთ, ცენტრში. პირველი რვეულის [2] ფურცელზე გარეულია მრგვლოვანიც. ათვლა იწყება პირველი ფურცლიდანვე, გამოცემა ძირითადად აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-2 ფურცლები: ა, ა ბ, – – – –; ბ, ბ ბ, – – – – და ა.შ.

ბეჭდვა: ერთ ფერში. აქვს კუსტოდები, ცვლადი კოლონტიტული.

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „[დავითნი] აწ მეორე დაბეჭდული ქართულს ენასა ზედა. ჟამსა ამაღლებულისა მეფისა, უფლისა, უფლისა ქაიხოსროსსა. შრომითა და წარსაგებელითა საფასეთათა განმგებელისა მისისა ბატონისშვილის უფლისა უფლისა ვახტანგისსა. კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანე შვილისა უნგროვლახელისა. ქალაქსა ტფილისისასა, ქრისტეს აქათ ათას შვიდას და თერთმეტი. გაიმართა კელითა სიონის ღეკანოზის შვილის გაბრიელისათა“.

ბაგრატიონთა გერბი – მეორე ვარიანტი, ორლომიანი – წინა [2] გვ.

გერბის სიმბოლიკის ამხსნელი ლექსი:[86]

„ამ შურდულითა დავით სძლო გოლიათს, არ თუ მავებდა,
ლომნი ტახტისა სოლომონს, შჯს სიბრძნეს მოუსწავებდა,
მჯსნელი, ვინ აღთქმას უღებდა, ქმნულთ ეგრეთ გაუთავებდა
და ვით ძალედვა და შეჰგვანდა, მის მტერზედ ეგრე დავებდა.
ქართველთ მეფენი დავითის გვარტომით, მოდგამობითა,
თჯთ ყოვლად წმიდა, უბიწო, არის მათ ძირთგან შობითა,
ვართ მისთჯნ წილად ხდომილნი და მისის იმედობითა,

86. ნაწყვეტი 1709 წლის „სამოციქულოში“ დაბეჭდილი ტექსტიდან.

და ამად არ ვიქმნათ უხილავთ მტერთაგან ლახვარსობითა“ – გერბის ქვეშ.

ვახტანგის ანდერძი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომობით, ძირ მოდგმობით დავითიანმან. ძის ძემან სახელ განთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმისწულმან ქებულის მეფის არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფისა გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. განმგებელმან ქართლისამან. ბატონისშვილმან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა. სახსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულის თუთასათვის, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეუღლისა ჩემისა ჩერქეზის ბატონის ასულის რუსუდანისა, ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [3] გვ.

ბიბლიური დავითისადმი მიძღვნილი ლექსი ბერძნულ ენაზე:[87]

ΣΤΙΧΟΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΙΟΝ ΔΑΒΙΔ.

Σίγησον Ὀρφεῦ, ῥῖψον Ἑρμῆ τὴν λύραν.
Τέρπους ὁ Δελφοῖς, δεῦρον εἰς λήθην ἔπι.
Δαβὶδ γὰρ ἡμῖν πνεύματος κρέκων λύραν.
Τρανοῖ τὰ κρυπτὰ τῶν θεοῦ μυστηρίων.
Πληθὴν παλαιῶν ἱστορεῖ τεραστίων.
Κινεῖ πρὸς ὕμνον τοῦ κτίσαντος τὴν κτίσιν.
Ἅπαντας σῴζων, μυσταγωγεῖ καὶ γράφει.
Ἁμαρτάνοντας εἰς ἐπιστροφὴν φέρει.
Πολλοῖς σὺν ἄλλοις, καὶ κριτοῦ δηλῶν κρίσιν.
Σμήχειν διδάσκει, ψυχικὰς ἁμαρτάδας.

– წინა [3-4] გვ.

ტექსტი:

კანონები (20) და ფსალმუნნი (150) – ე-სკე (5-225) გვ.
ფსალმუნი დავითისი, რაჟამს ეწყო გოლიათსა – სკვ (226) გვ.
გალობა მოსესი, გამოსლვათაგან – სკზ-სკთ (227-229) გვ.
გალობა მოსესი, მეორისა სჯულისაგან – სკთ-სლდ (229-234) გვ.
ლოცვა ანნასი, სამოელის დედისა – სლდ-სლე (234-235) გვ.
ლოცვა ამბაკომ წინასწარმეტყველისა – სლვ-სლჱ (236-238) გვ.
გალობა ესაია წინასწარმეტყველისა – სლჱ-სლთ (238-239) გვ.
ლოცვა იონა წინასწარმეტყველისა – სმ (240) გვ.

87. ლექსის თამარ ბრეგაძისეული თარგმანი გამოქვეყნებულია ქრ. შარაშიძის დასახ. ნაშრომში. იხ. გვ. 139.

ლოცვა წმიდათა სამთა ყრმათა – სმა-სმდ (241-244) გვ.
გალობა წმიდათა სამთა ყრმათა – სმდ-სმვ (244-246) გვ.
გალობა წმიდისა ღვთისმშობლისა – სმზ (247) გვ.
წინასწარმეტყველება გაქარიასი – სმზ-სმჱ (247-248) გვ.
განგება ფსალმუნთა – $ა_2$-$ლე_2$ (1-35) გვ.

მესტამბეთა შენიშვნები – „ქ. დაიბეჭდა ქალაქსა ტფილისისასა. ქორონიკონსა ქრისტეს აქეთ ათას შვიდას და თერთმეტსა; ქ. კელითა მესტამბე მიხაილ სტეფანე შვილის უნგროვლახელისათა“ – ტექსტის ბოლოს.

მესტამბეთა ლექსი:

„ქ. ნავთსაყუდელსა მენავე, რა მივლენ, განისვენებენ,
მოყვასთა თვისთა სამყოფთა ნახვა სწადს, მით ისვენებენ,
ჭირთ მყოფნი, ლხინსა შესრულნი, მას აღარ მოიჩვენებენ
და რა ბეჭდვა მბეჭდავს უსრულდეს, თავსა არ შეიჩვენებენ“

– ბოლოში.

ვახტანგის პორტრეტი – მეორე ვარიანტი –უკანა [2] გვ.

გაფორმება – გრავიურა: 1. დავით წინასწარმეტყველი.[88] წარწერები: „წმიდაო დავით, მეოხ ეყავ ვახტანგს“, „კელთა ჩემთა ქმნეს საგალობელნი და თითთა ჩემთა საქებელი“ – [4] გვ.

გამოცემა გამოირჩევა ჩარჩოთა და ორნამენტთა სიუხვით, გამოყენებულია თავსამკ-ბოლოსამკები, არაბესკები.

1. FS 1 098/2 09 – დავითნი. – ტფილისი. – 1711. – [4], ე-სმჱ (5-248), $ა_2$-$ლზ_2$ (1-37), [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (20x16) სმ. ხის, ყავისფერი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრში: ბედა ფრთაზე მცენარეული სამკი ოვალურად, ქვედაზე – სტილიზებული ჯვარი.[89] შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი. ყუა ტვიფრული.

მინაწერები:

1. „ნოქრის ნეჭით, თქვენის ძენ[ვნით], ღთით ქაიყიდა თაჭახი“, „ქაიყიდა ცყავი“, „ავიღე ძე ქალალდი ანეაშიძის ... “, „ვიყიდე ნექსი, ქოთი წიწაკის ...“ – ყველა ერთი ხელწერით წინა ფორზაცის [2] გვ. შავი მელნით. იქვე:
2. „ქ. ღთით ქაიყიდა ქოთი ცხვაშის ... ნეჭით ჩღქ (1780) ...“.
3. „ქ. დავწერე წიენი ქიოშეიძ ...“ – წინა ფორზაცის [3] გვ. შავი მელნით.

88. იხ. დანართი I, N 21.

89. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახელებული ნაშრომი, დამატება III-16. №39.

4. „ქ. ღ[მერთი]თ, დაიბადა იოვანე [მ]კათათვის ჩვიდმეტს, ქორონიკონს უნთ“ [459+1312= 1771 წ.] – წინ ჩართული ფურცლის პირველ გვერდზე, შავი მელნით. იქვე:
5. „ქ. მიიცვალა იოვანე, იანვრის ა (1) ქორონიკონს უნა“. [451+1312=1763 წ.] იქვე:
6. „ქ. პაცარა მარიამი მიიცვალა ქრისტ[ეშობ]ის თვეს კ (20), უნიბ, სიმონის ჯალაბი“. [450+1312=1774 წ.]
7. „ქ. ირინე მიიცვალა თებერვლის კ (20), ქ[ორონი]კ[ონ]ს უნიე“ [450+15+1312=1777 წ.]
8. „ქ. სიმონ დედა მიიცვალა მაისის ორს, ქრისტეს აქათ ჩღოზ (1777), ვინც წაიკითხოს, შენდობა ბრძანოს“. იქვე სხვა ხელით:
9. „სიკვდილი კაენისაგან აბელისა“.
10. „ქ. ესე დავითნი სიმონის დედის არის, ვინც წაიკითხოს, შენდობა ბრძანოს“ – წინ ჩართული ფურცლის [2] გვ. იქვე:
11. „ქ. სიმონ[ის] დედა მიიცვალა ყიზლარს, მაისის ორს, ქრისტეს აქეთ ათას შვიდას სამოცდა ჩვიდმეტს, ვისაც ღმერთი წამს, შენდობა ბრძანოს“. იქვე:
12. „მე წიგნი ყიზლარს მოსახლე ჩღპგ (1783)“. იქვე:
13. „ქ. ვინც ესა დავითნი მოიპაროს ამისა მადლი გაუწყრეს, ამინ“ – იქვე:
14. „უფალო ღმერთო, იესო ქრისტე“. იქვე იგივე სხვა ხელწერითაც.
15. „არსენ“ – ასოგრეხილით, თავფურცელზე.
16. „ნეფე ვახტანგი არის, დიდათ სახელგანთქმული ქართველთ ბატონი“ – ბოლო გვერდზე, ვახტანგის პორტრეტის ზემოთ. იმავე ფურცლის ვერსოზე:
17. „ღმერთო, შენ მიე ცხონება ამის დამაგდებს“.
18. „ქ. ღმრთით, მეჩეთის წინ შარიფამ მამცა [ჯამათით] თეთრი“, „დარჩა ჩემი შარიფაზე თეთრი“.
19. „და წელიწადში ხუთი მინალთუნი იპლაჩი ჰაყი (?) უნდა მამცეს. ქ[ორონი]კ[ონ]ს ულა, იანვარს გასულსა“. [431+1312=1743 წ.]
20. „ქ. კიდ[ევ]... [შა]რიფამ თეთრი, კიდევ ფქვილი, საბაგო ... ფასი, მარილი მამცა“ – უკან ჩართული ფურცლების პირველი გვ. იქვე:
21. „ქ. ღ[მრთი]თ, დაიბადა აკოფი ...“. იქვე:
22. „ქ. ღ[მრთი]თ, დაიბადა გიორგი ...“. იქვე:
23. „ქ. ღ[მრთი]თ, დაიწერა ათას შვიდას ოთხმოცდა თოთხმეტს, გიორგობის თვის ხუთსა. ისაკის ქორწილის ქონა ამთენს ...“ – უკან ჩართული ფურცლების [1] გვ.
24. „ქ. მე ავიღე ღ[მრთი]თ, ათას რვაასი ...“ – უკან ჩართული ფურცლების [2] გვ. იქვე:

25. „ქ. ჩემი ძმა, იაკობი, მიიცვალა აპრილის თვრამეტს, წელს ქრისტეს აქეთ ჩყა (1801). ვისაც ღმერთი სწამს, ვინც წაიკითხოთ, შენდობა უბძანეთ". იმავე გვერდზე იგივე მინაწერი სხვა ხელწერითაც. იქვე:
26. „ქ. უფალმან შეიწყალოს იაკობის სული; გიორგი – ღმერთმა ადღეგრძელოს".
27. „ქ. კახის მეფის ძე, ლევან ბატონიშვილი [და] პატრიარქი წაბრძ[ანდ]ნენ ყიზლარიდამ საქართველოს, [მ]კათათვის კა (21), ... ქორონიკონს უნიბ [450+12=462], ქრისტეს აქეთ ჩღნკდ [1750+24=1774 წ.], ამდენი ათას შვიდას სამოცდა თოთხმეტს" – უკან ჩართული ფურცლის [3] გვ.
28. „ქ. უფალო ღმერთო, იესო ქრისტეო, ძეო ღ[მრთისა]ო, თაყვანისა ვცემ შენი პატიოსანის სისხლით ნასყიდი უღირსი მონა, რათა ისწავლოს" – უკანა ფორზაცის [4] გვ.

სხვა მრავალი, გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერი ფორზაცებსა და თავფურცელზე.

ბეჭედი: 1. „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი" – წინ ჩართულ ფურცლებზე, გ (3) და სხვა გვ. 2. რვაკუთხა ბეჭედი ასომთავრული გაურკვეველი ტვიფრით – თავფურცლის ორნამენტული ჩარჩოს ზემოთ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

2. FS 4 587/09[90] – დავითნი. – ტფილისი. – 1711. – [4], ე-სმჩ (5-248), $ა_2$-ლზ$_2$ (37), [2], [7] ხელნაწ. გვ. – სრული, კარგად დაცული ცალი.

ყდა: (20x16) სმ. ხის, ყავისფერი ტყავით, რელიეფური, ვარაყიანი ტვიფრით: ორნამენტულ ჩარჩოში სასულიერო შინაარსის მრავალფიგურიანი კომპოზიცია, ქვედა ფრთაზე ღვთისმშობელი ყრმით, ალაგ-ალაგ შეიმჩნევა სლავური ასოები. შერჩენილია მეტალის შესაკრავის ნაშთი. ყუა ტვიფრულია, დაზიანებული. ფურცელთა შემონაჭერი მოოქრულია, ამოკაწრულია ორნამენტები. ფორზაცად ჭვირნიშნიანი ქაღალდი: „1781", „MR".[91]

სარესტავრაციო: ყუა. ქვედა ფრთა თითქმის მოცილებელია კორპუსს.

მინაწერები:

1. „შეძენილია დეკემბერში, 1906 წელს. ე. თ".[92] – წინა ფორზაცზე, შავი მელნით, იქვე იმავე ხელით წერია წიგნის საინვენტარო ნომერი.
2. „ქ. ალექსანდრე დაიბადა მარტის ოცდახუთს, დასაბამითგან 7238, ქრისტეს აქეთ 1730"[93] – კბ $_2$ (22) გვ. ფსალმუნთა განგების ცხრილში, სვეტთაშორის.

---

90. ეგზემპლარი გამოფენილი იყო უნგრეთში, მიკლოშ კიშისადმი მიძღვნილ სიმპოზიუმზე, 1985 წლის 25-28 აპრილს.

91. ჩანს, წიგნი დაყდავებულია XVIII საუკუნის 80-იანი წლების შემდგომ.

92. მინაწერი შესრულებულია ექვთიმე თაყაიშვილის ხელით ქ.შ.წ.კ.გ. საზოგადოებაში.

93. შესაძლოა, ეს იყოს ვახტანგ VI-ის შვილიშვილის, ალექსანდრე ბაქარის ძის დაბადების თარიღი, რომელიც სამეცნიერო და საცნობარო ლიტერატურაში დაუზუსტებელია. მ. ქავთარია არ ეთანხმება

3. „ქ. წელსა 7238 დასაბამითგან, ქრისტეს აქეთ 1730, მარტსა 25, დაიბადა ბატონი ალექსანდრე, ღმერთმან გაზარდოს" – ლ8_2 (37) გვ.
4. „ჩყნე (1855) წელთა, დეკემბრის პირველს გარდაიცვალა ნეტარად ხსენებული თავადი, პოლკოვნიკი, სიმონ ზურაბ სალთხუცის ძე წერეთელი, და თვითცა სალთხუცი იმერთა მეფე სოლომონისა, და დღესა ერთგულებასა შინა თვისის ხე[ლ]მწიფე იმპერატორის ალექსანდრე ნიკოლაევიჩისა, აღსრულდა ხნითა სამეოცდა მეთვრამეტე წელში მყოფი" – ბოლოში ჩართული ფურცლების [7] გვ.

ჩანართი: [16] გვ. სტროფთა გაუმიჯნავად ჩაწერილი სასულიერო ლექსები:

1. „ქ. მოდი ელია, ელია, შენ მომაშვრელ ხელია,
ვაიმე, სულო, ცოდვილო, ჯოჯოხეთი რა ძნელია.
ერთი რამ დიდი სახლი სულ საზარელია, ბნელია,
ეშმაკებითა სავსეა, ცეცხლი აუშრეტელია.
ღთისრისხვით გა[ნ]ეთებული, გარსმოდებია გენია,
საშიშრად იღრინებიან: გველი-ვეშაპი, გველია.
შიგ ყრია კაცი ცოდვილი, გამოხსნას აღარ ელია,
დღედაღამ სცემენ ეშმაკნი, უკბენენ, ვითა მგელია.
ტირიან ცხელის ცრემლითა, ევრევინდა აქ საზარელია.
დღე-ღამის მაგინებელსა, გარდაცვეს ცეცხლის წნელია,
პირი წუნწუბით ალუმვსეს, მოაცარეს ქვესკნელია.
ბოზობის მოქმედისა კაცსა, პირ[ს] ჩაუძრების გველია,
სისხლისა ცრემლი ჩამოზდის, ვაი, რა გული[ს] მჭრელია.
ბოზობის მოყვარე ქალსა ეხვევა მაცლი ჭრელია,
პირიდგან ცეცხლი აღმოდის, ენა და ხორხა ხმელია,
ძუძუზე გველი კიდია, პირს აძევს შანთი ცხელია,
ლოყებზე მორიელი კბენს, არვინ ყავს მწყალობელია,
თავისად ბედსა იწყევლის: რად განვისახე მხსნელია?!
ვინც მოწყალებას არა იქს, კუპრში ჩაუყვეს ხელია.
ვინც ხელით არ[არა]ს გასცემს, ჭკუა აქ მეტად თხელია.
ღმერთი არც მას შეიწყნარებს, დაუმოკლდება დღენია.
კაც[ის] მკვლელთან ჩაადებენ, ნიადაგ ცრემლის მღვრელია,
ჩასწევენ თრევით ჯოჯოხეთს, იხრათ ძვეს საქონელია.
საფლავში ვერას ჩეიცანს, ხელი, გულზე დამწყობელია.
ხორცს მაცლი, სულსა ეშმაკი, ძვალს მიწა გამომძხრელია.
ვინც ულოცავი კაცია, ცეცხლის [საცანჯვი] აცვია,

ტარსაძის მოსაზრებას ალექსანდრეს 1726-1727 წლებში დაბადების შესახებ (Н. Г. Тарсадзе. Исторические Этюды. 1975. Ст. 99), რადგან 1728 წელს დაბადებულია ალექსანდრეს უფროსი ძმა, ლევანი. ამავე მიზეზით მიუღებელია 1724-1728 წლები – ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის მონაცემიც (ტ. I, გვ. 294).

დღედაღამ სცქერენ ქმაყნი: შენ, ძალო კაცო, კაცია,
ყვიის და ხლავის საშოშათ, თვალები დაყბრცია.
ავი ენის მომცანს კაცსა, ფისშა ჩაყყვეს ხელია,
ავის პირის მაეინებელს, ედება ცეცხლი ძნველია.
ვისაც მოძღვარი აბა ყავს, იქი იყდას მეშავსია,
მოკდება, თათრებთან ძიგა, ქმაყენისა დაბია.
ვინც ახსაბრებას დამალავს, თავს იედებს ცეცხლის ჯაშია,
ვინც ცრემლით ღთის წინ ილოცავს, ის შეფინდება ცაშია,
ხშირ[ად] ვიბრალედ ვერმევინ დეიდეამს, ის [შუადგების] სახშია.
ენახე კაცი, ყლოცავი, მიყავდა ქმაკს, შავსაო,
ავი ქმაკი წყრომეს აჯდა, მტყრის ასძენდა, მკრალსაო.
ჯოჯოხეთის პირი დაღრო, ალმოისრომდა ალსაო,
პირიდგან ცეცხლი სცვიოდა, ვით შავ[სა] ნიეშხალსაო.
მოხეთქა სული ქმაკმა, მისცა ცაბრაზეს,
მაცლი, ვენები და ასპიცი მოკიდა ორსვე თვალსაო,
დღედაღამ ყნდა იცირის – მასმენენ ნაღლის წყალსაო.
კაცის ძმობაზეა, მკიკაა, ყელზე მოყრის ღვედი,
სახარების ბძანებაა, ძალო, რაცხე ვადახვედი?
აფხანაკი აი დაენდვა, სნეულდი, ცოდვა აყვედრებდი,
შენს ცოდვა თავს აი იდებდი, სხვის ცოდვასა იტირებდი.
ჩანგ[ლ]ით ენა დაყრლიცს, სული მათი ნაირნყმიცა,
ვეშაპის ძნაში ჩაესხეს, ხორცს ამათი იტირებდი.
იოვანე ოქროპირი, ცყბილის სიცყვით კაცის ძნობელი,
ვეცყვი: კაცო, ნუ წახდები, სამართალი ვეღის ძნელი.
ენახე ცოდვილი ედებოდა, ილტიკვნებოდა, ვითამ ვენები,
ანგელოზები მოვიდენ - შენიზღუდათ საძაველი.
დასნყვეტს, ცაში შეფინდენ, ალაი მიაშვეტს ხელი,
შემოცვინდენ ქმაყენი, საქმე იქნა სამართელი,
ვადმოასვენეს ლოვინზე, მიეხვიენ, ვითამ მკვდარი,
ჭილს უხჯენენ, თვალს უყყრენ, მოძეც, კაცო, სული ხმელი.
აი ნახა კაცმა, ცოდვილმა, თვალზე მოიხვია ხნელი,
შექმნა ხჯიალი, კანკალი, თვალზე მოიხვია ხნელი,
ჩანელით სული ამოელიჯეს, მძოში დაშჩა მხთისმემოხვლი.
ცეცხლის შოლტი ვაყჯიეს, დაყმინეს ...“.

2. „ეო, მეო, აქით მოშხედეო,[94]
აბა მოვითხრობ სიყვარულსა, ყური მომიგდეო:

94. დავით გურამიშვილის ლექსის ვარიანტი.

ამავიერ ამირ აქმოსი, მხთისგან ყდილო,
მხთისა სიცყვა კაცთა გულა ამირ სასძენო.
ეგზასა, მოძღლსაც სვიდოდე, წინ დაიხედო,
ფათოსაჴსა და საფთყოსა, ამსა ძუვაიდო,
თავს ასეთზე ნუ იხარებ, ხოლოს ინანდო,
ასეთს ნყოას ძოიჯივრებ, მოძ დაზნიანდო,
მახაინ ძე ვაჲ ძენი მოყვაიე, ძე ძენ ვიყვაიდო.
ნყოაოდეს დაძივნყებ, მყდაძ ვახსოძდო,
ძე სულ ყოველთვივ ძენი ვაჲ, თუ ძენ ვინდოდო.
ვინც ძე მოძდევს ვაყყოლათ, ძე იძას ძივსდო.
ვაჲ ჯიო ნახყლი ძენზედა, თვაია მაასა ედო.
თუ აჲ იცი მა ძიქნია, ვიცყვი, იცოდო,
მოძ ძენ იძძის სანყქოთა, საქძე[ს] ყქაძდო.
ოდეს ძაძით და სულითყოთ ძე [დავიბძდო],
ძიწა, წყალი, ქაჲი, ცვცხლი ეითად ძუვმზადო,
ჩაყბეიე სული, ცხოველი, კაცად ვახსდო.
ქვეყანა, ყოველი ნივთიეჲი, მაც მოძ დავბძდო,
ძიხა სახძაჲთ ვაჲაეთ, სულ წინ დაყდო.
კაცსა ადაძ, დედაკაცს ეჲა, ესიეთ ყწოდო,
დავსვი საძოთხის ბალძია, ძცნებძა ვასწავლდო.
ყთხაჲი, ყოველს ხილისგან იძ ეითს აჲ ძუჯაძდო,
თუ ძუჯაძო, ყსაცილოთ, სიყვდილით ძოყვდო.
ცნებძას ვაიდახდა, ძუჯაძა, ვაყწყაჲი, ვაჲაედო.
ადაძ დავსწყვდლე: ჯიოით, ოცლითა ჴყის სჯაძდო,
ყყოს თავი[თ] და ბალახი[ს] თესლით ეიჩებოდო,
ძიწა იყავ, ძიწადვე იქც, ისვ ვაძიწდო.
ეჲა დავსწყვდლე ეიესვითა: ყვნესით ძვილს ძობდო,
ძით ძოხა იყავ საქძის და [ქძაის] ყნცოოსობძდო
აა საფაიქლი ნათლისა ვაიდაიხადო.
[თვითხათ] ნებას ძიყძვი, ყყაი ძიყედო.
ადაძ ყთხაა: ედაე ვიყო, ვით ძენ ითხოვდო.
იყდას სული ჩავაიდეს ჯოჯოხეთაძდო.
ძედებაიალა, ეყლი ძწყაალი ძე დავიძძვიდო;
ძოვლინდი სიცყვად ძაძისა, ძედ დავიბძდო;
ვანგყაცდი, ქვეყნად ვიაიე და ვანგიყიდო;
ვისაჯე, ნებსით ჯვაიბედა ვაიდძოვყიდო,
ძოვყვდი, სიისლითა ჩეძითა, ბაალი ვანწმინდო,
სიყვდილით ძოვყალ სიყვდილი, ვსთყაევნო;
ჯოჯოხეთძედა საცანა აიისვით დავსთაყაევნო;

დავაბი მაგრის ჯაჭვითა, ცეცხლის ნამთში ჩავაგდეო;
მარჯვენით დავსვი იყდა, მარცხენით ეროდეო;
იოვანეს, ადამს, ევას ხელი მოვკიდეო;
აღმოვიყვანე, მართალი არვინ დავაგდეო;
აწ, შენც ადამის ცომი ხარ, მით შემებრალდეო;
სოფელსა შინა ჰეცერა, ხოჭეჭით ეგდეო;
აგილე, ძიძას გაგვარე, ძუძუ გაწოვეო;
გასვი, გაჭამე, ჩაგაცვი, შვილათ გაგზარდეო.
გასწავლე, გაგაოსცაცე, ცოლი გიბდეო;
ჯერეთ ქვეყანად ცოცხალი, გითხარ, რჩებოდეო;
მერე რომ მოკვდე ზეცას განისვენებდეო;
აწ ეს როგორ არ მეწყინება, წახდე, გაცუდდეო;
მე დამთმო და არ მინდომო, სხვას მიყხვიდეო;
ან მცერმა სა[დ]მე დაგსთყრენოს, წახდე, გაცუდდეო.
შორს ნუ ხარ გაქსვებული, ახლოს მომიდექო;
ნუ ეცხვენის ჩემთან მოსვლისა, ნუმცა დამრიდეო".

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი" ორი სახის: მრგვალი და ოვალური – ფორზაცებზე, წინ ჩართულ ფურცლებსა და თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

3. FS 4 999/2 – დავითნი. – ტფილისი. – 1711. – კგ-სმჩ (23-248) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, [3-4], ე-იდ (5-14), ით-კბ (19-22), ნვ-ნზ (56-57), ოჩ-ოთ (78-79), რპდ-რპე (184-185) და ბოლო $ა_2$-$ლზ_2$ (1-37) გვ.

ყდა: (20x16) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩო ყვავილებით, ცენტრში დისკოსებური სამკი.[95] ქვედა ფრთაზე სამი თასმაა. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული. ფურცელთა შემონაჭერი აგურისფერი.

სარესტავრაციო: კგ-კვ (23-26), ლა-ლზ (31-37), მბ-მგ (42-43), სმგ-სმვ (243-246), სმჩ-სმთ (248-249) და $კა_2$-$კბ_2$ (21-22) გვ.

ხელნაწერი: წინ ჩართულ [4] გვ.-ზე ლამაზი მხედრულითაა აღდგენილი იდ-იჩ (14-18) გვერდების ტექსტი. ასევე ხელნაწერია ნვ-ნზ (56-57), ოჩ-ოთ (78-79) და რპდ-რპე (184-185) გვ.

მინაწერები:

1. „ქ. ესე დავითნი ვინც ისწავლოს, ღმერთმან ყშეელოს. აღიწერა ღვინოჭის თვეს, ივ (16), ქორონიკონს ყოდ [ადამი]" [474+1312=1786 წ.] – წინა ფორზაცზე, მარჯვნივ ზემოთ, შავი მელნით; იქვე, იმავე ხელით, ქვემოთ:

95. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახელებული ნაშრომი, დამატება III-17. №40.

2. „ქ. ესე დავითნი მოყვარის შვილის, ადამისა არის, ვინც მოიპაროს ნათლისმცემელი გაუწყრეს; „ადამი“.[96] იქვე, ასოგრეხილით:
3. „ეს წიგნი იასე ადამიჩმა[97] სამჯერ გავათავე დია“ – უკანა ფორზაცზე, იქვე, იმავე ხელით:
4. „ქ. მოსვლამან მადლით გამოჩინებად მათ ზედა, რომელნი და წარმართებდა ფერჴთა ჩემთა გზასა [ღმისას]“.
5. „მრწამსი“ – ლოცვის სრული ტექსტი განაწილებულია რიბ-რკბ (112-122) გვერდების ქვედა არშიებზე.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები ფორზაცებზე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – [1] ხელნაწერ გვერდზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

4. FS 546 – დავითნი. – ტფილისი. – 1711. – ჲდ-რპე (64-185) – წიგნს აკლია: დასაწყისი ჲდ (64)-მდე, ქე-ქვ (95-96), რპვ-სმჱ (186-248) და $ა_2$-ლზ$_2$ (1-37) გვ.

ყდა: (19x16) სმ. ნაცრისფერი კოლენკორის.

სარესტავრაციოა პირველი და ბოლო ფურცლები.

მინაწერი:

1. „ლუკა ისარლოვისაგან.[98] ბოლგარიაში არის დაბეჭდილი, რომელიც ფიქრობს შემომწირველი“ – წინ ჩართულ ფურცელზე, შავი მელნით.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ მრგვალი და ოვალური – ფორზაცსა და თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

5. FS 4 999 – დავითნი. – ტფილისი. – 1711. – [4], ე-სმჱ (5-248), $ა_2$–ლზ$_2$, [2] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (20x16) სმ. მუყაოზე დაკრული ძველი ყდის ყავისფერი, მოვარაყებული, ტყავი, ტვიფრული: ორნამენტული ჩარჩოს ცენტრში სტილიზებული ჯვარი. ყდის ფრთები მოცილებულია კორპუსს. ფურცელთა შემონაჭერი მოვარაყებულია, ორნამენტული. ფორზაცი ქღალი.[99]

სარესტავრაციოა ყდა და ბოლო ფურცელი.

მინაწერი:

---

96. ადამ ანდრონიკაშვილი (1774-1854), გიორგი XII-ის ამილახვარი.

97. იასე ადამის ძე ანდრონიკაშვილი (1814-1892) მოსამართლე, თბილისის სასამართლო პალატის წევრი.

98. ლუკა სტეფანეს ძე ისარლიშვილი, ცენზორი, მოღვაწეობდა XIX საუკუნის მეორე ნახევარში.

99. მომდევნო ფურცლის ჭვირნიშანში იკითხება: „1836“ წელი, რაც წიგნის დაყდავების სავარაუდო თარიღზე მიგვანიშნებს.

1. „შემოწირული კაპიტანის ალექსანდრე ანდრონიკაშვილისა, 1909, 1-19, რომელსაც შეუძენია ეს წიგნი დასავლეთ რუსეთში“ – წინ ჩართული ფურცლის [2] გვ. შავი მელნით.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ ორი სახის – წინ ჩართულ ფურცელზე, წინა [2] და ბოლო [1] გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

6. K 34 174/309 – დავითნი. – ტფილისი. – 1711. – იზ-სმჱ (17-248), $თ_2$-$ლზ_2$ (9-37) გვ. – წიგნს აკლია: დასაწყისი 17-მდე, აგრეთვე $ა_2$-$ჱ_2$ (1-8) გვ.

ყდა: (18x16) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავი: ორნამენტულ ჩარჩოში სამმაგი ხაზები ქმნის გეომეტრიულ ფიგურებს. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ფორზაცად ქვედა ფრთაზე დაკრულია ამავე წიგნის $ლზ_2$ (37) გვ.

აკინძვა: ზედა ფრთა და ყუა მოცილებულია წიგნის კორპუსს. ამოვარდნილია რნდ-რჲა (154-161), სთ-სი (209-210), სიე-სივ (215-216) და $ლგ^2$-$ლვ^2$ (33-36) გვ.

მინაწერები:

1. „დავითნი ვარ“ – წინა ფორზაცზე, შავი მელნით. იქვე:
2. „ეს დავითნი დავით მიტროპოლიტის არის. [მ]ხედრული დავითნი“.[100] იქვე:
3. „ეს წმინდა დავითნი მიტროპოლიტის დავითისა ვარ და არის“.
4. „ქ. ნეტავი, რომის მელიოსის, თქვენთან ჯდომა და ლხინიო,
თვალ-წარბი ედაეხაზვია, თმანი ეაყრია ხშირიო,
სამოთხის [წმინდა ხისა ხარ], ანგელოზი ეყავს შვილიო … “
– რბ (102) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
5. „ქ. ჭაცონს მარეხსა ეჭოძა ცეჭილი მოკითხვის წიგნიო,
… ამხანაგი ეყავთ …“
– რლთ (139) გვ. ქვემოთ, დაზიანებული, არშის ჩამოჭრის გამო.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: რლე (135), რმჱ (148), რნგ-რნდ (153-154), სბ-სგ (202-203), სმჱ (248), $იბ_2$ (12) და $კდ_2$ (24) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

100. დავით ვაჩნაძე, ბოდბელი მიტროპოლიტი 1764 წლიდან. გარეჯის უდაბნოს განმანათლებელი. იხ. ქსე ტ. III გვ. 338.

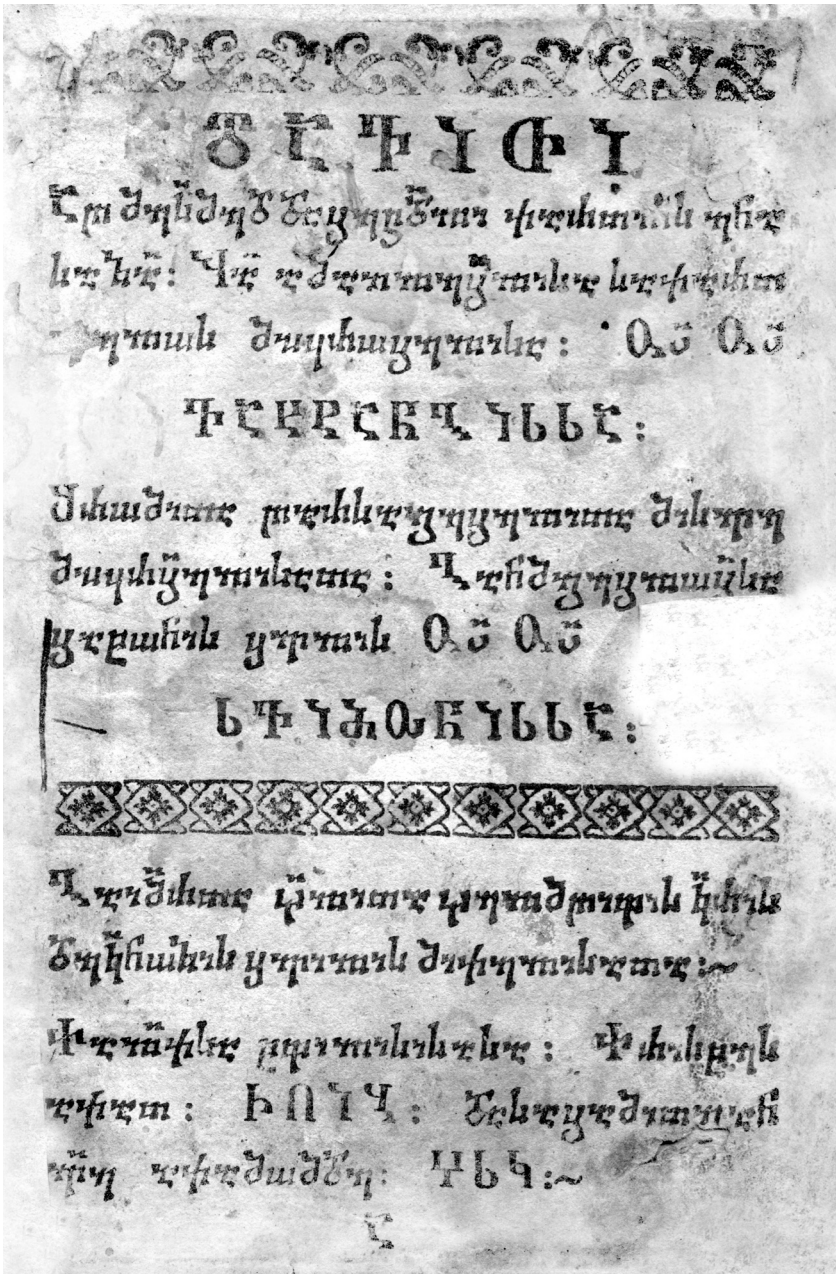

დავითნი. ტფილისი, 1712 — თავფურცელი

დავითნი. – ტფილისი. – 1712

[6], ზ-უიე (7-415) გვ. = ა[8]-ღ[8] ფ.[101]

შრიფტი: სხვადასხვა ზომის ნუსხა-ხუცური. ძირითადი შრიფტის სიმაღლე 10 სტრ.= 58 მმ. ერთ გვერდზე 17 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი (10X7) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეში. დაშვებულია შეცდომები: ჲღ (64)-ის შემდეგ მე (45), მომდევნო გვერდზე სწორდება, რმგ (143)-ის ნაცვლად რმდ (144) ორჯერ; გამოტოვებულია სკე (225), სწორდება ტე (305)-ის გამეორებით.

სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ნუსხურით – ფურცელთა. ქვემოთ, ცენტრში. აღნუსხვა იწყება პირველი ფურცლიდანვე. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-4 ფურცელი: ა, ა ბ, ა გ,ა დ – – – –; ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ – – – – და ა.შ.

ბეჭდვა: ერთ ფერში. აქვს კუსტოდები, ცვლადი კოლონტიტული.

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „დავითი. აწ მესამედ დაბეჭდილი ქართულს ენასა ზედა. ჟამსა ამაღლებულისა საქართველოს მპყრობელისა უფლისაჲ უფლისაჲ ვახტანგისსა. შრომითა, წარსაგებლითა, მისვე მპყრობელისათა. განმგებლობასა ბატონის შვილის უფლისაჲ უფლისაჲ სვიმეონისსა. გაიმართა ქელითა კელმწიფის კარის დეკანოზის შვილის მიქელისათა. ქალაქსა ტფილისისასა, ქრისტეს აქათ ჩღიბ (1712), დასაბამითგან ვიდრე აქამომდე ჩსკ (7220)“.

ვახტანგის პორტრეტი – მეორე ვარიანტი – წინა [2] გვ.

ბაგრატიონთა გერბი – პირველი ვარიანტი, ერთლომიანი.

ვახტანგის ანდერძი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომობით, ძირ მოდგმით დავითიანმან. ძის ძემან სახელგანთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმისწულმან ქებულისა მეფისა არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფის გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. მპყრობელმან ქართლისამან. ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა სახსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულის თუთასათჳს, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეუღლისა ჩემისა ჩერქეზის ბატონის ასულის რუსუდანისა, ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [4] გვ.

ქართული ანბანი: მრგვლოვანი ა-ჰ და ნუსხური ა-ჰ, ჰ-ა – წინა [5] გვ.

ტექსტი:

101. „ჳ“ რვეული მეორდება, ამიტომ 26 რვეულია.

კანონები (20) – ზ-ტოგ (7-373) გვ.

გალობები (9) – ტლდ-უი (334-410) გვ.

ვითარ ჯერარს, რათა იკითხვიდნენ დავითნს ყოველსა წელიწადსა შინა – უიდ-უიე (414-415).

გაფორმება: გრავიურა. დავით წინასწარმეტყველი, გარშემოწერილობით: „წმიდაო დავით, მეოხ ეყავ ვახტანგს" – წინა [6] გვ.

გამოცემა შემკულია აგრეთვე ტექსტის ორნამენტული გამყოფებითა და თავსამკ-ბოლოსამკებით; კოლონტიტული ჩასმულია ჯვრისებურ ორნამენტებში.

1. FS 1 098/1 – დავითნი – ტფილისი. 1712. – [6], ზ-უიე (7-415) გვ. – წიგნს აკლია კზ-კჱ (27-28) და ლა-ლბ (31-32) გვ.

ყდა: (14x9)სმ. ხის, ყავისფერი ტვიფრული ტყავით, აქა-იქ შეინიშნება ჩარჩოს ორნამენტი. ყდის ზედა ფრთა მოცილებულია წიგნის კორპუსს.

აკინძვა: ამოვარდნილია თ-კ (9-20), ოთ-პ ((79-80) და უიბ-უიე (412-415) გვ.

რესტავრირებულია უხარისხოდ, თეთრი ქაღალდით.

ხელნაწერი: ლა-ლბ (31-32) გვ.-ის ტექსტი აღდგენილია ნუსხურითვე, შავი მელნით.

მინაწერები:

1. „ღ[მერ]თო, შენ ხარ ღონე ჩვენი, მტერთა ზედა გავლენილიო" – წინა ფორზაცზე. შავი მელნით. იქვე რამდენჯერმე მხედრული ანბანი: „ა- ჰ" და პირუკუ.
2. „წელსა ჩღპია" (1780+11=1791) –უკანა ფორზაცზე. იქვე:
3. „ივანე ლაშხოვი, იყვე კალაცოზოვი, ხელი მოვიწერია".

რედაქტირებული: ტპჱ (388) გვერდიდან „გალობანის" ტექსტებში ჩამატებულია სიტყვები და წინადადებები, მთავრული ასოები კი შეფერილია წითლად.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: უკანა ფორზაცზე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი" – თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

2. P 1/1712 – დავითნი. – ტფილისი. – 1712. – ზ-უიბ (7-412) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [6] და ბოლო [2] ფურცელი.

ყდა: (14x9)სმ. ახალი, მუყაო შინდისფერი კოლენკორით, ორივე ფრთას აკრავს ძველი, შავი, ტვიფრული ტყავი.

აკინძვა: ამოვარდნილია თ-კ (9-20), ოთ-პ ((79-80), უიბ-უიე (412-415) გვ.

რესტავრირებულია არაერთხელ. ტექსტის ყველა ხარვეზი აღდგენილი არ არის.

ხელნაწერი: 2 ფურცელზე, შავი მელნით აღდგენილია იდ-იწ (14-18) გვერდების ტექსტი.

მინაწერი:

1. „ქ. წ. 14. ორსტავრირებულია ჩ. ჩხეიძის ძიერ, ჰიეიროსა და ორსტავრაციის ეანყოფილებაში, 1975 წელს, 8/X-75 წ. 1/1712 დავითნი. თჭ. 1712. ძროფცი წვრილი ნყსსა-ხყცყრი“ – უკანა ფორზაცზე დაკრულ ფურცელზე. არშიის ჩამოჭრის გამო დაზიანებული მინაწერია უ (400) გვერდზე.

ყოფილ წიგნის პალატაში რეგისტრირებული იყო 1945 წელს.

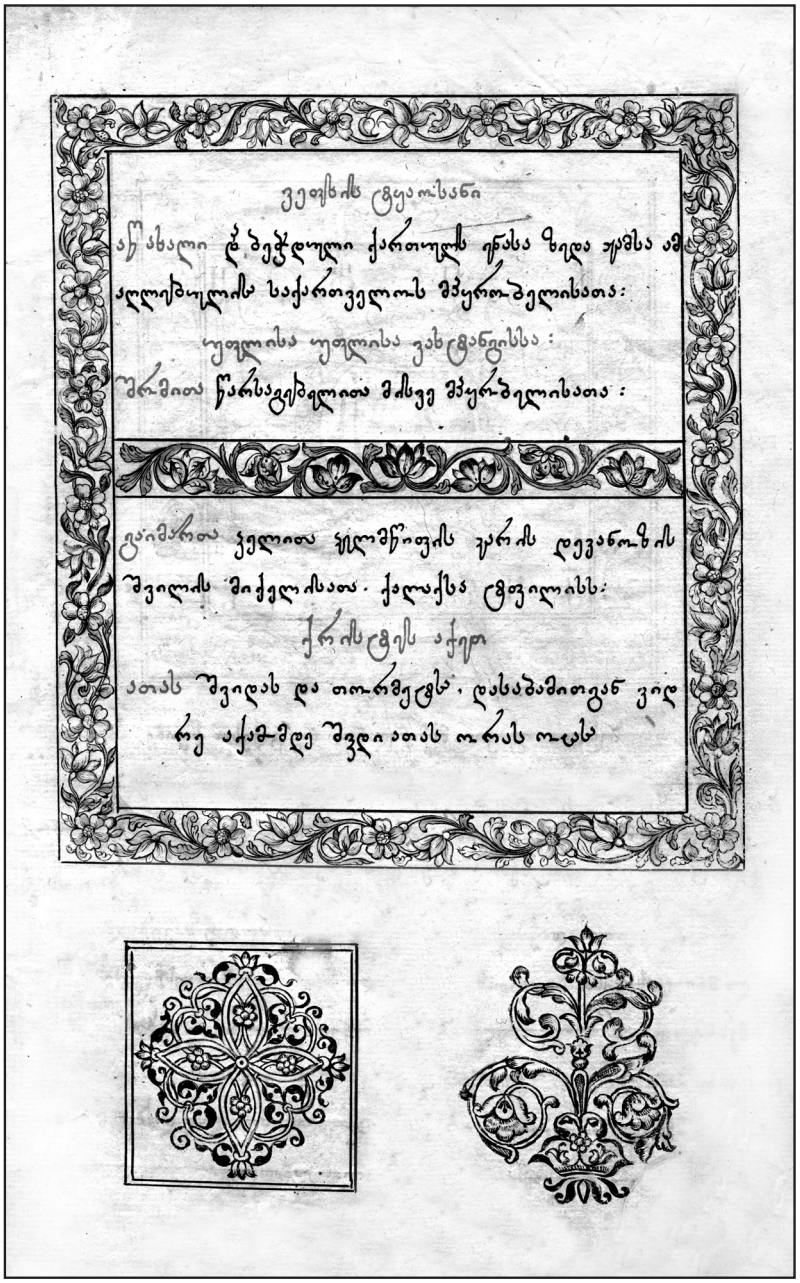

ვეფხისტყაოსანი, 1712 – თავფურცელი,
ორიგინალის მსგავსად ხელით შესრულებული

[შოთა რუსთაველი]. ვეფხისტყაოსანი. – ტფილისი. – 1712.[102]

[4], ტნა (351) გვ., = ა⁴-ჭ⁴, ა ჯ⁴-ღ ჯ⁴, ე ჯ² ფ.
შრიფტი: მხედრული, სიმაღლე 10 სტრ.= 92 მმ. ერთ გვერდზე 24 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი (24x14) სმ.
პაგინაცია: ასოებრივი, მხედრულით, ზედა კუთხეში. აღნუსხვაში დაშვებულია ბევრი შეცდომა.
სიგნატურა: მხედრული, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-2 ფურცლები: ა, ა ბ, – –; ბ, ბ ბ – – და ა.შ.
ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით. აქვს კუსტოლები, ცვლადი კოლონტიტული, არშიებზე სტროფთა რიცხობრივი მაჩვენებლებია.
ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი[103] – „ვეფხის ტყაოსანი. აწ ახალი დაბეჭდული ქართულს ენასა ზედა. ჟამსა ამაღლებულისა საქართველოს მპყრობელისა უფლისა უფლისა ვახტანგისსა. შრომითა და წარსაგებლითა მისივე მპყრობელისათა. გაიმართა კელითა კელმწიფის კარის დეკანოზის შვილის მიქაელისათა. ქალაქსა ტფილისისასა. ქრისტეს აქეთ ათ[ა]ს შვიდს და თორმეტსა, დასაბამითგან ვიღრე აქამომდე შვიდიათას ორას ოცსა“.

გერბი: ერთლომიანი, პირველი ვარიანტი.

გერბის სიმბოლიკის ამხსნელი ლექსი[104] – წინა [2-3] გვ.:

„გასინჯეთ ბეჭდის იგავი, მსმენნო, ნუ გაქუან წყინება,
ფსალმუნთ ქნართ ცემა დავითის, თუმც რაზედ იყო სმინება,
ქრისტესა მოასწავებდა, ვინ დაჰსნა ცრემლთა დინება,
და დავითის ტომით, ჯორცთ შესხმა თუ ვითარ მჴსნელმან ინება.
ამ შურდულითა დავით სძლო გოლიათს, არ თუ მოავებდა,
ლომნი ტახტისა სოლომონს, შჯს სიბრძნეს მოუსწავებდა,
მჴსნელი, ვინ აღთქმას უღებდა, ქმნულთ ეგრე გაუთავებდა,
და ვით ძალღვა და შეჰგვანდა, მის მტერზედ ეგრე დავებდა.
როს მჴსნელმან სათნო იჩინა ქალწულის მუცლად ღებანი,

102. დაწვრილებით ამ გამოცემის შესახებ იხ. 1937 წელს აკაკი შანიძის მიერ განხორციელებული ფაქსიმილური გამოცემა. რედაქტორის შენიშვნები 349-350 გვ.

103. ბიბლიოთეკის არც ერთ ეგზემპლარს არ აქვს ბეჭდური თავფურცელი. აღწერილობა მოგვაქვს 1937 წლის ფაქსიმილური გამოცემიდან.

104. იგივე, რაც 1709 წლის სამოციქულოში. კალიგრაფის მიერ აღდგენილი ტექსტი და მხატვრობა იხ. დანართი I, N 22.

მით უყო წარმართთ ყოველთა ამ საქმით განათლებანი.
ჯვარცმით, გამოჯსნით, ყოვლთ სულთა, იყო მის ქმნისა ნებანი,
და განკურნა წყლულნი უწამლო, რომელი გვჭირდა სნებანი.
ოდეს უქსოვა ქალწულმან. მჯსნელს კვართი, ქსელით გდებული,
იგი ელიოზს წილად ხუდა, მოვიდა ქართლად რებული.
სად არის სახლად უფლისად სვეტი ცხოველი გებული,
და აქა ძეს ჩუწნთჯნ სულთა ჯსნად, კურნებად იმედებული.
ქართველთ მეფენი დავითის გვარ-ტომით, მოდგამობითა,
თჯთ ყოვლად წმიდა, უბიწო, არის მათ ძირთგან შობითა,
ვართ მისთჯნ წილად ხდომილნი და მისის იმედობითა,
და ამად არ ვიქმნათ უხილავთ მტერთაგან ლახვარსობითა.
სტამბას ბეჭდავდენ ფრანგნი და რუსნი და მერმე ვლახელნი,
აქ არსად იყო აროდეს, ვერ ვპოვეთ მისნი მნახველნი,
გიორგის მეფობაშიგან ვახტანგ აკვირვა მსახველნი
და ამ ბეჭდვამ ახლა მის გამო გაცუდნა ყოვლნი მჩმახელნი“.

ვახტანგის ანდერძი – „მაღიღებელი წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომობით, ძირ მოდგმობით დავითიანმან. ძის ძემან სახელ განთქმულის მეფის ვახტა[ნ]გისამან. ძმის წულმან ქებულისა მეფისა არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფისა გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. მპყრობელმან ქართლისამან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა. საჯსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულის თუთასათჯს, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეულლისა ჩემისა ჩერქეზის ბატონის ასულის რუსუდანისა, ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [4] გვ.

ვახტანგის პორტრეტი – მეორე ვარიანტი – წინა [4] გვ.[105]

ტექსტი – ა-სპე (1-285) გვ.

მესტამბეთა ლექსი:

„აწ დაიბეჭდა სტამბაში, პირველ ნაწერი კელისა,
უგბილთა ფრიად სასწავლო, გონიერთ გულთა თმენისა,
მეფის ვახტანგის ბრძანებით და სიბრძნით კეთილმქმნელისა,
და ნაღვაწი მისის მლოცველისა, მესტამბე მიქაელისა.
დაესრულა ესე წიგნი ქორონიკონს უნ-სა სმულსა,
ყველაკასა უხაროდა რიტორსა და კმა უსულსა,
სამღთოთა და საეროცა, ვისაცა აქუს სმენა გულსა,
და უსწავლელსა სიბრძნეს მისცემს, გონიერსა გულს უსრულსა“

– სპვ (286) გვ.

105. ორიგინალთან მიმსგავსებით დახატული ვახტანგის პორტრეტი იხ.: დანართი I, N 23.

პოემის ვახტანგისეული განმარტება – ,,თარგმანი პირველი წიგნისა ამის ვეფხისტყაოსანისა, თქმული ბატონისშვილის, გამგებელის, პატრონის ვახტანგისა: მე ვსწერ, ძმისწული მეფის გიორგისა[106] და ძე ლევანისა, გამგებელი ქართლისა ვახტანგ, წიგნსა ამას. ამისათვის, [რომ] უცოდინარობითა და სოფლის ნივთთა შესმჭვალვითა, სამეძაოდ სთარგმნიდენ მის რიტორისა და ბრძენ მეცნიერისა კეთილად ნამუშაკევისა სამუშაკოსა, მსგავსად თვალთა, რომელთა ვერა სცნობენ მცნობელნი და ჭიქასა ქვად პატიოსნად საკელსდებენ, და მარგალიტთა მძივად პატივს სცემენ და ესეცა ვთქუა, მსგავსად ჭიისა მის, რომელი არს გვამთა მფრინველისათა, გემოვნებისა და განძღომისა თჳსისათჳს სჭამს მფრინველსა მას ჭამითა. მით მასცა მოჰკლავს და თჳთცა მოკუდების. აწ მე ამისთვის დავშვერ, ეს ხომ ყოველთა მეცნიერთაგან საცნაურ არს, რომ ესე ვითარი მეცნიერი კაცი არცა დაშვრებოდა წარსაწყმედელად და რადგან ქრისტიანი იყო, არცა აღუდგებოდა ესე ოდენსა ხანსა. ამას წინ რომელი იტყჳს, რომელმან მიხედოს დედაკაცს გულისთქმად, შემდგომითურთ, მაგრა ამად თქუ, თუცა ეთქუა, წმინდათა წერილთაებრ, ვინ გაუშვებდა გრიგოლის და ოქროპირისა და სხვასა ესე ვითარსა, და ამას შეიყვარებდა? აწ ამის მიზეზისათვის ესე თქუა, უსწავლნი და უმეცარნი, სოფლის საშვებლად და სიბრძნედ შერაცხს და მით სიხარულად შეიტკბობს. ხოლო, რომელნი არიან მეცნიერ სცნობენ, ესრეთ ვითარ განმარტავს, და რომ არს სიბრძნისა და კეთილისა ერთი დარგი და ამით ნამუშაკარი მისი სხვისაებრ უქმად არ დარჩება. და აწ ესე მისმინეთ: – ვეფხისტყაოსანი მე ასე მითარგმნია და თუცა უწესოდ იყოს და ანუ უკეთ სცნოთ ვინმე, თქვენცა სთარგმნეთ. მრავალთა ორთა და სამთა უთარგმნია. ერთი მე ასე მიეხვედი და მითქუამს. რაც რუსთაველისაა იმას გარდა არა მითქვამს რა და ვინც გინდა იმან სთარგმნეთ. სხვის ნათქვამს როგორც სთარგმნით, ყველა ეკადრება, მაგრამ ამისი უკადრისის მკადრე, თავს გმობს. აწ ასრე ვსთარგმნე, ვითა მას მთქმელსა ეთქუა. მე თარგმანი მრავალი დამირჩა. არა თუ ამისთვის, თუცა ესე ვიპოვნე, მას ვერ ვიპოვნიდი? მაგრამ ერთად მოუცლელობისათვის, მეორედ – გზა და რიგი გამირკვევია. ვისცა თარგმანი გინდათ, ასეა ამისი თარგმანი და აწ თქვენ ამ გზით თარგმნიდეთ და ამის ბაასობაზედ შეექცეოდეთ. თუცა სულ მეთარგმნა, სხვა რას იქმოდა? და თუცა ვინმე ამ თარგმნისას ამას ბრძანებს, არა ისრე არისო, მე უგბილობაში ჩამომირთმევია. ამისთვის, თავათ რუსთველის დროს ქალი ბატონობდა და ამგვარი მეძაობის სიტყუა იმის წინ სირცხვილიც იყო და უკადრისიცა და როგორ არ უწყენდა? და მეორედ ორი კათალიკოზი, რამთონი სამღდელო წმნიდა და ღირსნი კაცნი იყუნენ და რამთონი ულაბნო აშენებული იყო, ისინი, თუცა რუსთველს მოენდომებინა, როდის აქნევინებდენ და ნათქუამს დაუხეველს როდის გაუშვებდენ. თვარამ ახლა გასინჯეთ, ბერი უფრო ცოტა არის და მაშინდლობა და ახლანდლობა შორი-შორს არის,

106. ჩანს, რომ კომენტარები ვახტანგს ადრევე, მეფე გიორგის სიცოცხლეში დაუწერია, წინააღმდეგ შემთხვევაში აქ მეფე ქაიხოსრო იქნებოდა დასახელებული.

თუ ვინც სამეძაო წიგნი მოინდომოს დასაწერად, კიდეც არ დაუშალონ და კიდეც არ უწყინონ. მაგრამ თუ უნდა ესეც არ იყოს, და ისე იყოს, თარგმანი ხომ ასრე სჯობს. ღთისა და კაცს წინ მე ასე მიჯობინებია და ამას იქით მკითხველთ იცით, მე უბრალო ვიყავ და კიდევ უფრო უბრალო ვარ. ქვეყნის უფროსი ავის დამშლელი ჴამს და ამად დავშვერ" – სპვ-სპჱ (286-288) გვ.

ვახტანგისეული კომენტარები სტროფების მიხედვით – სპჱ -ტნა (288-351) გვ.

1. FS 5 032/09 – [შოთა რუსთაველი]. ვეფხისტყაოსანი. – ტფილისი. – 1712. – ა-ტმჱ (1-308) გვ. – წიგნს აკლია თავფურცელი და ბოლო [1-4] გვ.

ყდა: (27x19) სმ. მუყაო, შავი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავი: ორმაგხაზოვან ჩარჩოში გადამკვეთი ხაზები. ქვედა ფრთაზე შერჩენილია ორი თასმა.

აკინძვა: წიგნი თითქმის მთლიანად დაშლილ-დაფურცლულია, ყუაც, ზედა ფრთასთან ერთად, მოცილებულია კორპუსს.

მინაწერები:

1. „ნაკო ომჭელიანის" – წინა ფორზაცზე. იქვე ნუსხურით და მხედრულით:
2. „ვეფხისტყაოსანი". იქვე:
3. „416" შავი მელნით – 5032 ლურჯი ფანქრით.[107]
4. „სავარსამიძე" – წინ ჩართულ ფურცელზე ვახტანგის პორტრეტსა და ბოლოსამკს შორის. იქვე სხვა გაურკვეველი მინაწერიც.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი". მრგვალი და ოვალური – წინ ჩართული ფურცლის [1], [3], [5] და სხვა გვერდებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

2. FS 970[108] – [შოთა რუსთაველი]. ვეფხისტყაოსანი. – ტფილისი. – 1712. – [2], ა-ტნ (1-350) გვ. – წიგნს აკლია [3-4] და ბოლო გვერდი.

ყდა: (26x18) სმ. მუყაო, ხელოვნური, მღოგვისფერი ტყავით. ყუა ტვიფრული.

ხელნაწერი: თეთრ სარესტავრაციო ქაღალდზე სხვადასხვა ხელით აღდგენილია ტექსტი და ზოგიერთი ორნამენტიც: ე-ჱ (5-8), კგ-კდ (23-24) და ოა-ობ (71-72) გვ.

მინაწერები:

1. „ასეთი აცამი იმაცა ითესა" – პოლინდრომი. წინ ჩართული ფურცლების [5] გვ. ზედა არშიაზე. იქვე ფანქრით:
2. „აცამი ითესა ასეთი იმაცა".

---

107. ამ მონაცემთა თანახმად, ეგზემპლარი მიჩნეულია ილია ჭავჭავაძის პირადი კოლექციის წიგნად.

108. ეგზემპლარში უხვადაა აკაკი შანიძისეული ჩასწორებები და შენიშვნები სტამბის მუშაკთათვის. ყოველი მათგანი გათვალისწინებულია 1937 წლის ფაქსიმილურ გამოცემაში.

3. „უფალო, უფლისაო, საყდარო, მუხისაო, გააჩინე თხა, გამააჭი რქა, ესროლე, მოსტეხე რქა“ – წინ ჩართული ფურცლების [7] გვ. იქვე და წინა [10] გვ.
4. „წერა-კითხვის საზოგადოების ბიბლიოთეკისაა“.
5. „ვეფხვისტყაოსანი“ – წინა [7] გვ.
6. „ქ. იმერლიანთ დავითა, უფალო ...“ – ლვ (36) გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით, ბოლომდე აღარ იკითხება არშიის დაზიანების გამო.
7. „ქ. მე, ჰამაღნელი ალექსანის შვილმა ბარშა[მესმა] დასწერა“ – პ (80) გვ. ტექსტის გამყოფი ორნამენტის ქვემოთ მხედრულით, ზემოთ იგივე სომხურად. [109]
8. „[მიჯ]ნურისა მოღალატეს ღ[მერ]თი კაის არას უზამს,
ჯოჯოხეთში ჩავარდება, კუპრი მეტათ ძალას უზამს,
ეკალაზედ აგორებენ, ცხელი თორნე ძალას უზამს,
უკუნომდინ დაიწვება, მიჯნურის გამყრელს ამას უზამს“
– რა (101) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
9. „ქ. მე და შენ ორნი ძმანი ვართ, ვით ფარვანა სანთელისა.“ – რგ (103) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით. იქვე:
10. „მე ის მზე მწოვს, რომელი შენ [გივის] ნათელი. მე ნიჩბის და ბარის მეტი ვერ გამყრის, რაგინდ ავი სიტყვა ..“
11. „და კეტი ჰკრა, ძელი მოსტეხა, სხვით არათ არ მოსტყდებოდა“ – რჟ (190) გვ, ჩლბ (1032) სტროფს მიმატებული აქვს ბოლო ბწკარი.[110]
12. „ვეფხვის-ტყაოსანი, გამოცემული მეფე ვახტანგისაგან“ – ყდის ზედა ნაწილში დაკრულ ქაღალდზე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ მრგვალი და ოვალური – [5], [7] და სხვა გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

3. FS 1 706 – [შოთა რუსთაველი]. ვეფხისტყაოსანი. – ტფილისი. – 1712. – ა-ტმჱ (1-348) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [4], გ (3), კვ (26), ნდ (54), ჲე (65) გვ.

ყდა: (27x17) სმ. მუყაო, ლურჯი კოლენკორით.

რესტავრირებული თეთრი და ლურჯი ქაღალდით.

აკინძვა: ამოვარდნილია ნგ-ნე (53-55), ოგ-ოდ (73-74) და ჟგ-ჟვ (93-96) გვ.

109. სომხურ და ქართულ მინაწერთა იგივეობა დაადგინა არმენოლოგმა, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორმა მ. დიასამიძემ.

110. ვახტანგისეული „ვეფხისტყაოსნის“ არც ერთ ცნობილ ცალში ამ სტროფს არ აქვს ბოლო სტრიქონი. მოცემულ ეგზემპლარში აკაკი შანიძეს გადაუხაზავს ეს ხელნაწერი სტრიქონი და დაუწერია: „აქ დარჩება ცარიელი“. მისი ეს მითითება გათვალისწინებულია აღდგენილ გამოცემაში.

სარესტავრაციო: ა-დ (1-4), იე-ევ (15-16), ლე-მდ (35-44), მთ-რთ (49-109), რლე-რმე (135-145), რგ-რჲვ (103-166), რპე-რპვ (185-186), რჟთ-ს (199-200), სიზ-სკზ (217-227), სმზ-სმჱ (247-248), სჲთ-სოდ (269-274), ტლა-ტლბ (331-332) და ტლე-ტლვ (335-336) გვ.

ხელნაწერი: დედნის მსგავსად, ორ ფერში, შავი და წითელი მელნითაა აღდგენილი ბეჭდური გვერდების ტექსტი ა-ივ (1-16), კზ-კჱ (27-28), პე-პვ (85-86), რკგ-რკჱ (123-128), რმე-რმვ (145-146), რჟთ-ს (199-200), ტკთ-ტლ (329-330), ტლზ-ტლთ (337-339), ტმა-ტმბ (341-342), ტმთ-ტნა (349-351). ხელით შესრულებული ორნამენტები არ ემთხვევა ორიგინალს.

მინაწერები:

1. „მელანია ასული ...“ – კზ (27) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
2. „წიგნო, უამბე ჩემი ამბავი“ – ჲთ (69) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით. იქვე:
3. „ქ. ამისო დამწერო, ქვეყანამ იცის შენი ამბავი ამ წიგნით ...“.
4. „მე ფიცი სრულად გამისრულებია და ვინცა გასტეხა, იმას მოკითხეთ, მსაჯულნო“[111] – რიდ (114) გვ. ქვედა არშიაზე, წინა მინაწერის ხელით.
5. „ქ. ნეტავი საუკუნოს წარმავალსა, რადგან არ შეწუხდება“[112] – რკა (121) გვ. ქვედა არშიაზე, წინა მინაწერის ხელით.
6. „აქ ორი ფურცელი [უნდა] დასწერო“[113] – რკთ (129) გვ. მარჯვნივ არშიაზე.
7. „აქ ერთი ფურცელი [უნდა] დასწერო“ – რმზ (147) გვ.
8. „ქ. ვინც ეს დღე არ იცის, უუბედნიერეს ქმნილა, მარამ მე უამისოთაც ბევრი ცრემლი მდენია და აწ ეს უფრო ამტკიცებს ...“[114] – რჲბ (162) გვ.
9. „ამას მეც ... [ვემო]წმები, მა[გრამ] ...რთის თავი ... არ უნდა მიენებებინა“[115] – რჟზ (197) გვ. მარჯვნივ არშიაზე. იქვე:
10. „ეს უსტარი ამის მეტს ვის გამოს[დგო]მია“[116] – იქვე, ქვედა არშიაზე იმავე ხელით, ხაზგადასმული მინაწერიც. იქვე:
11. „ხომ უნდა შეიბრალოთ მიჯნური“. იქვე:
12. „ამისო დამწერო, „კარგი მიჯნური ი[გ]ია, ვინ იქს სოფლისა თმობასა“.

111. მინაწერი შესრულებულია იმ სტროფის ქვეშ, რომელშიც ავთანდილი სთხოვს ტარიელს: „ერთმანეთი არ გავწიროთ, მაფიცო და შემომფიცო“.

112. მიწერილია სტროფის ქვეშ: – „რაღგან შვება აქვს სოფელსა, თვით რად ვინ შეუწუხლების“.

113. შეუსრულებელი დარჩენილა შემკვეთის ეს მითითება კალიგრაფისადმი.

114. მიწერილია სტროფთან, რომელშიც გამოხატულია მოყვარესთან განშორების სიმძიმე.

115. მიწერილია სტროფის ქვეშ: „სჯობს სიშორე დიაცისა ...“.

116. მიწერილია ჩოდ (1074) სტროფთან, გულისხმობს ფატმანისაგან ავთანდილისადმი მიწერილ სამიჯნურო ბარათს.

13. „ამისთვის რომ ადრეც მომკვდარიყო ცარიელი, არ ემართლებოდა? ამისთანა ნამუსს ვაქებ, ვინც სწყნობს, ყოველიმცა არს"[117] – სიგ (213) გვ. ქვედა არშიაზე, იმავე ხელწერით.
14. „ვისაც ეს დაუწერია, იმას მიეცეს ქვეყნის ცოდვა" – სპბ (282) გვ. მარცხენა არშიაზე. იქვე:
15. „ვინც წაიკითხოს ... აქვ[ს] ..."
16. „ქ. ჩემი ცოდვაც მაქვს და მამის ჩემისაც ..."
17. „როსცოდ, ნინია და იოანე" – ტმე (345) გვ. მარჯვნივ არშიაზე ლამაზი მხედრულით.
18. „ქ. ხთის მოწყალებით, სარდალ სალთხუცის ორბელიანის დავითის ძის, მინბაშის, იოანეს ძე – ჯამბაკურ დაიბადა ქ[ორონი]კონს [უპ], [ღვ]ინობის თვის იჱ (18)" [480+1312=1792] – ბოლო, ხელნაწერი გვერდის ვერსოზე, შავი მელნით. იქვე:
19. „ეკაცერინე, რას ამბობ?"[118] იქვე სხვა უმნიშვნელო მინაწერიც:
ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი" – [1], [5] და სხვა გვერდებზე.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

4. FS 1 330 + FS 3 228[119] – [შოთა რუსთაველი]. ვეფხისტყაოსანი. – ტფილისი. – 1712. – პე-ტმჱ (85-348) გვ. [8], [9][120] – წიგნს აკლია [1-4] და ა-ვ (1-6) გვერდები.

ყდა: (29x18) სმ. სხვა წიგნისაა, შედარებით პატარა, მოცილებული კორპუსს; ხის, ყავისფერი ტვიფრული ტყავით: ორნამენტულ ჩარჩოებში მცენარეული სამკი. ხე გატეხილია, ტყავი კიდეებთან დაზიანებული.

სარესტავრაციო: ყდა. ფურცლები კარგადაა რესტავრირებული, მაგრამ არშიები შემოჭრილია და მინაწერები დაზიანებული.

ჩანართი: წინა ფრთაზე ფორზაცად გამოყენებულია ვახტანგის სტამბის 1709 წლის სამოციქულოს ტიჱ (318) გვ.

ხელნაწერი: აღდგენილი ტექსტი ზ-კზ (7-27), ლბ-პდ (32-84), პთ-ჟბ (89-92), ჟზ-ჟჱ (97-98), რმა-რმდ (141-144), რმთ-რნზ (149-157), რჲგ-რჲდ (163-164), რჲთ-რპჱ (169-

117. მიწერილია სტროფთან, სადაც ნესტანის შესახებ წერია: „ლხინი ლხინად აღარ უჩნდა, მართ აგრეთვე ჭირად ჭირი".

118. გაშიფრულია პირობით ნიშანთა სისტემის კრიპტონიმული ანბანით. (ლ. ათანელაშვილი. ძველი ქართული საიდუმლო დამწერლობა, თბ. – 1982. – გვ. 357).

119. ვახტანგისეული „ვეფხისტყაოსნის" აღდგენილი გამოცემის 402 გვ.-ზე აკ. შანიძე შენიშნავს, რომ №3228 უნივერსიტეტში ვერ იპოვეს. როგორც აღმოჩნდა იგი ჩართულია №1330 ეგზემპლარში, სჟა (291) გვერდის შემდეგ.

120. მეორე ეგზემპლარის, №3228-ის ფურცლებია.

188), რჟზ-სდ (197-204), სზ-სი (207-210), სკთ-სლვ (229-236), სოა-სოდ (271-274), სპთ-სჟ (289-290) და ტმთ-ტნა (349-351) გვერდებზე.

დანართი: ფურცელი ბიბლიოგრაფ თ. მაჭავარიანის მინაწერით: „აქედან იწყება ქ.შ.წ.კ.გ. საზოგადოების ფონდის ცალი № 1330. აკადემიკოსი აკ. შანიძე ახსენებს ამ ცალს – გ. იხ. მის მიერ 1937 წელს აღწერილი ვახტანგისეული „ვეფხის-ტყაოსანი", გვ. 396. „ეს ცალი შეკეთებულია დარეჯან კაკაბაძის მიერ 1961 წ. 24 ივნისს. სხვა ქაღალდზე აწერია ისევ ქ.შ.წ.კ.გ. საზოგადოების № 3228".

მინაწერები:

1. „ქ. სულ განსაცდელში გავლიე ჩემი ჟამი და დრონია,
სხვას ვისმე ჩემი პაციენი არცა ვის ამბათ სმენია,
თვალთაგან ცრემლი უწყვეტლათ, ნილოსის მზგავსათ მდენია
და ცუდად, უსაქმოდ ყოფნითა, ვაი, გული გარდამდელია"[121]

– რა (101) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით. იქვე:

2. „ქ. ამან შემშალა ვერ ვხედავ მე ქვეყნად შენსა დარესა,
ზოგი რამ [მზესა მიუგა]ვს და ზოგი რამე მთვარესა".
3. „ქ. პაპარა ცვარი ვარდზედა განურთხმით ..." – რნდ (154) გვ.
4. „ქ. სულო, სიცოცხლევ, თვალებო, წარბებო, დახატულებო,
თავ-ტანა ლამაზო, ყელ-ყურო, ძუძუებო და გულებო,
ტანად ლერწამო, ალვის ხევ, ზღვის პირით ამოსულებო,
და ვაი, გულო, მის უნახაო, დამწვარო, დადაგულებო"

– რნზ (157) გვ. ქვედა არშიაზე. ამ სტროფის ზემოთ:

5. „რა დაუჩხაპავს ეგ ლექსის მთქმელსა. ლექსი იგ ...თის ლექსისთანა უნდა"
– იმავე ხელწერით სტროფის ქვეშ:
6. „ქ. ვარდი რა ნახო, ფერი მო ... აახლე ძველი რამინისაებრად".
„ქ. შენთვის ხელმან. ელახ უშენოდ, [მითხარ, მზეო, იამოს რა]"

– რჲ (160) გვ. ქვედა არშიაზე.

7. „[ალ]ახვენ ჩემნი ბაგენი, ღმერთო, სამებით ქებულო,
[არსებით ერთო, ბუნებით, პირებით, სამრიცხვებულო]"[122]

– სმბ (242) გვე. ქვედა არშიაზე. იგივე ტვ (306) გვერდზეც.

8. „არ ვიცი, ღმერთო რას მიზამს, ანუ ცა მიწყივ მბ[რუნავი]" – სო (270) გვ.
„თეთრ სარეცელს ნუ მიჩვენებ, გული მისთვის მიჭორეავსო.
ვაი, წითელ შილიშ... ვეჭვ მაჭია მწვანე მაისურო"

– სოჱ (278) გვ.

121. თეიმურაზ პირველი, „შენთვის ხელმან." იხ. დასახელებული გამოცემა. გვ. 114, სტრ. 1.

122. თეიმურაზ პირველი, „ანბანთქება." იხ. დასახელებული გამოცემა. გვ. 149. სტრ. 1.

9. „ქ. მს. ტნს. კბ. ემს. გრ“. [123] – სოთ (209) გვ.
10. „ქ. ღმერთმან იცის, მწოვეთ მამა თქვენ[თვის] ყოლა ვაჟის, უფალი [გ]ფარავთ“ – სპა (281) გვ.
11. „ქ. რძალო, დამცირებლათ სიქადულო, რომელსაც ჩემ ცოდვილის ჴელით ნამუშაკევს ...“ – სპბ (282) გვ.
12. „ქრისტიანი იყო, არცა ალუდგებოდა“ – სპზ (287) გვ.
13. „ქ. გული წყლული ცეცხლთა დებით, ან უფროსად დამეწოდეს,
ნაგმანთა ვიქარვებდი, სიახლოვით ვიყავ ოდეს ...“
– სპჱ (288) გვ. ქვედა არშიაზე.
14. „ქ. ჩემსა საჭრალოს თავსა მოწყალედ და საგულოდა
საჯვრეტლად დავალ მუდამათ ვარ ... სად მეგულოდა“
– სჟა (291) გვ. ქვედა არშიაზე.
15. „ქ. რად მოეშორდი უმეცარი, თავი მინდა საკვდავადა...“ – სჟბ (292) გვ. ქვედა არშიაზე.
16. „ალახვენ ჩემნი ჭაგენი, ღმერთო, სამეჭით ქეჭულო“ – ტვ (306) გვ.
17. „ქ. გაბრიელ მოვა ნაზარეთს, ქალწულს ეტყოდა ხარებით:
გამობრწყინდება შენ ზედა ძე, მამის სწორი დარებით“
– ტზ (307) გვ. ქვედა არშიაზე.
18. „ქ. ელია ამაღლებული, ცეცხლის ეტლზედა ჯდებოდა ...“. [124] – ტჱ (308) გვ.
19. „ვახტანგ მეფის გამოცემული ვეფხისტყაოსნის ახსნა“ – ტკე (325) გვ. მარჯვნივ, ზემოთ.

სხვა უმნიშვნელო თუ გაურკვეველი მინაწერები: რგ (103) და სიზ-სით (217-219) გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – ზ (7), ტმჱ (348) და სხვა გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

5. FS 3 798/09 – [შოთა რუსთაველი]. ვეფხისტყაოსანი. – ტფილისი. – 1712. – [4], ა-ტნა (1-351) გვ. – წიგნს აკლია სლა-სლვ (231-236) გვ.

ყდა: (28x20) სმ. მუყაო, ცისფერი ხელოვნური ტყავით.

ხელნაწერი: აღდგენილია წინა [4] და რზ-რკბ (107-122) გვ.-ის ტექსტი და გაფორმება, თავფურცლის ჩარჩოს რთული ორნამენტი შეცვლილია მცენარეული სამკით; დახატულია ტექსტის გამყოფებიც, გერბის გარე ჩარჩო შეცვლილია, არაბესკათა ნაცვლად ყვავილებია, განსხვავებულადაა ვახტანგის პორტრეტი, ჩარჩოს ორნამენტი მიმსგავსებულია. პორტრეტის ქვეშ დაბეჭდილი ბოლოსამკი არ აღუდგენიათ.

123. უნდა იყოს: „მას ტანსა კაბა ემოსა, გარე ...“.

124. თეიმურაზ პირველი, „ანბანთქება.“ იხ. ღასახელებული გამოცემა. გვ. 150.

აკინძვა: დაშვებულია შეცდომები ივ (16)-ის შემდეგ კა-კბ (21-22) გვ.

მინაწერები:

1. „თუ ყოფილა იგი მოყმე, ჴორციელი, ხმლითა მკლელად,
მას ნახავდა სხუაცა ვინმე, გამოჰსჩნდების მასწავლელად.
თუარემ ეშმა ეჩვენებია, ლხინთა შენთა შესამშლელად,
და სევდისაგან მოიცალე, რად შეჰქმნილხარ მოულხენლად“[125]
–კ (20) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
2. „მოუკლევივარ თინათინის სურვილსა და სიყუარულსა,
ცხელნი ცრემლნი ასოლვებდის, ნარგიზთაგან ვარდსა ზრულსა,
ვერ ვაჩენდი აქანამდის, ჭირსა ჩემგან დაფარულსა,
ან მიბრძანა საიმედო, ამად მხედავ მხიარულსა“[126]
– კთ (29) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
3. „შაირი გამოუცნელთ მწერალთ აღუწერიათ, შაირი არ უნდა, შადი უნდა. შადი ნაქსოვსა ჰქვიან, მითამ ნაქსოვი და სავაჭრო დაებარებინა სყიდვად და მისთვის გავიდა, სყიდვა მინდაო. თქვენ, ნადიმზე მსხდომნი, ნუ ასდგებითო. დავით“[127] – ჲე (65) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით, წინა მინაწერთა ბოლო სტრიქონების აღმდგენელის ხელით.
4. „მე დავშვერ, ვითა წესია საურავ გარდახდილისა,
შინა წამოველ მაშურალი, ვიყავ მომდომი ძილისა,
მონა მოვიდა, მომართვა, წიგნი ასმათის ცუბილისა,
აღრე მოდიო, გიბრძანებს, მსგავსი ვარდისა ზრდილისა“[128]
– ჟე (95) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით; იმავე ხელით, რომლითაც 1 და 2 მინაწერი სტროფები.
5. „ვით ვთქო ქება შენი, ზღვა მელნათ, ქვიშა კალამათ, ვებრო ... ქეთევან, ფიფა, ფიფა ხეო ქმნილობბს, რაფი და რიფი ... შევიქნებით გიფები“ – ჟჩ-ჟთ (98-99) გვ. ქვედა არშიებზე, ძნელად წასაკითხია.
6. „რომელიც არ უნდა გამეგონა ყურებით“ – ჟთ (99) გვ. მარჯვნივ არშიაზე, იმავე დავითის ხელით, რომლიც ხელს აწერს ჲე (65) გვერდზე.
7. „შეველ, ფიცხლად შევეკაზმე, ცხენსა შევჯე შეკაზმული,
ასამოცი კარგი მოყმე, ჩემსა თანა ხან დაზმული,
წამომყვეს და წავცავედით, კართა გარე დარაზმული,

125. მარგინალის მიხედვით, ეს სტროფი რკგ-რკდ (123-124) სტროფებს შორის უნდა ჩაემატოს.

126. მარგინალის მიხედვით, იგი რნ-რნა (150-151) სტროფებს შორის უნდა ჩაემატოს. აკ. შანიძისეულ აღდგენილ გამოცემაში ეს სტროფი შეტანილია ბეჭდვისას გამორჩენილ შაირებში. იხ გვ. 394. N 6.

127. მინაწერი განმარტავს ტჲზ (367) სტროფის სიტყვას. აკ. შანიძე ამ ეგზემპლარს აღწერს D ნომრით. მისი აზრით, შენიშვნის ავტორი ღავითი არის – ღავით რექტორი.

128. მარგინალის მიხედვით, სტროფი ფმე-ფმვ (545-546) სტროფებს შორის უნდა ჩაემატოს.

ზღვის ჭირს მიველ, ნავი დამსხდა, მენავემან მნახა ზმული“ [129]

– რა (101) გვ. წითელი და შავი მელნით, იქვე სხვა ხელით:

8. „ქ. რა ვქმნა, რით დავთმო, სულო სურნელო, ... ვარდისა წყლით [ნარწყაო] სამოთხის ვარდო. ხელთსაჭერო, [ზაჭახო], სამოთხის ვარდო და ენით ვერ ვაქებ, ნაცივო, მე შენთვის მიცირიაო“.
9. „ყმა ახლოს უჯდა მეფესა, ისმენდა, ეუბნებოდა,
ბაგეთა ვასწყურის ბროლ-ლალი, მართ კბილთა ელვა ჰკრთებოდა.
ახლოს სხდეს ღირსნი, ისმენდნენ, შორს ჯარი დაიჯრდებოდა,
უცარიელოდ ხსენება არვისგან იკადრებოდა“

– ხელნაწერით აღდგენილ რიჱ (118) გვ. იქვე:

10. „ეს აქ უნდა“ – დავითის ხელით. ხელნაწერით აღდგენილი ქოზ (677) სტროფის შემდეგ, იქვე:
11. „ეს ვის დაუწერია, რა უნდა აქ, თავისი ადგილი ურჩევნია“.[130]
12. „... შენი მცირე და დ[ავ]რდომილი ხელქმნ[ილი] ფიფა ჩემო განუშორებელო ... ქეთევან ...“ – სიე (215) გვ.
13. „დავითის“ – სნზ (257) გვ. ქვედა არშიაზე.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: სპვ (286), სჟ (290), სჟჱ (298), ტბ (302), ტი (310), ტია (311) და ტიდ (314) გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“. მრგვალი და ოვალური – თავფურცელზე, წინა [7] გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1965 წელს ?

---

129. მარგინალის მიხედვით, სტროფი ფოვ-ფოზ (576-577) სტროფებს შორის უნდა ჩაემატოს.

130. შენიშვნა მართებულია, ღიგ (713) სტროფი დაბეჭდილია რამდენიმე გვერდის შემდეგ და შეესაბამება კიდეც იქ აღწერილ ამბავს.

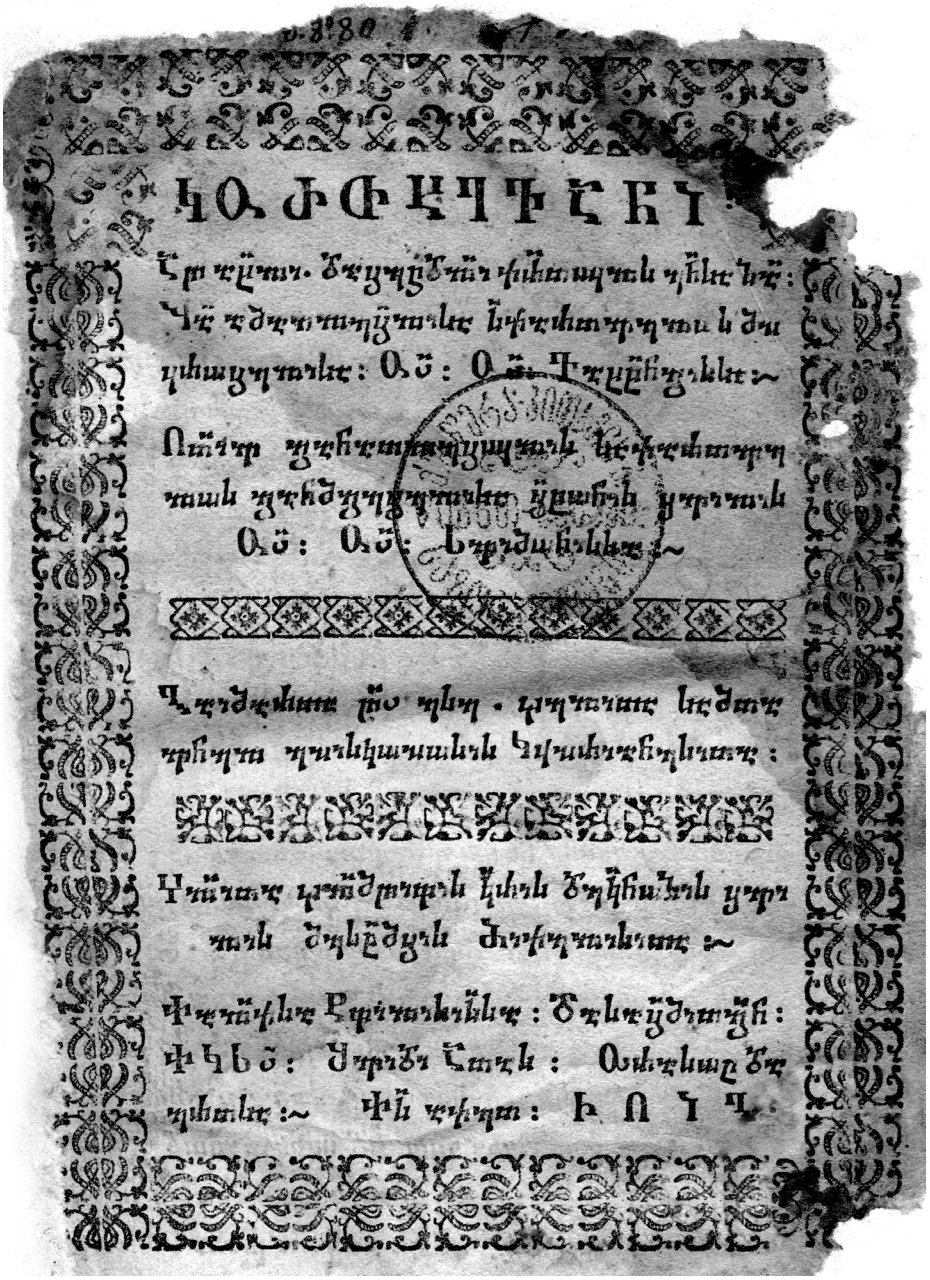

კურთხევანი. ტფილისი, 1713 — თავფურცელი

კურთხევანი. – ტფილისი. – 1713.

[6],[131] ქკგ [132] (627) [527] გვ. = [3], ა⁴-ჭ⁴, ა₂⁴-ე₂⁴, ვ₂⁷, ზ₂⁴-ჩ₂⁴ ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური. სიმაღლე 10 სტრ.= 59 მმ. ერთ გვერდზე 25 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი (14x10) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეში. დაშვებულია მრავალი შეცდომა: რთ (109)-ის შემდეგ არის სა (201), ს (200) რია (111)-ის ნაცვლად; სოდ (274)-ის შემდეგ სპე (285); ტკვ (326) ორჯერ; ტკთ (329)-ის შემდეგ ტმ (340); ტოგ (373)-ის შემდეგ ტობ (372) და კვლავ ტოგ (373); უმე (445)-ის შემდეგ დაუნომრავ 8 გვერდს მოსდევს უმწ (448); უაწ (468) უკოლონციფროა, უქწ (498)-ს მოჰყვება უქე (495) და ფ (500), ფიგ (513) გამოტოვებულია, ფკა (521) მეორდება, ფკდ (524) გამოტოვებულია.

სიგნატურა: ასოებრივი, ქვემოთ ცენტრში. რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ხუცურით – ფურცელთა. გამოცემა ძირითადად აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-2 ფურცლები: ა, ა ბ – –; ბ, ბ ბ – – და ა.შ. დაშვებულია შეცდომა: ვ მეორდება, შემდეგ ვ ვ და ისევ ვ. არევა გამოიწვია ამ რვეულში ფურცელთა მეტობამ.

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით. აქვს კუსტოდები, ცვლადი კოლონტიტული.

ტირაჟი და ფასი გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „კურთხევანი. აწ ახალი დაბეჭდილი ქართულს ენასა ზედა. ჟამსა ამაღლებულისა საქართველოს მპყრობელისა უფლისაჲ უფლისაჲ ვახტანგისსა. ღმრთივ განათლებულის საქართველოს განმგებელისა, ბატონის შვილის უფლისაჲ უფლისაჲ სვიმონისსა. გაიმართა წმიდაჲ ესე კელითა სამთავნელ ეპისკოპოსის კჳპრიანესითა.[133] კელითა კელმწიფის კარის ღეკანოზის შვილის მესტამბის მიქელისათა. ქალაქსა ტფილისისასა, დასაბამითგან ქორონიკონსა შვიდიათას ორას ოცდაერთსა, ქრისტეს აქეთ ჩღიგ (1713)“.

რედაქტორის კვიპრიანე სამთავნელის ანდერძი – „ოლეს სუფევდა თჳისსა სამეუფოსა შინა ღმთისმოყვარე მპყრობელი საქართველოსა, მეფე უფალი ვახტანგ, იგულისმოდგინა და მოიყვანა ვლახეთით მესტამბე მიხაილ და გააკეთებინა სტამბა

131. ქ.წ.-ში მითითებულია [4] გვ. იხ. ტ. 1. გვ. 22. ქრ. შარაშიძესთან კი [6] გვ. დასახ. ნაშ. გვ. 118.

132. ეროვნული ბიბლიოთეკის ეგზემპლარებს ეს გვერდი არ აქვს, აღწერილობა მოგვაქვს ქ.წ.-დან. ტ. 1. გვ. 22.

133. კვიპრიანე კოზმაყოფილის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე. ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტ. V. თბ. – 1982. ნ. მარი. იერუსალიმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა. თბ. 1955. გვ.78.

ფრიადითა წარსაგებელითა საფასეთათა, მრავალმცა არიან წელნი ცხოვრებისა მათისანი. რომელ არაოდეს ყოფილიყო საქართველოსა შინა სტამბა და კელით წერითა მწერალთაგან სამღთონი წერილნი ჩვენნი განრყვნილიყვნენ. მას ჟამსა, ოდეს განაგებდა საქართველოსა მათი სასურველი ძმა, ბატონის შვილი, უფალი სვიმონ, ამათ მიერ მებრძანა მე, სამთავნელს კვიპრიანეს, ბერძულთა წიგნთა ზედა ჩვენთა წიგნებთა შემოწმება. რამეთუ მცირედისა რისამე ბერძულთა წიგნთა და ენასა სწავლულ ვიყავ. იწრუსალიმისა პატრიარქს დოსითეოსთანა. საუკუნომცა არს საკსენებელი მათი. რაოდენიცა ძალმედვა თვით ჩემით შევამოწმე და გასწორებასა ვეცადე, სიტყვა თუ ასო მეტ-ნაკლებობა და რომელიმე არქიმანდრიტის პაპა სერგიოზის კითხვითა და შემოწმებითა გავაკეთე იგინი, რომელნიცა უწინარეს წიგნნი დაიბეჭდა და აწ კურთხევანი ესე. რაიცა ბერძნულსა კურთხევანსა შინა წერილი იყო, სრულად უნაკლულოდ გარდმოვსწერე, ხოლო რაჟამს გადამოვსწერდით, ჩვენსა ენასა ზედა პირველთა მათ წიგნთა და შემდგომსა ამას, სხვანი წმიდანი მამანი საქართველოსანი ჩვენსა ენასა ზედა შესწორებასა გვეკმარებოდენ. და დავბეჭდეთ ბრძანებითა და წარსაგებელითა საფასეთათა ქრისტეს მოყვარისა, საქართველოს კეთილად განმგებელისა, ბატონის შვილის სიმონისათა, მრავალმცა არიან წელნი ცხოვრებისა მათისანი. უკეთუ ვინმე თქუას, რაჲდ გვიკმდა ახალი გარდამოთარგმნილი, რამეთუ პირველთა მთარგმანებელთა წმიდათა მამათაგან გვაქუნდა გარდამოთარგმნილიო, ჭეშმარიტად, მათ წმიდათა მამათა ყოველივე ჩვენნი წიგნი უნაკლულოდ გადმოთარგმნეს, არამედ მწერალთა მიერ განრყვნილიყო, ვითა თჳთ იგინივე წმიდანი მამანი წამებენ დავითის ბოლოშია და მეფეთაცა შემოწმება და გასწორება გვიბძანეს და ვერ ურჩ ვექმენით და აღვასრულეთ, შეწევნითა ღვთისაჲთა, ბძანება მეფეთა. აწ გევედრებით ყოველთა, კეთილად მკითხველთა და გულისხმის მყოფელთა, ვინც კელად მიიღებდეთ, გემოთქმულთა ამათ მეფეთათვის ლოცვასა აღასრულებდეთ და ამისა შემდგომად ნაღვაწისა ამისათვის, ჩემ ცოდვილისათვისცა შენდობას ბძანებდეთ, რათა ლოცვაჲ თქვენი შემწე მეყოს და თქვენ უზრუნველ იქმნენეთ“ – წინა [2-3] გვ.

მესტამბეთა ლექსი:

„დავითის ნათესაობით, სჯმონ არს განმგებელია,
დავითისებრივ უფლებად ღმერთმან სცხოს საცხებელია,
დავითის გამო, მფარველ არს, ქალწული, ღვთისმშობელია,
და ვით გოლიათსა, მათს მტერთა, ნუ მისცეს საშვებელია.“

– წინა [3] გვ. რედაქტორის ანდერძის ქვეშ. იქვე, ლექსის ქვეშ:

„ღმერთო, შეიწყალე კჯპრიანე“. [134]

134. ამ მონაცემზე დაყრდნობით, ქრ. შარაშიძე ლექსის ავტორად მიიჩნევს კვიპრიანეს. იხ. დასახ. ნაშ. გვ. 118. იქვე აღნიშნავს, რომ ლექსი დაბეჭდილია გერბის ქვეშ. (?) შესაძლოა, მას ხელთ ჰქონდა კურთხევანის განსხვავებული ვარიანტი.

ვახტანგის პორტრეტი – მეორე ვარიანტი – წინა [4] გვ.[135]:

ბაგრატიონთა გერბი:[136] პირველი ვარიანტის მსგავსი, ერთლომიანი. – წინა [5] გვ. იქვე:

გერბის სიმბოლიკის ამხსნელი ლექსი:[137]

„მე ბეჭედი ვარ დავითის, ქნარი ჩანს ღვთისაჲ მქებარე,
შურდულით მოკლა გოლიათ, გმირსა მოუნდა მებარე,
გჯრგჯნი, ჯრმალი, ქვეყანა, სკიპტრა სამეფო, მდებარე,
და სასწორი სამართლისათვის, მის მისთვის მისაგებარე,
სოლომონ, სიბრძნით ლომები ხარისხზე დასხნა რომელნი,
კუართი უფლისაჲ მოგვეცნა, ვის მონებს ცათა მზომელნი,
მარიამისა წილია ქართლი, ვით პოეს რომელნი,
და ქართველთა მეფე დავითის ძე, მარიამის ტომელნი“.

ვახტანგის ანდერძი – „მაღიღებელი წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომობით, ძირ მოდგმით დავითიანმან. ძის ძემან სახელგანთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმის წულმან ქებულის მეფის არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფისა გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. მპყრობელმან საქართველოსამან. ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა. [საკსრად] სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულისა თუთასათჳს, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეუღლისა ჩემისა ჩერქეზთ ბატონის ასულის, დედოფლის რუსუდანისა და ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [6] გვ.

ტექსტი:

ლოცვა მშობიარისა პირველსა დღესა – ა-თ (1-9) გვ.
ლოცვა დედაკაცსა ზედა, ოდეს მუცელი წარუხდეს – თ-ი (9-10) გვ.
კანონი წმიდისა კრებისა – ი-იბ (10-12) გვ.
ლოცვა კათაკმეველთა – იგ-ით (13-19) გვ.
ლოცვა წმიდისა ნათლვისა – კ-ლ (20-30) გვ.
ლოცვა განბანისა – ლ-ლბ (30-32) გვ.
ლოცვა აღკვეცისა – ლბ-ლგ (32-33) გვ.
ლოცვა წინდობისა – ლდ-ლზ (34-37) გვ.
გვირგვინის კურთხევა – ლზ-მთ (37-49) გვ.

---

135. საყურადღებოა, რომ საქართველოში ვახტანგის ყოფნის ჟამს, მისი პორტრეტი ბოლოში ერთვოდა გამოცემებს. აქ კი იგი წინაა გადმოტანილი, ისევე, როგორც 1712 წლის „დავითნში“.

136. გერბის აღგილი შეცვლილია. იგი ჩვეულებრივ, თავფურცლის მეორე მხარეს გვხვდებოდა.

137. ეს ლექსი აღწერილი არ არის ქ.წ.-ში, არც ქრ. შარაშიძის დასახელებულ ნაშრომში. უფრო მეტიც, ქრ. შარაშიძე აღნიშნავს: „საყურადღებოა, რომ ვახტანგის სტამბის ერთ-ერთი გამოცემის – 1713 წლის კურთხევანის“ სამეფო გერბის ქვეშ ვეღარ ვხედავთ ბეჭდის იგავის ნაწყვეტებს“ გვ. 119. ეს კიდევ ერთხელ მიგვითითებს „კურთხევანის“ ვარიანტულობაზე. იხ. დანართი I, N 24

განგება ქორწილისა – მთ-ნა (49-51) გვ.
ლოცვა ზეთისა – ნწ-ქგ (58-93) გვ.
კურთხევა აიაზმისა (მცირე და დიდი) – ქდ-სია (94-211) გვ.
ლოცვა ანაფორისა – სიბ-სიბ (211-212) გვ.
ლოცვა მცირის სქემისა – სიბ-სკდ (212-224) გვ.
ლოცვა დიდისა სქემისა – სკდ-სმთ (224-249) გვ.
პარაკლისი აღმსარებელისა აღსარებასა ზედა – სმთ-სჲწ (249-268) გვ.
ლოცვა სულთმბრძოლისა – სჲწ-სპდ (268-284) გვ.
წესი ერისკაცსა ზედა მიცვალებულსა – სპე-ტკა (285-321) გვ.
წესი მღვდელსა ზედა მიცვალებულსა – ტკბ-ტობ (321-372) გვ.
წესი მონაზონსა ზედა მიცვალებულსა – ტოგ-ტქვ (373-396) გვ.
წესი ჩჩვილსა ზედა მიცვალებულსა – ტქდ-უდ (394-404) გვ.
წესი პანაშვიდისა მიცვალებულსა ზედა – უდ-უიდ (404-414) გვ.
საფუძვლის დადება ტაძრისა – უიდ-უიე (414-415) გვ.
ჯვრის შექმნა – უიე-უიზ (415-417) გვ.
ლოცვა ტრაპეზისა – უიზ-უკზ (417-427) გვ.
ლოცვა შესანდობელი შეჩვენებულთა – უკწ-ულა (428-431) გვ.
კურთხევა მირონისა – ულა-ულვ (431-436) გვ.
კურთხევა ოდიკისა – ულზ-უმა (437-441) გვ.
ლოცვა სახლის საფუძვლის დადებისა – უმა (441) გვ.
ლოცვა შესლვასა ახალსა სახლსა – უმბ (442) გვ.
ეკლესიასა შინა უკეთუ შევიდნენ მწვალებელნი და შეიგინოს. – უმბ-უმგ (442-443) გვ.
უკეთუ ეკლესია შეგინებულ იქმნეს წარმართთა ანუ მწვალებელთაგან – უმგ (443) გვ.
ეკლესიასა შინა უკვეთუ უცნაურად მოკუდეს კაცი მიზეზითა რაითამე, ლოცვაი ესე წარიკითხვის – უმდ (444) გვ.
ლოცვა მონანულსა ზედა – უმე-უმვ (445-446) გვ.
ლოცვა ყოველთა სნეულებასა ზედა – უმვ-უმზ (446-447) გვ.
ლოცვა სავედრებელი სნეულთათვის და სულთაგან არაწმიდათა კვეთებულსა ზედა – უმზ-უმწ (447-448) გვ.
ლოცვა სავედრებელი უფლისა ჩვენისა იესუ ქრისტესი და ყოვლად წმიდა ღვთისმშობლისა გალობა – უმწ-უნგ (448-453) გვ.
გალობა და შერისხვა დიდისა ბასილისა ეშმაკთა მიერ ვნებულთა ზედა და სულისაგან არაწმიდათა კვეთებულსა და ყოველთა სნეულებასა ზედა და სხვა ლოცვა მასვე ზედა – უნგ-უნე (453-455) გვ.
ლოცვა ღელვაგვემულსა ზედა – უნე-უჲა (455-461) გვ.

სხვა ლოცვა სავედრებელი წინაშე უფლისა: სნებასა, სიყმილსა და ჟამსა ბედა სათქმელი.
თქმული პატრიარქისა კალისტესი და სხვა ლოცვა ამისივე – უჲა-უჲგ (461-463) გვ.
ლოცვა სნეულისა უძილობისათვის – უჲგ-უჲე (463-465) გვ.
ლოცვა სნებისა, წმიდისა ლახვრისა – უჲე-უჲვ (465-466) გვ.
ლოცვა ფერჯთბანისა – უჲვ-უოგ (466-473) გვ.
ლოცვა სულის წმიდის მოსლვისა – უოგ-უპწ (473-488) გვ.
ლოცვა ლიტანიისა და ღამისთევისათვის სავედრებელი – უპწ-უქა (488-491) გვ.
ლოცვა თესლსა ბედა დასათესად – უქა-უქბ (491-492) გვ.
ლოცვა კალოსი – უქბ-უქგ (492-453) გვ.
ლოცვა პირველისა ხილისა –უქბ-უქგ (492-493) გვ.
კურთხევა ყურძნისა ეკლესიაში – უქგ (493) გვ.
კურთხევა ნერგვისა ვენახისა – უქგ-უქღ (493-494) გვ.
ლოცვა სთვლობისა ვენახისა – უქღ-უქე (494-495) გვ.
კურთხევა ღჯნისა ახლისა, ოლეს იკმიოს ვინმე – უქე (495) გვ.
წესი, რომელი აღესრულების ყანისა, ვენახისა, ბოსტნისა, უკეთუ ავნებდის მფრინველნი, ორფეხნი, ქვეშმძრომნი ანუ სხვა მავნენი – უქვ-ფ (496-500) გვ.
კურთხევა მარილისა – ფა-ფბ (501-502) გვ.
კურთხევა წანდილისა – ფბ (502) გვ.
კურთხევა ყველისა და კვერცხისა – ფბ (502) გვ.
კურთხევა, გახსნა ხორცისა, წმიდისა კვირიაკისა აღდგომისა – ფგ-ფე (503-505) გვ.
ლოცვა სახლისა შეგრძნებულისა – ფგ-ფე (503-505) გვ.
კურთხევა საკირის დაწვისა – ფე-ფზ (505-507) გვ.
ლოცვა, რაჟამს მივიდეს ყრმა სწავლად წიგნისა –ფზ- ფწ (507-508) გვ.
ლოცვა ყრმასა ბედა ავის გულისყურისა – ფწ-ფთ (508-509) გვ.
ლოცვა თუ რამე არაწმიდა ჩავარდეს ჭურჭელსა, თაფლსა, ბეთსა და სხვ. – ფთ-ფია (509-511) გვ.
ლოცვა შეგინებულისა ხორბალსა და ფქვილსა ბედა – ფია-ფიბ (511-512) გვ.
ლოცვა სამწყსოსა ბედა – ფიბ (512) გვ.
ლოცვა აღმოთხრისა ჭისა – ფიდ (514) გვ.
ლოცვა თუ ვინმე კრულ იყოს ფიცით – ფიდ-ფიზ (514-517) გვ.
ლოცვა შეგინებულისა მჭამელსა ბედა – ფიწ (518) გვ.
ლოცვა ბოროტის გულისთქმის – ფიწ (518) გვ.
ლოცვა შვილობილობისა – ფით-ფკა (519-521) გვ.
ლოცვა ნავის გაკეთებისა – ფკა (521) გვ.
კურთხევა ბაიისა – $ფკ_2$-$ფკა_2$ (520-521) გვ.
ლოცვა ბადისა – $ფკა_2$ (521) გვ.
შენდობის წიგნი მღვდელთმთავართა, ვისთვისაც გენებოთ – $ფკა_2$-$ფკგ_2$ (521-523) გვ.

ლოცვა სავედრებელი უწვიმრობისათვის – ფკგ-ფმდ (523-544) გვ.
ლოცვა ძვრისა – ფმდ-ფოწ (544-578) გვ.
ლოცვა ქუხილისა და ელვისა – ფოწ-ფოთ (578-579) გვ.
ლოცვა ქარისა და ღელვისათვის ზღვისა – ფოთ-ფპა (579-581) გვ.
ლოცვა სავედრებელი ყოვლისა ლიტანიისათვის – ფპა-ფპე (581-585) გვ.
ლოცვა სავედრებელი ბრძოლისა მტრისასა – ფპე-ქ (585-600) გვ.
ლოცვა ერისა – ქ-ქზ (600-607) გვ.
ლოცვა მეფეთა და მხედართათვის – ქზ-ქი (607-610) გვ.
ლოცვა სულიერის ძმობილობის – ქი-ქიბ (610-612) გვ.
ლოცვა უარისმყოფელთა, კუალად სარწმუნოებად მოსულსა ზედა – ქიბ-ქკ (612-620) გვ.
მიცვალებულისა სულისა მოხსენიება – ქკა -ქკბ (621-622) გვ.

საძიებელი წიგნისა ამისა – ქკგ-ქკზ (623-627) გვ.

მესტამბეთა ლექსი: [138]

„ნავთსაყუდელსა მენავე, რაჲ მივლენ, განისვენებენ,
მოყვასთა, თჳსთა სამყოფთა, ნახვა სწადს, მით ისვენებენ,
ჭირთ მყოფნი, ლხინსა შესრულნი მას აღარ მოიჩვენებენ,
და რაჲ ბეჭდვა მბეჭდავს უსრულდეს, თავსა არ შეიჩვენებენ“ – ქკბ (622) გვ.

საძიებელი წიგნისა ამის – ქკგ-ქკზ (623-627) გვ.

გაფორმება – მინიატიურები: 1. „სამება წმიდა ღმერთი არს მპყრობელი ყოველთა“, 2. „ყოველთა წმიდათა გუნდნი ღვთისა დიდებისანი“.[139]

გამოცემა შემკულია თავსამკ-ბოლოსამკებით, ტექსტის გამყოფი ორნამენტებით, ჩარჩოებითა და საზენაო ასოებით.

1. FS 3 012 – კურთხევანი. – ტფილისი. – 1713. – [6], ა-ქკვ (1-626) გვ. – წიგნს აკლია ბოლო გვერდი.

ყდა: (19x14) სმ. ხის, შავი, ტვიფრული ტყავით: ვიწრო ორნამენტულ ჩარჩოში არაბესკა ოთხმხრივ ყვავილებით. ყუა ტვიფრული: ზემოთ „კურთხევანი“.[140]

სარესტავრაციო: კთ-ლვ (29-36), მზ-ნ (47-50), რა-რვ (101-106) და ქკე-ქკვ (625-626) გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – [1-3], ა (1), თ (9) და სხვა გვერდებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

---

138. იგივე, რაც 1711 წლის „ღვითნში“, შეცვლილია მხოლოდ ორთოგრაფია.

139. ორივე მინიატიურა იგივეა, რაც 1710 წლის ნუსხურ „ჟამნში“.

140. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძის დასახ. ნაშრომი. დამატება III-21. N 51.

2. FS 2 731 – კურთხევანი. – ტფილისი. – 1713. – ა-ქკ (1-620) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [6] და ქკა-ქკზ (621-622) გვ.

ყდა: (19x14) სმ. მუყაო, ლურჯი კოლენკორით, ყდა მოცილებულია წიგნის კორპუსს.

სარესტავრაციოა ბოლო ორი ფურცელი.

მინაწერები:

1. „მოიხსენე, უფალო, სვიმონ იშხნელი[141] და მეუღლე მისი, ანახანუმ, ამინ!“. – ჲბ (62) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
2. „ქ. მოიხსენე, უფალო იესო ქრისტე, ვისაც ეს წიგნი ქონდეს, კეთილად ახმარე მონასა შენსა, მარკოზს“ – ტობ (372) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: უბ (402) და ქკვ (626) გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – ა (1), ლთ (39) და სხვა გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

3. P 1/1713 – კურთხევანი. – ტფილისი. – 1713. – [2] ხელნაწ., [2], ა-ქკვზ (1-627), [2] ხელნაწ. გვ. – სრული, რესტავრირებული ცალი.

ყდა: (19x14) სმ. ახალი, მუყაოზე გადაკრული შავი ხავერდი.

აკინძვის ხარვეზი: ტმა-ტმბ (341-342) გვერდებს შორის ჩართულია წინა [5-6] და [4-3] გვ. და ვახტანგის პორტრეტიანი ფურცელი.

ჩანართი: ტექსტის წინ ხელნაწერი [2] გვ. შესრულებულია ორ სვეტად ნუსხა-ხუცურით, შავი და წითელი მელნით. ტექსტის ბოლოს ასევე [2] გვ. დაწერილი სხვა ხელით. ტექსტი სასულიერო შინაარსისაა.

მინაწერები:

1. „შეძენილი 16/V-45. 1/1713 კურთხევანი. 50 მან. თჭ. ნ. ხუცური შრიფტი“ – ფორზაცზე დაკრულ ფურცელზე.
2. „საქართველოს წმინდის ნინოს დეკანოზის, ლაზარესი ვარ“ – ტმა (341) გვ.-ის შემდეგ ჩართულ ფურცელზე, გერბის სიმბოლიკის ამხსნელი ლექსის ქვეშ.
3. „რესტავრირებულია 1974 წელს, რესტავრატორ ჩ. ჩხეიძის მიერ. მივიღე 11/*VII* 75 წ. ა. კენ[ჭაძე]. განმეორებით აიკინძა“ – უკანა ფორზაცზე დაკრულ ქაღალდზე.

ყოფილ წიგნის პალატაში რეგისტრირებული იყო 1945 წელს.

141. 1768 წელს იყო იმერეთის ღღოფლის კარის მღვდელი. იხ. ისტორიული დოკუმენტები იმერეთის სამეფოსა და გურია-ოდიშის სამთავროებისა: 1466-1770/საქ. სსრ მეცნ. აკად. ხელნაწერთა ინსტიტუტი. – თბ., 1958

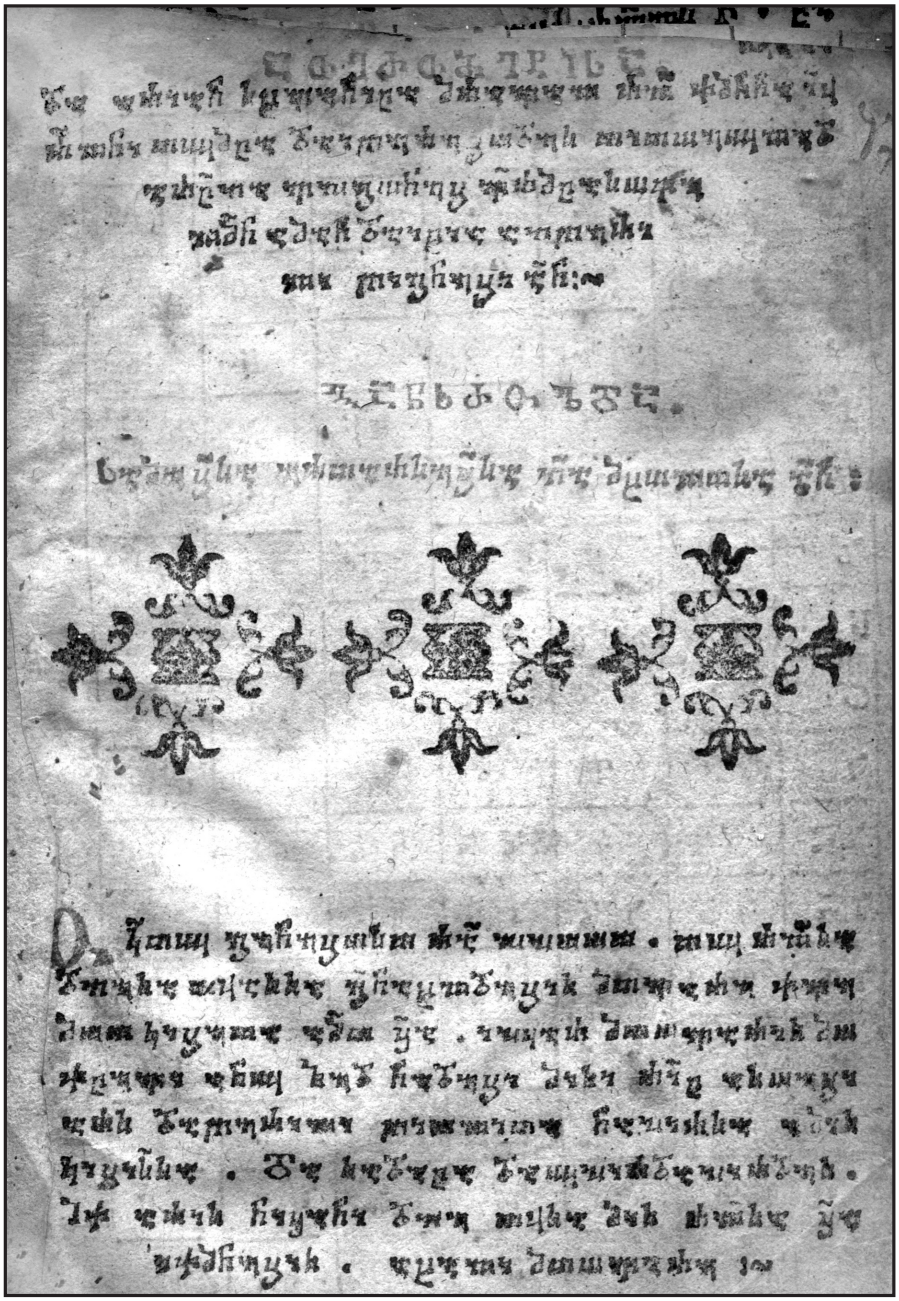

ქამნი. ტფილისი, 1717 – ბოლო გვერდი

ჯამნი. – ტფილისი. – 1717[142] 28 თებერვალი[143]

[8][144], უოგ (463) [511], [1] გვ. = [4], ა^{8}-კ^{8} ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სტრ.= 35 მმ. ერთ გვერდზე 27 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი: (10,2x6,4) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეში, საერთოა ტექსტისა და საძიებლებისათვის. დაუნომრავია წინა 4 და ბოლო ფურცლები. გამოცემისთვის გამოუყენებიათ 1710 წლის ჯამნის ანაწყობი, ტლვ (336) გვერდის შემდეგ ტექსტი დამატებულია, რამაც გამოიწვია მრავალი ცდომილება გვერდების ათვლაში: იე (315) 2 ჯერ, ტიზ (317) გამოტოვებულია, ტით (319) 2 ჯერ, ტლბ (332)-ის შემდეგ ტლე (335), ტლვ (336)-ის შემდეგ ისევ ტლე (335), ტკა (321), ტკზ (327) გამოტოვებულია, ისევ ტკე$_{2}$ (325) 2 ჯერ, გამოტოვებულია ტკზ$_{2}$ (327); ტკთ$_{2}$ (327) 2 ჯერ, უ (400), ტლა$_{2}$ (331) და უბ (402), შემდეგ ტლდ$_{2}$ (334) და ისევ ტე$_{3}$ (305).

სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ხუცურით – ფურცელთა. დანომვრა ქვემოთ ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად. აღნუსხულია მხოლოდ 1-4 ფურცლები: ა, ა ა, ა ბ, აგ – – – –; ბ, ბ ბ, ბ გ, ბ დ – – – – დაშვებულია შეცდომა ს რვეულში: სგ-ს ნაცვლად ორჯერაა სდ.

ბეჭდვა: ორ ფერში, წითელი და შავი საღებავით. აქვს კუსტოდები, ცვლადი კოლონტიტული.

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „ჯამნი. აწ მეორედ დაბეჭდილი ქართულს ენასა ზედა. ჯამსა ამაღლებულის დიდისა მეფისა, უფლისა, უფლისა ვახტანგისა. გამგებელობასა ძისა მათისა კეთილმორწმუნის ბატონიშვილის უფლისა ბაქარისა. გაიმართა ქელითა მესტამბე გარსევან ყოფილი მღვდლის გაბრიელისათა. ქალაქსა ტფილისისასა, დასაბამითგან ვიდრე აქამომდე ჩსკე (7225), ქრისტეს აქეთ ჩღიზ (1717), განსრულდა ჯამნი ესე თვესა თებერვალსა კზ (28), ქორონიკონსა უე (405)“.[145]

---

142. რჟთ (199)-მდე 1717 და 1710 წლის „ჯამნებს“ შორის განსხვავება მხოლოდ ტექსტის გამყოფ ორნამენტებშია, პაგინაციაც იგივეა. შემდეგ, თითქმის ერთ ფურცელზე, დამატებულია ინდიქტონის ახსნა. ულგ (433) გვერდიდან კი II გამოცემა შევსებულია და გვერდების აღნუსხვა არეულია. თვალსაჩინოებისათვის იხ. რმ (140) გვ. ორივე გამოცემიდან. დანართი I, N 25 და N26.

143. ეს პირველი წიგნია სრული საგამომცემლო თარიღით ვახტანგის სტამბის გამოცემათა შორის.

144. ამ „ჯამნის“ გვერდთა რაოდენობა მნიშვნელოვნად განსხვავებულადაა წარმოჩენილი სათანადო ლიტერატურაში: [4], უმდ (444) გვ.-ია მითითებული ქ.წ.-ში, ტ.1. გვ. 26. ასევეა ქრ. შარაშიძის დასახელებულ ნაშრომში. იხ. გვ. 202.

145. ეს თარიღი განსხვავებულადაა წარმოჩენილი როგორც ქ.წ.-ში, (გვ. 26), ისე ქ. შარაშიძის ზემოთ დასახელებულ ნაშრომში (გვ. 202): 28-ის ნაცვლად არის იზ (17); ქორონიკონი კი საერთოდ არ არის მითითებული.

გერბი: მეორე ვარიანტი, ორ ლომიანი. – წინა [2] გვ.

ვახტანგის ანდერძი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომით, ძირმოდგმობით დავითიანმან. ძის ძემან სახელგანთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმის წულმან ქებულის მეფის არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფისა გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. განმგებელმან ქართლისამან. ბატონისშვილმან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა. საკსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულის თუთასათვის, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეულლისა ჩემისა ჩერქეზის ბატონის ასულის რუსუდანისა, ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [3-4] გვ.

მესტამბის გიორგი მხატვრის მიმართვა[146] – „ყოველთა მკითხველთა გიხაროდენ! ეჰა, საყვარელნო მკითხველნო, რომელთა დაგიგებ თქვენ სულიერსა ტრაპეზსა, არა ლიტონსა და კორციელად შემზადებულსა თჯთო სახეთა სანოვაგეთაგან საზრდელად კორცისათჯს მორეწილთა, რომელსა მიიღებენ კაცნი კორცთა შინა მყოფნი და მცირედ ჟამ დაუტკბების სასა და კუალად მცირედღა და შიისვე, და უკეთუ ფრიადი მიიღის საზრდელი, უძლურ იქმნის მუცელი და სიკუდილი მოაწიის მას ბედა. არამედ ტრაპეზსა ვიტყვი სულიერსა, ჭეშმარიტსა და სრულსა და ყოვლის კეთილის სიმდიდრით აღსავსესა და მრავალფერად ნაყოფიერსა. შვენიერად შემკობილსა და მომზადებულსა, რომლისაგან რაზომცა მრავლად სჭამოთ, კუალად გსურისთ მისაღებელად. გზრდის სულიერად, გკურნებსთ და განგაძლიერებსთ. ხოლო არს ტრაპეზი იგი სულიერი ჟამნი ესე. რომელსა ჰქონან თავსა შორის თვისსა ლოცვანი განსანათლებელნი სულთანი, რომლისა შვენის მართალმადიდებელთა ქრისტიანეთა, რათა გულისმოდგინეთ ილოცვიდეს, რომელიცა ახლად დაგჯბეჭდავს თქვენ, ქართველთა ენასა ზედა. ჟამსა და მეფობასა ამაღლებულის მეფის უფლისა, უფლისა ვახტანგისასა. მისითავე შრომითა და წარსაგებელითა რომელიცა დიდად დაშვრა და იღვაწა შესამკობელად სამკჯღრებელისა და ნათესავისა თქვენისა. ყოვლის თჯთეულის სამღთოსა საქმითა და უმეტესად საეკლესიოისა და სულიერისა სასარგებლოთ თქვენ განგამდიდრათ, ვინაცა თქვენთვის ნებავს მოგება საუნჯისა ამისაგან, სიმკურვალითა გულისათა და სიმდაბლითა სულისათა. გიკმსთ თქვენცა, რათა ილოცვიდეთ თჯნიერ უდებებისა ცხოვრებისა თქვენისათვის და განძლიერებისათვის და დღეთა სიგრძისათვის ზემოთ კსენებულთა ქველის მოქმედთათვის და რომელიცა ფრიად დაშვრა და წარაგო საფასე მისთვისცა, ეგრეთვე მომიკსენებდეთ მეცა, რომელიცა დავშვერ და ვიღვაწე დაბეჭდვასა ამის ჟამნისასა და რაოდენიცა იხილოთ წიგნსა ამას შინა ნაკლულევანი, ულრტვინველად გამართეთ და შენდობა ყავთ ჩემთვის, რათა თქვენცა მიიღოთ

146. ტექსტი გამეორებაა 1710 წელს ჟამნში გამოქვეყნებული მიხეილ იშტვანოვიჩის მიმართვისა. ისტორიული რეალობის შესაბამისად, შეცვლილია მხოლოდ მეფისა და მესტამბის სახელები.

სათხოველი ლოცვისა თქვენისა დაუბრკოლებელად, და რათა აღესრულოს თქვენ მიერ მცნება ქრისტე მაცხოვარისა, რომელიცა გჯბრძანებს ჩვენ და იტყჳს (მათე, თავი ვ მუკლი იბ): „მომიტევენ ჩვენ თანადებნი ჩვენნი, ვითა ჩვენ მიუტევებთ თანამდებთა მათ ჩვენთა“, რომელისაცა მადლი და წყალობა იყავნ მარადის ჩვენ ზედა, ამინ! მცირე ამათ მბეჭდავთაგან მესტამბე მჯურვალითა გულითა ვმუშაკობ მოსამსახურე თქვენი, გიორგი მხატვარი“ – წინა [5-7] გვ.

ტექსტი:

ჟამნი ყოველი, რაოდენი აქუს ლოცვა მსგავსად წესისა მის წმიდისა იწრუსალიმისა და კეთილთა მონასტერთა – ა–რქწ (1-198) გვ.

თვეთა მეტყველებანი: სექტემბერ – აგვისტოსა – რჟთ- ტნდ (199-354) გვ.

ოხითა იბაკონი – ტნე-ტჟთ (355-399) გვ.

პარაკლისი, ახლად თარგმნილი სავედრებელი ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის მიმართ – უ-უიდ (400-414) გვ.

სახარებანი აღდგომისანი, ათერთმეტნი საცისკრონი – უივ-უკთ (416-429) გვ.

მთვარის განახლების ცხრილი – [ულ-ულა] (430-431) გვ.

სამოციქულო და სახარება შვიდეულთა[147] – ულბ-უმზ (432-447) გვ.

წმიდათა და დიდთა მარხვათა შინა ესენი ბრძანეთ ნაცვლად იბაკოთა – უმზ-უმწ (447-448) გვ.

ქორონიკონი[148] – უმთ-უჲბ (449-462) გვ.

მბეჭდავთა შენიშვნები – 1. „ეს არსების ხატი ბერძენთ არა აქვთ ქართულში თქმულია და ამისთვის არა დავაგდევით“ – უიბ (412) გვ. 2. „განსრულდა ესე ქორონიკონი. ოცდა შვიდს წლამდი გარიგებულია და მასუკან ვინც ცოცხალი იყოს, მან გაარიგოს“ – უჲბ (462) გვ.

ვახტანგის პორტრეტი – მეორე ვარიანტი. – [ულბ] (432) გვ.

გაფორმება – მინიატიურები[149]: 1. სამება წმიდა, ღმერთი არს მპყრობელი ყოველთა – წინა [8] გვ. 2. შობა ყოვლად წმიდისა – სი (210) გვ. 3. ამაღლება პატიოსნისა და ცხოველმყოფელისა ჯვრისა – სივ (216) გვ. 4. ტაძრად მიყვანება – სპვ (286) გვ. 5. ქრისტეს შობა –ტიბ (312) გვ. 6. ნათლისღება – ტით (319) გვ. 7. მირქმა – ტკა (321) გვ. 8. ხარება – ტლდ (334) გვ. 9. ფერისცვალება – ტმვ (346) გვ. 10. მინება ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობლისა – ტმთ (349) გვ. 11. ლაზარესს აღდგინება – ტჲბ (362) გვ. 12. ბზობა – ტჲგ (363) გვ. 13 სერობა – ტჲვ (366) გვ. 14. ჯვარცმა – ტჲზ (367) გვ. 15. გარდამოხსნა – ტჲთ (369) გვ. 16. აღდგომა – ტო (370) გვ. 17. თომასაგან მოხილვა – ტოგ (373) გვ. 18. ზიარება – ტოე (375)

147. ეს ტექსტი არ შეღიოდა „ჟამნის“ I გამოცემაში.

148. მოცემულია 1717 წლიდან 1743 წლის ჩათვლით.

149. ისეთივე, როგორიც 1710 წლის „ჟამნში“.

გვ. 19. ამაღლება – ტოზ (377) გვ. 20. სულის წმიდის მოსვლა – ტპა (381) გვ. 21. ყოველთა წმიდათა გუნდნი ღმთისა დიდებისანი – ტპბ (382) გვ.

გამოცემა შემკულია აგრეთვე თავსამკ-ბოლოსამკებით.

1. FS 1 196 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1717. – [8], ა-უჲგ (463)გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (13x9) სმ. მუყაო, შავი ტყავით, ქვედა ფრთის ნაწილზე – ყავისფერი. წიგნის კორპუსი ნაწილობრივ მოცილებულია ყდას.

სარესტავრაციო: სჲგ-სო (263-270) გვ.

მინაწერები:

1. „ჟამნი 1717“, „Часослов 1717 г“. – წინა ფორზაცზე დაკრულ ქაღალდზე, შავი მელნით.
2. „Изъ книгъ священника Георгия Дапквиева“ – ფორზაცზე. იქვე წითელი ლუქი ასოებით:
3. „თევდორე ადამოვი, დიაკვანი“ – წინა [3] გვ.
4. „საუკუნოდ იყავნ სახსენებელი ზეცათა ეზოსა სამეფოსა სული დეკანოზის სოლომონისა, წელსა ჩყჱ (1808) ივლისს ...“ – წინა [7] გვ. თევდორე ადამოვის ხელით.
5. „1873-1486=587“ – უკანა ფორზაცზე, ფანქრით.

ბეჭედი: „ХБМ“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

2. FS 3 013 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1717. – [1-2], [5-6], ა-უმდ (1-444) გვ. – წიგნს აკლია: წინა [3-4], [7-8] და უმე (445) გვ.-დან ბოლომდე.

ყდა: (13,5x9) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტულ ჩარჩოში საკუთხე სამკები, ცენტრში არაბესკა. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი. ყდის ზედა ფრთა ნაწილობრივ მოცილებელია კორპუსს. ყუა თავსაკრიანია, ტყავი ტვიფრული, დაზიანებული.

სარესტავრაციო: [1-2], რჟზ-რჟჱ (197-198) გვ. და ბოლო ფურცელი.

მინაწერები:

1. „ამ ჟამნს ვწირავთ ქ.წ.კ. საზოგადოებას. იგი გამოიცვლება ძველით ახალ ჟამნებთან. მთავარი ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილი. ჩყ 25/**VI** ჟჱ (1898) წ. ქ. თბილისი“ – წინა ფორზაცზე შავი მელნით, იქვე „1880-1716=164“.
2. „ამ დახეულ ლოცვებს დიდ სტრიქაში იპოვი ქვესი ფოთლის წინ“ – რჟვ (196) გვ. დახეული ფურცლის წინ, შავი მელნით, ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილის ხელით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

3. FS 3 762/09[150] (F 244/1) – ჟამნი. – ტფილისი. – 1717. – [3-8], ა-ტპ (1-380) გვ. – წიგნს აკლია თავფურცელი და ტპ (380) გვ.-დან ბოლომდე.

ყდა: (13x9) სმ. ხის, ქღალ მუყაოზე დაკრული ძველი ყდის ტვიფრული ტყავი, კიდეებთან მნიშვნელოვნად დაზიანებული. ყდის ზედა ფრთა თითქმის მოცილებელია წიგნის კორპუსს. ყუა დაზიანებულია, ფურცელთა შემონაჭერი აგურისფერი.

სარესტავრაციო: ყდა, ტოზ-ტოწ (377-378) გვ. და ბოლო ფურცელი.

მინაწერი:

1. „ⴂⴍ ⴍⴁⴑⴂⴀⴖⴈ ⴀⴋ ⴀⴋⴈⴍ, ⴂⴀⴋⴑⴈⴀ, ⴁⴀⴆⴖⴓⴈⴍⴈ 1717 წ. ⴉⴀⴇⴀⴊⴋⴈ ⴖⴊⴋⴑⴍⴍⴈ ⴈⴍⴆⴀ ⴑⴈⴖⴈⴍⴉⴀⴀ“ [151] – წინა ფორზაცის [2] გვ. შავი მელნით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

4. K 2 679/109 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1717. – [8], ა-უმწ (1-448) გვ. – წიგნს აკლია: სპთ-სქვ (289-296), ტა-ტდ (301-304), ტჟთ-უიგ (398-416), უმწ (448) გვ.-დან ბოლომდე.

ყდა: ხის, (15x10) სმ. ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტულ ჩარჩოში გადამკვეთი ხაზები. შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი. ზედა ფრთის ფიცარი გატეხილია. ყუა ტვიფრული, დაზიანებულია ქვედა მხარეს, ფურცლები მიკერებული ყუის სამაგრზე. ფურცელთა შემონაჭერი მოწითალოა.

აკინძვა: ამოვარდნილია ულგ-ულდ (434-435) გვ.

სარესტავრაციო: ყდა, ძალზე დაზიანებული თავფურცელი და ტიდ (314) გვ.-დან ბოლომდე. რესტავრირებულია თეთრი და ცისფერი ქაღალდით, 1 ფურცელი – ქგ-ქდ (93-94) გვ. გაკერილია შავი ძაფით.

ჩანართი: ფორზაცად გამოყენებულია ათანასე ამილახვრის სტამბის 1768 წლის ჟამნის ფურცლები, ზედა ფრთაზე ყია (811), ქვედაზე – ღჟზ (797) გვ.

მინაწერები:

1. „ⴑⴚⴍⴂ-ⴋⴀ (1836) წელსა დაჭადგომულთან ძე, ე˜ი ვ˜ეის ძ ს˜ი“ – წინა [3] გვ. ქვედა არშიაზე, დიდი მხედრული ასოებით.
2. „ⴑⴚⴀⴆ-ⴋⴀ (1867) წელსა, ივლისსა იდ-ⴋⴀ (14) დღესა დაიწყო ქვაცხის[152] ეკლესიის ძირგჭა“ – წინა [4-5] გვ. ქვედა არშიებზე, შავი მელნით, წინა მინაწერის ხელით.

---

150. ფორზაცის მესამე გვერდზე მიწერილი ნომერი ცხადყოფს, რომ წიგნი დავით ჩუბინაშვილის კოლექციისაა.

151. ჩართულ თავფურცელზე დაყრდნობით, წიგნი ბიბლიოთეკის საინვენტარო დავთარსა და საკატალოგო ბარათებზე, აღწერილი იყო „ლოცვანად“. მინაწერის ავტორის შენიშვნა მართებულია.

152. სოფელი, ჭიათურიდან 18 კმ.-ზე. ქსე. ტ. – X. გვ. – 507. თბ. 1976.

3. „ⴙⴗⴢⴄ-ⴑⴀ (1865) ⴜⴄⴊⴑⴀ, ⴀⴎⴐⴈⴊⴈⴑ ⴚⴞⴐⴀⴑⴀ ⴃⴖⴄⴑⴀ ⴈⴗⴍ ⴋⴍⴜⴅⴀ ⴛⴊⴈⴄⴐⴈ“ – კვ-კზ (26-27) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
4. „... ⴈⴀⴌⴅⴐⴈⴑ ⴌⴀⴋⴗⴍⴑ ... ⴇⴍⴅⴊⴈⴚⴀ ⴋⴍⴅⴈⴃⴀ ⴈⴋⴍⴃⴄⴌⴈ, ⴐⴍⴋ ⴑⴀⴋ ⴃⴖⴄⴑ ⴛⴊⴈⴅⴑ ⴂⴀⴃⴌⴀ“ – კჩ-ლ (28-30) გვ. ქვედა არშიაზე, იმავე ხელწერით, შავი მელნით.
5. „ⴋⴀⴐⴈⴟⴀⴌ, ⴝⴄⴐⴛⴄⴌⴈⴑ ⴕⴀⴊⴈ, ⴇⴀⴋⴀⴐⴈ, ⴈⴍⴑⴄⴁⴈⴑ ⴕⴀⴊⴈ ...“ – ტნდ (354) გვ. ქვედა არშიის ჩამოჭრის გამო დაზიანებულია.
6. „[ⴇⴈⴌⴀⴇⴍ, ⴞⴍⴝⴀⴞⴈⴛⴈⴑ ⴕⴀⴊⴍ, ⴐⴀⴑ ⴋⴈⴜⴗⴐⴄⴁⴈ?]“ – ტჲვ (366) გვ. მარცხენა არშიაზე.
7. „ⴀⴊⴀⴅⴄⴐⴃⴍⴁⴀ ⴂⴀⴌⴐⴊⴄⴅⴄⴗⴊⴈⴑ ⴉⴅⴈⴐⴀⴑ [ⴀⴐ] ⴀⴘⴍⴐⴃⴄⴁⴀ, ⴍⴕⴍⴌⴍⴁⴀ – ⴑⴀⴋⴀⴐⴈⴚⴄⴊⴈⴑ ⴉⴅⴈⴐⴀⴑ ⴀⴐ ⴀⴘⴍⴐⴃⴄⴁⴀ, ⴘⴀⴁⴀⴇⴑⴀ – ⴑⴀⴆⴀⴌⴍⴑ, ⴉⴅⴈⴐⴀⴑ – ⴋⴗⴞⴗⴐⴀⴑ, ⴍⴐⴘⴀⴁⴀⴇⴑ ...“ – ტოდ-ტოე (374-375) გვ. ქვედა არშიაზე, წინა მინაწერის ხელწერით, შავი მელნით.
8. „[ⴄⴑ ⴜⴈⴂ]ⴌⴈ, ⴏⴀⴋⴌⴈ [ⴄⴉ]ⴓⴇⴅⴌⴈⴑ ⴂⴈⴍⴐⴂⴈⴑ ...“ – ბოლო გვ. იქვე:
9. „ⴄⴑ ⴏⴀⴋⴌⴈ ⴂⴈⴍⴐⴂⴈⴑ ⴀⴐⴈⴑ ⴑⴀⴉⴓⴇⴀⴐⴈ“.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

5. K 2 680/109 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1717. – კა-უკ (21-420) გვ. – წიგნს აკლია დასაწყისი კ (20) გვერდამდე, ასევე რპზ-რჟ (187-190) და უკჱ (428)-დან ბოლომდე.

ყდა: (14,5x9) სმ. ხის, ყავისფერი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩო. გადამკვეთი ხაზები ყვავილებით. ტყავი ალაგ-ალაგ დახეთქილი. ქვედა ფრთაზე ორი თასმა. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული.

აკინძვა: ამოვარდნილია როთ-რპბ (179-182) გვ.

რესტავრირებულია უხეშად, თეთრი და ცისფერი ქაღალდით. სპთ-სჟ (189-190) გვ.-ის ტექსტი აღდგენილია ნუსხურითვე, შემოკლებით.

მინაწერი: სკვ-სკთ (226-229) გვ. გაურკვეველია. „№ 79“ ფორზაცზე ლურჯი ფანქრით.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

6. K 2 681/109 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1717. – [5-8], გ-უკ (3-420) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, წინა [1-4], ა-ბ (1-2), ლთ-მბ (39-42), უა-უიდ (401-414) და უკდ (424)-დან ბოლომდე.

ყდა: (14x9) სმ. ხის, ყავისფერი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩო, ცენტრში ზედა ფრთაზე ბიბლიური დავითის გამოსახულება, ქვედაზე – არაბესკაში ჩაწერილი ჯვარი.[153] შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი, ქვედა ფრთას შემორჩენილი აქვს ორი თასმა. ფორზაცი: ცისფერი, ზედა ფრთაზე ამავე წიგნის წინა [5-6] გვ.

153. ყდის ნიმუში იხ. მ. კარანაძე, დასახელებული ნაშრომი, დამატება III-22. № 53-54.

მინაწერი: „№ 64“ – ლურჯი ფანქრით.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

7. FS 4 609/09 – ჟამნი. – ტფილისი. – 1717, 28 თებერვალი. – კა-უმვ (21-446) გვ. – წიგნს აკლია: დასაწყისი კ (20)-ის ჩათვლით, აგრეთვე [ულ-ულა] (430-431), ულზ-უმდ (437-444) და უმზ (447)-დან ბოლომდე. უყდოა, აუკინძავი, რესტავრირებული ფურცლებად, ჩაღებულია მუყაოს შავ-მწვანე ბულეში.
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

პარაკლიტონი. ტფილისი, 1720 – ბოლო გვერდი
ვახტანგ VI-ის პორტრეტით

პარაკლიტონი. – ტფილისი. – 1720, 28 იანვარი

[4], უნბ (452), [1] გვ.; = [2], ა⁴- ჸ⁴, ა ₂⁴-რ ₂⁴ ფ.
შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სტრ.=5 მმ. ერთ გვერდზე 43 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი: (25,5X15,5) სმ.
პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეში, საერთოა ტექსტისა და საძიებელთათვის, დაუნომრავია წინა 2 და ბოლო ფურცელი. დაშვებული შეცდომები: იდ (14) მეორდება, იე (15) გამოტოვებულია, ლვ (36) და ლზ (37) ადგილები შენაცვლებულია, ჲბ (62) მეორდება, სიჩ (218) გამოტოვებულია, მეორდება ტნთ (359) და ტჲე (365).
სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ნუსხურით – ფურცელთა. ქვემოთ ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-2 ფურცლები: ა, ა ბ – –; ბ, ბ ბ – – და ა.შ.
ბეჭდვა: ორ ფერში, წითელი და შავი საღებავით. ორ სვეტად. აქვს კუსტოდები, ცვლადი კოლონტიტული.
ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „პარაკლიტონი. აწ ახალი დაბეჭდული ქართულს ენასა ზედა. ჟამსა ამაღლებულის და სახელოვანისა საქართველოსა მეფისა, უფლისაჲ, უფლისაჲ ვახტანგისსა და ძისა მისისა, საქართველოს მპყრობელისა მეფისა, უფლისაჲ, უფლისაჲ ბაქარისასა, იესიან, დავითიან, სოლომონიანისსა. შრომითა ფრიადითა და წარგებითა საფასეთათა საქართველოსა მპყრობელისა მეფისა უფლისაჲ, უფლისაჲ, ვახტანგ ლევანის ძისათა. გაიმართა წმიდა ესე პარაკლიტონი კელითა მროელ ეპისკოპოზის ნიკოლაოზ ორბელის შვილისათა. ბრძანებითა საქართველოს მპყრობელისა მეფის, უფლისაჲ, უფლისაჲ ბაქარისათა. მბეჭდავი წმიდისა ამის პარაკლიტონისა მდაბალი მონა და მოსამსახურე თქვენი ტფილისის სიონის მხატვარი გიორგი. დასაბამითგან ვიდრე აქამომდე შვიდიათას ას ოცდა რვა, ქრისტეს აქათ ათას შვიდას ოცსა“.

ვახტანგის ანდერძი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა, მე, გვარტომობით დავითიანმან. ძის ძემან სახელგანთქმულის მეფის ვახტანგისამან. ძმის წულმან ქებულისა მეფის არჩილისამან და დიდად სახელოვანის ქართველთ მეფის გიორგისამან და ძემან დიდად პატიოსნის ლევანისამან. საქართველოს მპყრობელმან. მეფემან ვახტანგ, მოვიყვანე მესტამბე ვლახეთით და გავაკეთე სტამბა. საკსრად სულთა წინა თქმულთა მეფეთასა, მამისა და დედისა ჩემისა, გურიელის ასულის თუთასათჳს, სალხინებელად სულისა ჩემისა და მეუღლისა ჩემისა ჩერქეზის ბატონის ასულის რუსუდანისა, და ძისა ჩემისა, საქართველოს მპყრობელისა მეფისა ბაქარისა, ძეთა და ასულთა ჩემთა აღსაზრდელად“ – წინა [2] გვ.

ბაგრატიონთა გერბი – მესამე ვარიანტი, ერთლომიანი, საგრავიურო დაქარაგმებული წარწერებით: 1. „წყალობითა ღმთისითა, დავითიან პანკრატიონი მეფე ვახტანგ ყოვლისა საქართველოისა“, 2. „დავითის ქნარი, ქრისტეს კვართი, დავითის შურდული“ – წინა [2] გვ.

ტექსტი:

კვირიაკესა შუაღამისად – წინა [3] გვ.

სამების გალობის ბოლოს სათქმელი – წინა [4] გვ. გრავიურის ქვეშ.

გალობანი კმა ა (1) – ა-ნზ (1-57) გვ.

გალობანი კმა ბ (2) – ნზ- რიე (57-115) გვ.

გალობანი კმა გ (3) – რიე-რჲთ (116-169) გვ.

გალობანი კმა დ (4) რჲთ-სკე (169-225) გვ.

დასლებელნი აღდგომისანი კმა ა (1) გალობანი – სკე-სოზ (226-277) გვ.

დასლებელნი აღდგომისანი კმა ბ (2) გალობანი – სოზ-ტლგ (278-333) გვ.

დასლებელნი აღდგომისანი კმა გ (3) გალობანი – ტლგ-ტჟდ (333-384) გვ.

დასლებელნი აღდგომისანი კმა დ (4) გალობანი – ტჟდ-უმდ (384-444) გვ.

სახარებანი და გამოაველინენი ათორმეტთაგანი – უმდ-უნგ (444-453) გვ.

ვახტანგის პორტრეტი – პირველი ვარიანტი, უნგ (453) გვ.

მბეჭდავთა შენიშვნები – „განსრულდა წმიდაჲ ესე პარაკლიტონი, სამებასა ერთარსებასა ღმერთსა მხოლოსა დიდებაჲ უკუნისამდე. დაიბეჭდა ქალაქსა ტფილისისასა, თვესა იანვარსა კზ, ქორონიკონსა უჱ (408)“ – ვახტანგის პორტრეტის ქვეშ, ბოლო გვ.

გაფორმება – გრავიურა: წმიდა სამება, ჩარჩოს გარშემოწერილობით: – „სამება წმიდა ღმერთი არს მპყრობელი ყოველთა“ – წინა [4] გვ. თავსამკები: 1. ტრიპტიხი – ღვთისმშობელი, ქრისტე, ნათლისმცემელი, I ვარიანტი[154] საგრავიურო წარწერები: „ყოველად წმიდაო, მეოხ ეყავ ვახტანგს“, „იესო ქრისტე მეოხ ეყავ ვახტანგს“, „ნათლის მცემელო, მეოხ ეყავ ვახტანგს“, – ა (1) გვ.; ვარიანტი II [155] საგრავიურო წარწერები: „ყოველად წმიდაო, შეიწყალე ვახტანგ“, „იესო ქრისტე, ვახტანგ“, „ნათლის მცემელო, შეიწყალე ვახტანგ“ – თავფურცელზე. 2. „წმიდა ნინო, ღვთისმშობელი ყრმა იესოთი და ანდრია პირველწოდებული“ – საგრავიურო წარწერები: „წმიდა ნინო, შეიწყალე

154. იგივე, რაც 1709 წლის „სახარებასა“ და 1709-1722 წლის „ბიბლიაში“ იხ. დანართი I, N 6.

155. პირველი ვარიანტის მსგავსი, წარწერაშიც შეცვლილია ერთი სიტყვა. საგრავიურო დაფა საქართველოში დამზადებული ჩანს. იგივე ვარიანტია 1709-1722 წლის „ბიბლიაშიც“. იხ. დანართი I, N 27, 28.

ვახტანგ“, „ყოვლად წმიდა, შეიწყალე ვახტანგ“, „წმიდა ანდრია, შეიწყალე ვახტანგ“[156] – წინა [3] გვ. მხატვრული ჩარჩო – ა (1) გვერდზე: I ვარიანტი: ორნამენტები განლაგებულია მარჯვენა ბედა მხარეს, ჩარჩოს გარეთ. იხ. FS 1482, FS 441, K277/509. II ვარიანტი: ორნამენტების გარეშე. იხ. FS 460/2 09;

გამოცემა შემკულია აგრეთვე გამყოფი ორნამენტებით, მხატვრულად გაფორმებული საზენაო ასოებით, სტილიზებული ჯვრებითა და არაბესკებით.

1. FS 4 602/09 – პარაკლიტონი. – ტფილისი. – 1720. – [4], ა-უნბ (1-452), [1] გვ. – სრული ცალი.

ყდა: (30x20) სმ. ხის, შავი, ორივე ფრთაზე ერთნაირი, ტვიფრული ტყავით: სამმაგი ორნამენტული ჩარჩო საკუთხეებით. ცენტრში იგივე სამკი წრიულად განლაგებული. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ტყავი დაზიანებულია კიდეებთან. ყუა ტვიფრულია.

რესტავრირებულია. ტექსტი აღდგენილია ნუსხურითვე, შავი მელნით.

მინაწერი: მხედრული ანბანი – უმთ (449) და უნბ (452) გვ. შავი მელნით.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – წინ ჩართულ ფურცლებსა და თავფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

2. FS 1482 – პარაკლიტონი. – ტფილისი. – 1720. – გ-უნა (3-451) გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, წინა [3-4], ა-ბ (1-2) და ბოლო უნბ-უნგ (452-453) გვ.

ყდა: (30x19) სმ. მუყაოსი, დაზიანებული. ყუა შავი, ტვიფრული.

სარესტავრაციო: ყდა, გ-ია (3-11), იზ-ლღ (17-34), ჲგ- ჲღ (63-64), ტზ-ტი (307-310), უმვ-უნა (446-451) გვ. რესტავრირებულ გვერდებზე ტექსტი აღდგენილია შავი მელნით, ნუსხურითვე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – წინა ფორზაცის [3] და უკთ (429) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

3. FS 441 – პარაკლიტონი. – ტფილისი. – 1720. – [2], ა-უნბ (1-452), [2] გვ. – წიგნს აკლია თავფურცელი.

---

156. იხ. დანართი I, N 28. თაესამკის ეს სახეობა შექმნილია ქართული ეკლესიის ისტორიის შესაბამისად. რის გამოც მის ქართულ წარმომავლობაზე მიუთითებს ვახტანგის სტამბის წიგნთა გრაფიკული გაფორმების მკვლევარი შ. კვასხვაძე. იხ. დასახელებული ნაშრომი გვ.173.

ყდა: (30x20) სმ. ხის, ყავისფერი ტყავით, ტვიფრული: სამმაგი ორნამენტული ჩარჩო, კუთხეებში მახარებელნი, ცენტრში – ზედა ფრთაზე ჯვარცმა, ქვედაზე აღარ შეიმჩნევა, ხე დაზიანებულია, ყდა მოცილებულია წიგნის კორპუსს. ყუა თავსაკრიანია, ფორზაცი ცისფერი.

სარესტავრაციოა ყდა. ფურცლები აღდგენილია ცისფერი და თეთრი ქაღალდით.

აკინძვა: ამოვარდნილია [3-4] და უმდ-უმე (444-445) გვ.

მინაწერი:

1. „თ. ა. ქყლისაშვილი“ – წინა [3] გვ. ზედა არშიაზე. იქვე და წინა ფორზაცზე სხვა გაურკვეველი მინაწერებიცაა.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – წინა ფორზაცის [1], [3], ტექსტის [1] და სხვა გვერდებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

4. K 277/509 – პარაკლიტონი. – ტფილისი. – 1720, 28 იანვარი. – [2], ა-უნბ (1-452), [2] გვ. – წიგნს აკლია თავფურცელი.

ყდა: (30x19) სმ. ხის, შავი ტყავის, ტვიფრული: ორნამენტული ჩარჩოები საკუთხეებით, ცენტრში სტილიზებული ჯვარი. შეინიშნება სამი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული. ფურცელთა შემონაჭერი აგურისფერია, ფორზაცი ცისფერი.

სარესტავრაციო: ყდა, დასაწყისი ლვ (36)-მდე, რო-როგ (170-173), სოთ-სპ (279-280), უმვ-უნგ (446-453) გვ. ზოგგან ტექსტი აღდგენილია, ნუსხურითვე, შავი მელნით.

მინაწერები:

1. „ყოვლად წმიდაო ღვთისმშობელო, დღეთა ცხოვრებისა ჩემისათა ნუ დამაგდებ და [კაცებრივსა] განზრახვასა ნუ მიმანდობ, არამედ მეოხ მეყავ და მაცხოვნე მე, ეკატერინე, ყოველი სასოება ჩემი დამიცს შენდამი, დედაო ღვთისაო, დამიცევ საფარველითა შენითა თქვენი [მ]მოსავი ეკატერინე“ – წინ ჩართულ ცისფერ ქაღალდზე, შავი მელნით.
2. „შევსწირე პარაკლიტონი ესე წმიდა ნიკოლოზის ეკლესიასა, ჩემი სულის საოხად, მაია აგიაშვილის ასულმა“ – წინა [4] გვ. ზედა არშიაზე, შავი მელნით.
3. „ეს პარაკლიტონი არხიმანდრიტის არის, ღმერთმან მოახმაროს ...“ – პდ (84) გვ. ქვედა არშიაზე, მსგავსი მინაწერი იმავე ხელით სოე (275) გვ.
4. „ქ. ღმერთო და ოთხო მთავარო სახარებაო: მათე, მარკოზ, ლუკა და იოვანე, მიბოძე სწავლა კეთილი მონასა შენსა [მახარობელას] ბევრი მიეცა ...“ – რიე (115) გვ. ქვედა არშიის შემოცვეთის გამო, ტექსტი დაზიანებული. მინაწერი რნ (150) გვ.

5. „ქ. სახარება იოვანეს თავისგანა: იყო სიტყუა და სიტყუა იყო“ – სმ (240) გვ. ქვედა არშიაზე, იმავე ხელით.
6. „ქ. ანა ასრე [იყო], ჭანა ლამისა იჟვა, ეან ..., ლანა ლილი ლმერთი, ენა ერათ ლმერთი, თანა თი... ამასა ხელსა ...ეანა, ეანა, ეაეანათლა, [ნათლსა] ილეფ რა ეყნეჭითა, ფანა ფრიეთ იყო ...“ – ტკვ-ტკზ (326-327) გვ. ქვედა არშიებზე, შავი მელნით, ანბანთქება. ტექსტი დაზიანებულია, ფურცელთა შემოცვეთის გამო.
7. „სამწყსონი. პირველ ჯვარითა ცხოვრელს პაციონნისა ძლევა მოვლით მწყსოისა“ – უმგ (443) გვ. ქვედა არშიაზე, მშვენიერი მხედრულით, შავი მელნით.
8. „ქჟჴლ (7924), მე ჟენლოჭას ვევლრეჭი ქრისტეს მოყვარეთა, ქრისტესით ჩყია (1811), ნოემბერსა ჯა (21), ჩემი ეჯყლრის არის“ – უკანა ფორზაცზე.
9. „მართალო, მჟვილო და ეონეჭაწრფელო, ღვთის მოყვარეო და ყლთოთა არ მრწმყნეჭელო ეჯაცერინე“ – იქვე, განსხვავებული ხელით.
10. „მის ეეთილჟოჭილეჭის ძმას, ჭაცონს, ჭაცონის ჟვილს, მეფის ყწმილეს ძეს, არხიმანლრიცს, ჭაცონს ანცონ არხიმანლრიცს“[157] – უკანა ყდაზე დაკრულ ფურცელზე, მარცხნივ ქვემოთ, შავი მელნით. იქვე, ზემოთ, მარჯვნივ:
11. „ქ. მათი მონისა ნიჯოლოზ სასანია და ლეჯანოზის ... ლამინერია ...“.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: გ (3), კვ (26), სლ-სლგ (230-233), სნგ (253), სჟთ (299), ტმე (345), ტჲ (360), ტპ (380) გვ.-სა და ფორზაცებზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1938 წელს.

5. K 5 124/409 – პარაკლიტონი. – ტფილისი. – 1720. – ა-უნბ (1 VI -452], [2] გვ. – წიგნს აკლია: თავფურცელი, წინა [3-4] და ზ-ჱ (7-8) გვ.

ყდა: (30x19) სმ. ხის, ყავისფერი, ტვიფრული ტყავით: ორნამენტული ჩარჩო, ზედა და ქვედა მხარეს ორმაგი. შუაში ოთხი საკუთხე ქმნის შიდა ჩარჩოს შთაბეჭდილებას. ცენტრში ზედა ფრთაზე ბიბლიური დავითის გამოსახულება, ქვედაზე – სტილიზებული ჯვარი. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული.

რესტავრირებულია თეთრი ქაღალდით. ტექსტი აღდგენილი ნუსხურითვე, შავი მელნით. კვლავ სარესტავრაციოა.

აკინძვა: ამოვარდნილია ა-ვ (1-6) გვ.

ჩანართი: ფორზაცად დაკრულია ლამაზი ნუსხურით, ორ სვეტად შესრულებული ხელნაწერი ფურცლები.

მინაწერები:

157. ეს სიტყვა დაწერილია ხელრთვით.

1. „ეს პარაკლიტონი დავით ...“ – წინა ფორზაცზე, შავი მელნით. იქვე ლურჯი ფანქრით: „№ 68“.
2. „ესე წმინდა პარაკლიტონი დავიწყე ჩყნე (1855) წელს, აპრილის ვ (6) რიცხვსა, მე, იოსებ ღევდარიანმა და კიდეცა [ღვთის] მოწყალებით, კარგად ...“ – დ (4) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით, უკუღმა.
3. „ჩყნე (1855) წელსა, ივლისის თ-ს (9) ესე წიგნი, პარაკლიტონი, მის ღირსებას ... ესე წიგნი ჩავიკითხე მე ...“ – უმგ (443) და უმდ (444) გვ. მარჯვნივ არშიაზე, შავი მელნით.
4. „მამაო ჩვენო“ – ლოცვის ბოლო ფრაზა უმთ (459) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.
5. „ეს პარაკლიტონი ჩავიკითხე მე, გამცემლიძემ, ჩყნე (1855) წელსა, აპრილსა, ძლიერ კარგათ დევისწავლე“ – უნგ (453) გვ. მარჯვნივ არშიაზე, შავი მელნით.

სხვა გაურკვეველ-დაუმთავრებელი თუ უმნიშვნელო მინაწერები: ა (1), სმჱ (248), უნა-უნბ (451-452) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1950 წელს.

6. P 1/1720 – პარაკლიტონი. – ტფილისი. – 1720. – ა-უნგ (1-453) გვ. – წიგნს აკლია თავფურცელი და ბოლო ფურცელი.

ყდა: (30x19) სმ. ხის, ყავისფერი, ტვიფრული ტყავი: ორმაგ ორნამენტულ ჩარჩოში გადამკვეთი ხაზები. შეიმჩნევა სამი შესაკრავის კვალი. ყუა თავსაკრიანია, ტვიფრული.

სარესტავრაციოა: ყდა, მთ-ნ (49-50), ნე-ნვ (55-56), ჲბ-ჲგ (62-63), ო-ოა (70-71), სოზ-სოჱ (277-278), ტმე-ტმვ (345-346), ტნა-ტნბ (351-352) და ჟ-ჟა (90-91) გვ. ფურცლები რესტავრირებულია არაერთხელ, უხეშად, ცისფერი ქაღალდით. ტექსტი აღდგენილი არ არის.

აკინძვა: ამოვარდნილია ა-ვ (1-6) გვ.

მინაწერები:

1. „ეს პარაკლიტონი გოდოგნის მაცხოვრის ეკლესიისა“[158] – წინა ფორზაცის [3] გვ. შავი მელნით. იქვე: იისფერი მელნით:
2. „მსახურის მღვდლის, პარმენ ჭირაქაძისა“ – იქვე იგივე რუსულადაც.
3. „1927 წლის აპრილის 20-ის რიცხვიდამ, როგორც მღვდელ მოქმედობითა და წირვა-ლოცვით, აგრეთვე მედავითნეობითაც, უნაკლოდ შემსრულებელი არის დეკანოზ-მღვდელი პარმენ პროკოპ. ჭირაქაძე. მხოლოდ მეალობელი კი ზებდე ილაძე. და მოიხსენოს

158. გოდოგნა – სოფ. თერჯოლის რაიონში.

ესენი უფალმა ღმერთმა სასუფეველსა თჳსსა. ამინ!“ – წინა ფორზაცის [4] გვ. იქვე, იმავე მელნით: „250 მან.“

4. „მოიხსენე, უფალო, ცოდვილი მღდელი პარმენი“ – შავი მელნით 68 (57) გვერდის ქვედა არშიაზე.
5. „ეს პარაკლიტონი ნიკოლოზის არის“ – სკბ (222) გვ. ქვედა არშიაზე, შავი მელნით.

ალაგ-ალაგ, არშიებსა და სტროფებს შორის, არის მინიშნებები საკითხავთა ჩართვის შესახებ. გვხვდება სხვა უმნიშვნელო მინაწერებიც.

ექსლიბრისი: „გ[ა] ენათ.[ელი] ... [მიტრო]პოლიტ.“ – გ (3)გვ.

ყოფილ წიგნის პალატაში რეგისტრირებული იყო 1950 წელს.

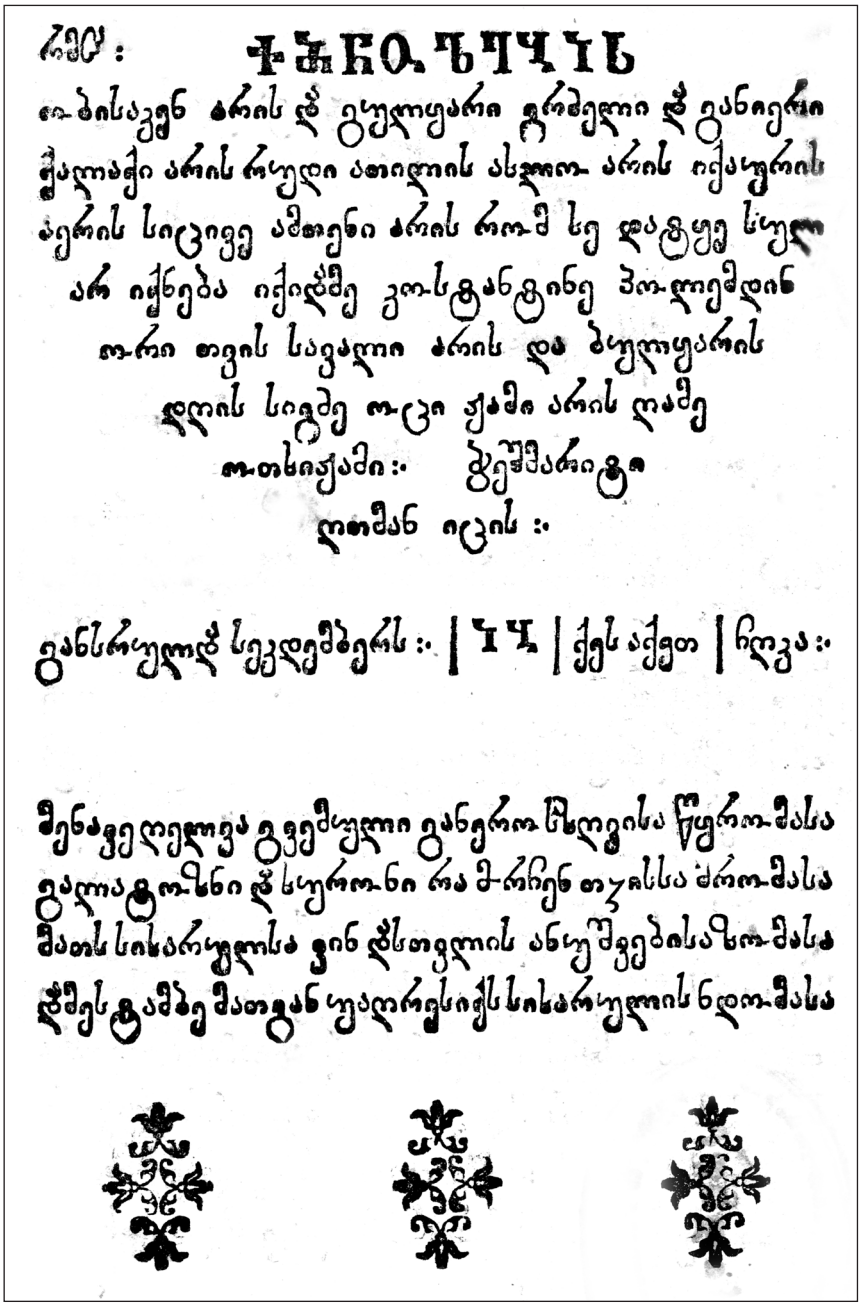

ქმნულების ცოდნის წიგნი, აიათი. ტფილისი, 1721 — ბოლო გვერდი

ქმნულების ცოდნის წიგნი, აიათი – ტფილისი. – 1721

[4], რმწ (148) გვ.= ა[4]- რ[4] ფ.

შრიფტი: მხედრული, სიმაღლე 10 სტრ.=75 მმ. ერთ გვერდზე 20 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი (16X10,5) სმ. მრგვლოვანითაა თავფურცელი, კოლონტიტული და სათაურები.

პაგინაცია: ასოებრივი, მხედრულით, ზედა კუთხეში. I ვარიანტი: წინა [4]-ის შემდეგ ტექსტის დანომრვა იწყება ა (1)-დან და ბოლომდე უშეცდომოდ მიდის. (1. FS 944 2. FS 3820 3. K 20014/309); II ვარიანტი: წინა [4] დაუნომრავია, მაგრამ სათვალავში შედის, ტექსტი იწყება ე (5) გვერდზე, აქ ჱ (8)-ის შემდეგ მოდის ისევ ე (5) და ასე გრძელდება ბოლომდე. FS 4926-ში. ჩანს, ეს რვა გვერდი ცალკე ანაწყობს წარმოადგენს.

სიგნატურა: მხედრული, ქვემოთ ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-2 ფურცლები: ა, ა ა, – –, ბ, ბ ბ – – და ა.შ.

ბეჭდვა: ერთ ფერში. აქვს კუსტოდები, მუქმიანი კოლონტიტული. წიგნში ნახაზები და წარწერები გაკეთებულია ხელით, შავი და წითელი მელნით[159]. ნახაზებით შევსებული ფურცელი ჩართულია აგრეთვე კჱ (28)-ის შემდეგაც – ვარიანტი I: (იხ. K 12037/209 და K 20014/309). ვარიანტი II: ნახაზებისათვის განკუთვნილი ადგილები შეუვსებელია[160] ე (5), ვ (6), ზ (7), ე$_2$ (5), ია (11), კთ (29), ლჱ (38), მბ (42), მთ (49), ჲბ (62), ჲვ (66), ოვ (76), ქგ (93), ქვ (96), ქზ (97), რკდ (124) გვ.-ზე (იხ. FS 4926/09, F 1151/2).

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სპარსულისაგან ქართულად თარგმნილი მეფეთ მეფის ვახტანგისაგან. ქამსა ამაღლებულისა და სახელოვანისა საქართველოს მეფეთ მეფის და სრულიად ერანის სპასალარისა, უფლისაჲ, უფლისაჲ მისვე ვახტანგისსა; იესიან, დავითიან, სოლომონიან, პანკრატოვანისსა. გაიმართა ჴელითა მროველ ეპისკოპოზის ნიკოლაოზ ორბელის ძისათა. ქალაქსა ტფილისისასა ქრისტეს აქეთ ჩღკა (1721), აგვისტოსა იდ (14)“.

ვახტანგის წინასიტყვაობა – „ზე ადიდნეს ღმერთმან მეფე ვახტანგ! იტყვის წინასწარმეტყველი დავით: „მე ვთქვი განკვირვებასა ჩემსა, რამეთუ ყოველი კაცი ცრუ არს“. და თვით უფალი ბრძანებს: „არავინ არს სახიერ, გარნა მხოლო ღმერთი“. არა თუ ამისთვის არს ბრძანება ესე, ვითარმედ ყოველი კაცი ცრუ არს, ნუ იყოფინ!

159. იხ. დანართი I, N 29

160. იხ. დანართი I, N 30

არამედ ვერვის ძალუცს, თვინიერ მის მიერ მოვლინებულთა, სწორებით ცნობად საქმეთა უფლისათა. და არცა ვინ არს ჭეშმარიტებით მცნობელ ამისა, რომელ არა იპოვა ამა შინა სიცრუე. არამედ რავდენთა მიეცა სიბრძნე და გულისხმისყოფა და მათ წყალობა იგი პატიოსანი, მათ უპატიოთა ზედა საქმეთა არა იშრომეს და რაოდენთა ძალუძლეს, მისვე ქმნულთა მიწდომად დაშურეს და განმარტნეს ფილოსოფოსთა მრავალ მეცნიერებანი და მათნი სწავლანი. და ესეცა ვარსკულავთ რაცხუა ერთი მათგანივე არს. და საქართველო მრავალგზის მტერთაგან მოოკხრებულ იყო და არღარა დაშთომილ იყო ქართულსა ენასა ზედა სწავლა ესე ფილასოფთა. და სხვათა ენისა კაცნი ქართველთა ეკიცხოლენ. და აწ მე, მეფემან მეფეთამან ვახტანგ, ეს სპარსული აიათი, რომელ არს ქმნულების ცოდნის წიგნი – ბიჯი თალა მასალა და სხვა ოქმების წიგნები ვთარგმნე, მირზა აბდურიზა თავრიზელის წიგნის კითხვითა და თანა შეწევნითა. და სტროლაბიცა ქართულად გამოვიღე, ნუ უკვე ისწავონ და წადიერ იყვნენ ფილოსოფოსობისად და ინებონ და შეასრულონ ქართულისა ენითა ფილასოფოსობა და გამოიღონ. და ჩემთვისაც შენლობის მოქენე ვარ, რამეთუ საქმეთათაგან საცნაურ არს, ვითარმედ მრავალნი ჭირნი მინახვან ამა წიგნთა ზედა და არცა თუ მეფობისა მსახურება დამიკლიეს“ – წინა [2-3] გვ.

გერბი: მეორე ვარიანტი, ორლომიანი.

ტექსტი:

დასაწყისი პირველი – ფარსი აიათის თარგმანი ქართულად –ა-ვ (1-6) გვ.

მეორე რიგი – რაც არსნი, რომ ნიშნებით შეიტყობა, იმისი ცნობა – ზ-ჭ (7-8) გვ.

კარი პირველი: მაღლის გვამების შეტყობა, ექვსი თავი: 1. ცების ცოდნა, 2. დიდით პატარამდი გრკალების შეტყობის ამბავი და მშვილდებისა, 3. ქმნულების შეტყობის ამბავი, 4. შვიდი ვარსკვლავის ქმნულებისა, რომ იმას შვიდს ცთომილს უძახიან, 5. მოარულის ვარსკვლავების სიარულის შეტყობა, 6. მოარულ ვარსკვლავის სიგძეგანის ამბავი.

თავი პირველი: ვარსკვლავის სიგრძის ამბავი – ჩ$_2$-ნბ (8-52) გვ.

თავი მეორე: იმის ჰამბავი, ვარსკულავები რომ მოგანებული შეიქნება – ნბ-ჲა (52-61) გვ.

მესამე თავი: თქმა ამბისა, რაც ვარსკულავებს სიგრძეზე და სიგანეზე მოუხდება – ჲა-ჲდ (61-64) გვ.

მეოთხე თავი: ვარსკულავთ რაც დაემართება ერთმანერთისაგან ... – ჲდ-ობ (64-72) გვ.

კარი მეორე: მიწის ქმნულების გამოცხადება. რაც რომ იქნება ზედა თავებიდამ, ის თერთმეტი თავია: 1. მიწის ქმნულება და შვიდის იყლიმის ხსენება, 2. მართლა სწორის ხაზის ნიშატი, 3. მიზეულის შუაკმელის ნიშატი, 4. ხუთის რიგის მიზეულის შუაკმელის ამბავი, 5. იმ ადგილების ნიშატი, რომ იმისი განი ერთის მობრუნების რუბი იყოს, 6. ეტლების აღმოკლომის ამბავი, 7. ვარსკულავის გამველელის მენაკებისა და

აღმოსვლის მენაკებისა და ჩასვლის მენაკების შეტყობა, 8. დილისა და წიქის შეტყობა, 9. წელიწადებისა, თჳსა, იმათის რიცხჳსა, დღისა, ღამისა და ჟამების ცოდნა, 10. ჩდილის გამოცხადება, 11. შუადღის ხაზისა და ყიბლის მჯრის გამოცხადება – ობ-რკწ (72-128) გვ.

თავი პირველი: იყლიმების ზოგიერთის ადგილების მოთხრობა – რკთ-რმწ (129-148) გვ.

მესტამბეთა შენიშვნა – „განსრულდა სეკლემბერს იბ (12), ქრისტეს აქეთ ჩღკა (1721)“ – რმწ (148) გვ.

მესტამბეთა ლექსი:

„მენავე, ღელვა გვემული, განეროს ბღვისა წყრომასა,
გალატოზნი და ხურონი რა მორჩენ თვისსა შრომასა,
მათს სიხარულსა ვინ დასთვლის, ანუ შვებისა ბომასა.

და მესტამბე მათგან უაღრეს, იქს სიხარულის ნღომასა“ – რმწ (148) გვ.

გაფორმება: საღა გამოცემა შემკულია ჩარჩოებით, გამყოფი ორნამენტებით, თავსამკებითა და ბოლოსამკებით.

1. FS 4 926 – ქმნულების ცოდნის წიგნი, აიათი. – ტფილისი. – 1721. – [4], ე-რმწ (5-148) გვ. – სრული ცალი, კარგად დაცული.

ყდა: (20x14) სმ. მუყაო ყავისფერი ტყავით. ყუა ტყავის, ამოტვიფრული „Книга звездотечная“, ფორზაცი ჟღალი. ფურცელთა შემონაჭერი წითელი.

სარესტავრაციო: ყდა, წინა [3-8] გვ.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი 1879 წ.“ – თავფურცელსა და რმწ (148) გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

2. FS 944 – ქმნულების ცოდნის წიგნი, აიათი. – ტფილისი. – 1721. – [4], ა-რმწ (1-148) გვ. – სრული ცალი, კარგად დაცული. ფურცლებზე ბეჭდვისას დატოვებული სუფთა ადგილები შევსებულია ხელით შესრულებული წარწერიანი ნახაზებით.

ყდა: (21x15) სმ. მუყაოზე გადაკრული ყავისფერი ტყავი, ტვიფრული: ორმაგი ჩარჩო, ცენტრში არაბესკაა.[161] შეიმჩნევა ორი შესაკრავის კვალი.

სარესტავრაციოა ყდა, თითქმის მოცილებული წიგნის კორპუსს.

აკინძვა: ამოვარდნილია წინა [4] და ა-დ (1-4) გვ.

ბეჭედი: „ქ.შ.წ.კ.გ. საზოგადოების“ თავფურცელსა და რმწ (148) გვ.

მინაწერი:

161. ყდის ნიმუში მ. კარანაძის დასახელებული ნაშრომი, დამატება III-25. № 60

1. „*ჩყჱ* (1808) *წელს, ივლისის ა* (1). *სალთხუცის ძის, წერეთლის გრიგო[ლის]*[162] *არის ეს წიგნი. მ[ღ]ვიმის წინამძღვარმა, იოანე არქიმანდრიტმა მაჩუქა*“ – წინა ფორზაცზე შავი მელნით.

   უმნიშვნელო მინაწერები [4] გვ.

   ჩანართი: კჱ-კთ (28-29) გვ.-ს შორის ფურცელი სამი ნახაზით.

   ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

3. FS 3 820/09[163] **– ქმნულების ცოდნის წიგნი, აიათი. – ტფილისი. – 1721.** – [16], ზ-რმჱ (7-148) გვ. – წიგნს აკლია: დასაწყისი 16 გვ. ნახაზებისათვის დატოვებულია ცარიელი ადგილები.

ყდა: (20x14) სმ. მუყაო. ყუა ყავისფერი ხელოვნური ტყავის, ძალზე დაზიანებული.

ჩანართი: ტექსტის წინ, ხარვეზის აღსადგენად, 8 შეუვსებელი ფურცელი.

მინაწერი: „Знание приро[ди]“ – უკანა ფორზაცზე.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – წინ ჩართულ სუფთა ფურცელზე.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.

4. K 20 014/309 – ქმნულების ცოდნის წიგნი, აიათი. – ტფილისი. – 1721. – იგ-რმ (13-140) გვ. – წიგნს აკლია: დასაწყისი 12 და ბოლო 8 გვ. ბეჭდვისას დატოვებული სუფთა ადგილები შევსებული წითელი მელნით შესრულებული ნახაზებით, წარწერები შავით.

ყდა: (20x15) სმ. მუყაო ყავისფერი, ტვიფრული ტყავით.

სარესტავრაციო: ყდა, კთ-ლ (29-30), რლგ-რმ (133-140).

დანართი: კჱ-კთ (28-29)-ს შორის ჩართული ფურცელის პირველ გვერდზე ერთი უწარწერო ნახაზი, მეორეზე – სამია, წარწერებიანი.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1940 წელს.

---

162. იმერეთის მეფის სახლთუხუცესისა და სტამბის მფლობელის ზურაბ ქაიხოსროს ძე წერეთლის უფროსი ვაჟი. ჰქონდა ხელნაწერი და ბეჭდური წიგნების საუცხოო კოლექცია. ბერძნიშვილი, მ. მასალები XIX საუკუნის პირველი ნახევრის ქართული საზოგადოების ისტორიისათვის. ნაწილი II. თბ. 1983. გვ. 24.

163. დავით ჩუბინაშვილის პირადი კოლექციის ეგზემპლარი.

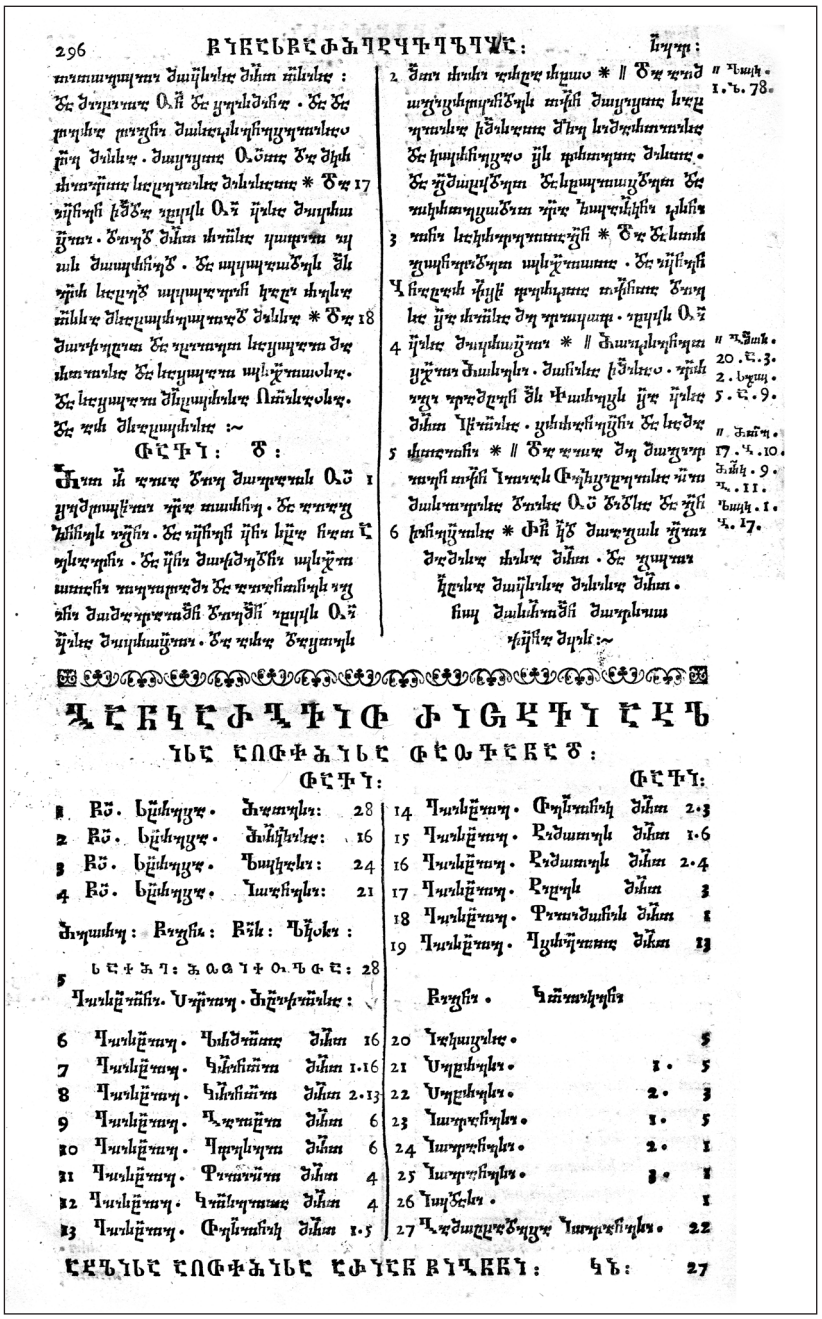

ბიბლია, წიგნი წინასწარმეტყველთა და სახარება. ტფილისი, [1709-1710] — ერთ-ერთი გვერდი

ბიბლია, წიგნი წინასწარმეტყველთა და სახარება. — ტფილისი. — [1709-1710][164]

ა-უზ (1-407) [404] გვ. = ა^{4}-ჟ^{4} , ა^{4}-ზ^{4}, ჱ ^{6}, თ^{4}-მ^{4} ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სტრ.=54 მმ. ერთ გვერდზე 45 სტრიქონი, ტექსტის ანაწყობი (28x18) სმ.

პაგინაცია: ორმაგი, ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეებში, შიდა მხარეს, ხოლო გარეთ – არაბული ციფრებით.[165] დანომვრაში დაშვებულია შეცდომები: ჯერ მე (45) შემდეგ მვ (46), ასევე შენაცვლებული აქვს ადგილები მდ-მე (44-45) და ჲ-ჲა (60-61) გვ.-ს; ოა (71)-დან ნუსხური მაჩვენებელი სწორია, არაბული კი ცდომილი; ოთ (79)-ის ნაცვლად ოდ (74); ტიგ (313)-ის ნაცვლად ტიდ (314); გამოტოვებულია ტკბ (322); ტჲ (360)-ის ნაცვლად ტჲბ (362); ტპა (381) გამოტოვებულია.

სიგნატურა: ასოებრივი, რვეულთა სათვალავი მთავრულითაა, ხუცურით – ფურცელთა. ქვემოთ, ცენტრში. აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია მათი მხოლოდ 1-2 ფურცლები: ა, ა ა – –; ბ, ბ ბ – – და ა.შ. დაშვებულია შეცდომა: ჱ$_{2}$ (8) რვეულში ჱ$_{2}$ ორჯერ და შემდეგ ჱ$_{2}$ ჱ და სამი დაუნომრავი ფურცელი: – – –.ეს არევა გამოიწვია ამ რვეულში ფურცელთა მეტობამ.

ბეჭდვა: ერთ ფერში,. ტექსტი ორ სვეტად. სვეტებს შორის მუხლების მაჩვენებელი. აქვს კუსტოდები, ცვლადი კოლონტიტული, არშიებზე მარგინალები.

ტირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

უთავფურცლო გამოცემაა.

ტექსტი:

წინასწარმეტყველება ესაიასი – ა-ჲგ (1-63) გვ.
წინასწარმეტყველება იერემიასი –ჲგ-რლე (63-135) გვ.
გოდებანი იერემიასი – რლე- რმბ (135-142) გვ.
წინასწარმეტყველება ბაროქისი – რმგ-რნა (143-151) გვ.
წინასწარმეტყველება ეზეკიელისი – რნბ-სიზ (152-217) გვ.
წინასწარმეტყველება დანიელისი – სიზ-სმდ (217-244) გვ.
წინასწარმეტყველება ოსესი – სმდ-სნბ (244-252) გვ.
წინასწარმეტყველება იოველისა – სნბ-სნვ (252-256) გვ.
წინასწარმეტყველება ამოსისი – სნვ-სჲგ (256-263) გვ.

164. ქ.წ-ს მიხედვით [1709-1722] ტ.1. გვ. 31. გამოცემის თარიღი მოგვიანებით უფრო დააკონკრეტა ქრ. შარაშიძემ. ღსახ. ნაშ. გვ.176.

165. რვეულები არაბული ციფრებითაა ღანომრილი 1710 წლის მხედრულ ჟამნშიც.

წინასწარმეტყველება აბდიასი – სჲგ-სჲდ (263-264) გვ.
წინასწარმეტყველებაი იონასი –სჲდ-სჲვ (264-266) გვ.
წინასწარმეტყველება მიქიასი – სჲზ-სობ (267-272) გვ.
წინასწარმეტყველება ნაომისი – სობ-სოდ (272-274) გვ.
წინასწარმეტყველება ამბაკომისი – სოდ- სოზ (274-277) გვ.
წინასწარმეტყველება სოფონიასი – სოზ-სპ (277-280) გვ.
წინასწარმეტყველება ანგიასი – სპ-სყბ (280-292) გვ.
წინასწარმეტყველება ზაქარიასი – სყბ-სყგ (292-293) გვ.
წინასწარმეტყველება მალაქიასი – სყგ-სყვ (293-296) გვ.
მათეს სახარება – სყზ-ტლთ (297-339) გვ.
მარკოზის სახარება – ტლთ-ტჲდ (339-364) გვ.
ლუკას სახარება – ტჲვ-უზ (366-407) გვ.

მესტამბეთა შენიშვნა – „განკარგვით რიცხვი ახალი აღთქმისა, თაოვანად: სახარებანი: მათესი – 28; მარკოზისი – 16; ლუკასი – 24;. იოანესი – 21. საქმე მოციქულთა,[166] 28 თავი: ეპისტოლენი პავლე მოციქულისა: რომაელთა მიმართ – 16; კორინთელთა მიმართ – 1.16; კორინთელთა მიმართ – 2.13; გალატელთა მიმართ – 6; ეფესელთა მიმართ – 6; ფილიპიელთა მიმართ – 4; კოლასელთა მიმართ – 4; თესალონიკელთა მიმართ – 1.5; თესალონიკელთა მიმართ – 2.3; ტიმოთეს მიმართ – 1.6; ტიმოთეს მიმართ – 2.4; ტიტეს მიმართ – 3; ფილიმონის მიმართ – 1; ებრაელთა მიმართ – 13. კათოლიკენი: იაკობისა – 5, პეტრესი – 1.5, პეტრესი – 2.3, იოვანესი – 1.5; იოვანესი – 2.1; იოვანესი – 3.1; იუდასი – 1. გამოცხადება იოვანესი – 22. სულ ახალი აღთქმის წიგნები – 27“ – სყვ (296) გვ. ახალი აღთქმის წიგნთა დასაწყისთან.

გაფორმება – თავსამკები: ტრიპტიხი: 1. ღვთისმშობელი, მაცხოვარი, იოანე ნათლისმცემელი დაქარაგმებული წარწერები: „ყოვლად წმიდაო, მეოხ ეყავ ვახტანგს“, „ესო ქრისტე, მეოხ ეყავ ვახტანგს“, „ნათლისმცემელო, მეოხ ეყავ ვახტანგს“ – სყზ (297) გვ. 2. იმავე ტრიპტიხის II ვარიანტი[167] საგრავიურო წარწერებით: „ყოვლად წმიდაო, შეიწყალე ვახტანგ“, „იესო ქრისტე, ვახტანგ“, „ნათლის მცემელო, შეიწყალე ვახტანგ“ – ტჲდ (364) გვ.

გამოცემა შემკულია ბოლოსამკებითა და საზენაო ასოებით.

1. FS 3 758/09 – ბიბლია, წიგნი წინასწარმეტყველთა და სახარება. – ტფილისი. – [1709-1710] – ა-უზ (1-407) გვ., [34], [3], [1].გვ. – სრული, კარგად დაცული ცალი.

166. ეს მონაცემიც ცხადყოფს, რომ გამომცემლებს განზრახვა ვერ შეუსრულებიათ, ბეჭდვა შეწყვეტილა.
167. პირველად იყო „პარაკლიტონში“.

ყდა: (31x22) სმ. მუყაო, ყუა ხელოვნური ტყავის, ტვიფრული: ზედა ნაწილში „Сахареба“.

ჩანართი: 1709 წლის სამოციქულოდან სჭბ-ტკვ (292-326) გვ. – „იოანეს გამოცხადება“ ტექსტი მთლიანად, ბოლო სამი გვერდის ტექსტი აღდგენილია. შავი მელნით შესრულებული ხელნაწერით, ნუსხურითვე.

დანართი: ფურცელი მსხვილი შრიფტით ნაბეჭდი: „ბიბლია, 1710-1711 წ.წ. შესწორებულია და ტექსტი გამზადებულია დასაბეჭდად ს[ულ]ხან-საბა ორბელიანის მიერ, რომელიც მოხსენებული არ არის“.

ბეჭედი: „ქშწკგ საზოგადოების წიგნთ-საცავი“ – ფორზაცზე, ა (1), კე (25), და სხვა გვ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში რეგისტრირებულია 1937 წელს.